

148012

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

KRALLAR DÖNEMİNDE

YAHUDİLİK

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman

Yard. Doç. Dr. Süleyman SAYAR

Özcan TOSKİ

BURSA 2004

ÖNSÖZ

Dinler tarihçilerinin ilk büyük ilâhî din olarak tanımladığı Yahudilik, yaklaşık dört bin yıldan beri dünya sahnesinde olan bir ulusun dinidir. Bu uzun tarihî süreç içinde İsrailoğulları / Yahudiler, dünya kültürüne yön veren aktörler arasına girmeyi başarmışlardır.

Ana hatlarıyla M.Ö. 1030'lu yıllarda başlayıp Bâbil Sürgününe kadar devam eden ve yaklaşık dört yüz elli yıl süren Krallar dönemi içinde, özellikle Birinci Krallar olarak da ifade edilen ve bu çalışmanın ana konusunu teşkil eden Saul, Davud, ve Süleyman'ın saltanatları zamanında İsrailoğulları göçebelikten kurtularak yerleşik hayata geçmiş, tarihlerinde ilk defa diğer devletler tarafından tanınan güçlü bir devlet olabilmişlerdir. Bu devletin parçalanması ve son olarak M.S. 70 yılında Romalılar tarafından yıkılmasından sonra, Yahudiler dünyanın dört bir yanına dağılmış ve o tarihten sonra günümüzdeki İsrail Devleti kuruluncaya kadar bir devlet olamamışlardır.

Çalışmamız; konu, metod ve kaynaklara temas edilen kısa bir "giriş"ten sonra, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kral Saul, İkinci bölümde Kral Davud, Üçüncü bölümde ise Kral Süleyman ele alınmıştır. Bu çerçevede, "mabed" öncesi ve sonrası Yahudi dinî inanç ve uygulamalarına çeşitli açılardan değinilmiştir. İlk bölümde Saul öncesine, son bölümde Süleyman'dan sonra krallığın parçalanması ve giderek tarih sahnesinden silinmesine kadar olan sürece kısaca yer verilmiştir. Konular alt başlıklarla sistematik olarak işlenmiş; Yahudi kaynaklarına öncelik verilmekle birlikte bölüm sonlarında İslâmî kaynaklara göre Tâlût, Hz. Davud ve Hz. Süleyman hakkında bilgi verilmiştir.

Tez konusunun seçimi ve hazırlanması sürecinde bana sabırla destek olan danışman hocam Sayın Yard. Doç. Dr. Süleyman Sayar'a, bana Dinler Tarihi'ni sevdiren değerli görüşlerinden ve kütüphanesinden yararlandırıran hocam Sayın Prof. Dr. Ahmet Güç'e, İngilizce çevirilerde yardımcı Faruk Aki ve yeğenim Umut Erol'a, bana

her zaman destek olan ve beni yalnız bırakmayan değerli anneme ve eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Özcan TOSKİ
BURSA - 2004

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KRAL SAUL DÖNEMİNDE YAHUDİLİK	4
I. KRAL SAUL DÖNEMİNE KADAR YAHUDİ TARİHİ	5
II. SAUL'ÜN KİŞİLİĞİ VE SALTANATI	7
A. Saul'ün Nesebi ve Kişiliği	7
B. Saul'ün Saltanatı	7
1. Saul'ün Kral Seçilmesi	7
a) Tevrat'a Göre	7
b) Talmud'a Göre	9
2. Saul'ün Krallığı	10
a) Tevrat'a Göre	10
b) Talmud'a Göre	16
III. SAUL DÖNEMİNDE İNANÇ VE İBADET	17
IV. İSLÂMÎ KAYNAKLARA GÖRE SAUL	21

İKİNCİ BÖLÜM

KRAL DAVUD DÖNEMİNDE YAHUDİLİK	24
I. DAVUD'UN KİŞİLİĞİ VE SALTANATI	25
A. Davud'un Nesebi ve Kişiliği	25
B. Davud'un Saltanatı	26
1. Kral Seçilmesi	26

2. Krallığı	29
3. Siyasî ve Askerî Başarıları	30
4. Devlet Bürokrasisi	34
5. Kraliyet Ailesi	35
6. Davud ve Bat-şeba Olayı	36
7. Malvarlığı	37
8. İsyânlar	38
C. Talmud ve Kabbala'ya Göre Davud	40
1. Talmud'a Göre	40
a) Firavunların Davud Hanedanı'na Desteği	40
b) Davud Hanedanı'nın Düşmanları	41
c) Davud'un Fiziksel Gücü	41
d) Şair Olarak Davud	41
e) Âlim Olarak Davud	42
f) Bat-şeba Olayı	42
2. Kabbala'ya Göre	43
II. DAVUD DÖNEMİNDE DİN	44
A. Davud Dönemine Kadar İnanç ve İbadet	44
B. Davud Döneminde İnanç ve İbadet	47
C. Davud ve Mezmurlar	51
D. Yahudi Dua Usulünde Davud	52
III. İSLÂMÎ KAYNAKLARA GÖRE HZ. DAVUD	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KRAL SÜLEYMAN DÖNEMİNDE YAHUDİLİK	61
I. SÜLEYMAN'IN KİŞİLİĞİ VE SALTANATI	62
A. Süleyman'ın Nesebi ve Kişiliği	62
B. Süleyman'ın Saltanatı	63
1. Saltanatı	63
2. Devlet Bürokrasisi	66

3. Ekonomi	67
4. Haremi	69
5. Malvarlığı	71
6. Sosyal ve Dinî Gerilimler	72
C. Talmud'a Göre Süleyman	74
II. SÜLEYMAN DÖNEMİNDE DİN	76
A. Mabedin İnşası	77
B. Mabed Döneminde İnanç ve İbadet	80
III. SÜLEYMAN DÖNEMİNDE İSRAİL EDEBİYATI	85
A. Süleyman'ın Meselleri	85
1. Plan ve Muhtevası	85
2. Kitapla İlgili Meseleler	86
B. Neşîdeler Neşîdesi	88
1. Plan ve Muhtevası	88
2. Yazarı	89
3. Kutsal Yazılar Arasına Alınışı ve İbadette Kullanılışı	90
4. Neşîdeler Neşîdesi'ne Dair Çeşitli Yorumlar	90
C. Vâiz	91
1. Plan ve Muhtevası	92
2. Yazarı	92
IV. SÜLEYMAN'DAN SONRA YAHUDİLİK	94
V. İSLÂMÎ KAYNAKLARA GÖRE HZ. SÜLEYMAN	97
SONUÇ	102
BİBLİYOGRAFYA	104

KISALTMALAR

ABr.	: Ana Britannica
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DCR	: A Dictionary of Comparative Religion
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DR	: Die Religion in Geschichte und Gegenwart
ed.	: Editör
EJd	: Encyclopedia Judaica
ER	: The Encyclopedia of Religion
Hız.	: Hazreti
krş.	: Karşılaştırınız
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
s.	: Sayfa
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
v.dğr.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

A. KONU

Yahudi tarihinin en muhteşem dönemleri, Hz. Davud ve Hz. Süleyman dönemleridir. Bu, Osmanlı tarihinin yükselme devrindeki en parlak dönemlere, yani Yavuz Sultan Selim ve oğlu Kanuni Sultan Süleyman dönemlerine benzetilebilir. Yahudi ve Osmanlı tarihi bakımından söz konusu edilen bu dönemlerde her iki devlet sınırlarını olabildiğince genişletmiş, kazanılan ganimet ve vergilerle halk müreffeh yaşamış, yapılan antlaşmalarla ekonomi canlanmış ve güçlü bir devlet meydana gelmiştir.

Araştırmamızın konusunu teşkil eden Krallar dönemi ve bu dönemde Yahudilik hakkında, Batı'da, Yahudi kaynakları esas alınarak bir hayli eser ortaya konmuş, makaleler kaleme alınmış olmasına rağmen; İslâm dünyasında Yahudilikle ilgili eserlerin çoğunun referansı, İslâm kaynaklarıdır.

Ülkemizde bu konunun yeteri kadar çalışılmadığı göze çarpmaktadır. Bu sebeple Yahudilerin vadedilmiş topraklara gelişleri, göçebelikten kurtulup yerleşik hayata geçişleri ve güçlü bir İsrail krallığı meydana getirmeleri, kendi kaynaklarına ağırlık verilerek ana hatlarıyla da olsa ele alınmak istenmiştir. Çalışmamız bundan sonra yapılacak daha detaylı çalışmalara ışık tutarsa amacımız gerçekleşmiş olacaktır.

B. METOD

Bir araştırmaya değer kazandıran en önemli unsur, hiç şüphesiz bakış açısı ve metoddur. Tez konusu, öncelikle tarihî metod uygulanarak işlenmiştir. Ancak Krallar döneminin sadece tarihî seyri ortaya konmakla yetinilmemiş, ayrıca sistematik bir şekilde tasvir edilmeye de çalışılmıştır. Konuya, Dinler Tarihi ekseninde Din Fenomenolojisi, Din Sosyolojisi, Edebiyat gibi disiplinler açısından

da yaklaşılmıştır. Özet olarak konular tarihî süreç esas alınarak incelenmiş, tasvir edici metod kullanılmıştır. Yahudi kaynakları esas alınmak suretiyle objektiflik yakalanmaya, İslâmî kaynaklar kullanılmak suretiyle de mukayese imkânı verilmeye gayret edilmiştir.

C. KAYNAKLAR

Araştırmanın temel kaynaklarını Kur'ân-ı Kerîm ve Yahudi kutsal kitabı Tanah (Ahd-i Atik) teşkil etmektedir. Burada, Suat Yıldırım'ın "Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali", Kitabı Mukaddes Şirketi tarafından neşredilen "Kitabı Mukaddes: Eski ve Yeni Ahit" esas alınmıştır.

Çalışmada, kutsal kitaplar dışında yararlanılan en önemli kaynak Encyclopedia Judaica olmuştur. Bu eserin "Saul", "Davud", "Süleyman", "Mezmurlar" maddelerinden geniş ölçüde faydalanılmıştır.

De Vaux'nun Yahudiliği siyasî, askerî, ekonomik, sosyal ve dinî açılarından her yönüyle tedkik eden "Ancient Israel : Its Life and Institutions" adlı eseri de önemli başvuru kaynağı olmuştur.

Bunların dışında Zeitlin'in "Ancient Judaism", Millgram'ın "Jewish Worship", Ringgren'in "Israelite Religion", Friedman'ın "Who Wrote the Bible?", "The Oxford Dictionary of the Jewish Religion", "The Encyclopedia of Religion" ve "A Dictionary of Comparative Religion", sıkça başvurulan kaynaklar arasında yer almıştır.

Konuyla ilgili Türkçe araştırmalar arasında Ahmet Güç'ün "Dinlerde Mabed ve İbadet", Adem Özen'in "Yahudilik'te İbadet"i başta gelmektedir. Hayrullah Örs'ün "Musa ve Yahudilik", Moshe Sevilla-Sharon'un "İsrail Ulusunun Tarihi" adlı eserler de dikkate şâyândır.

Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Yusuf Besaie'l'in "Yahudilik Ansiklopedisi", Ana Britannica, Meydan Larousse, Büyük Larousse ve Gelişim Yayınları tarafından neşredilmiş Dinler Tarihi Ansiklopedisi'nden de istifade edilmiştir.

Çalışmada Yahudi kaynakları esas alınmasına rağmen, ilk üç bölümde Tâlût, Hz. Davud ve Hz. Süleyman hakkında İslâmî kaynaklardaki bilgiler de aktarılmıştır.

Burada Kur'ân-ı Kerîm, bazı tefsirler, hadîs kitapları, Abdullah Aydemir'in "İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler" adlı eseri ve konuya ışık tutan bazı makaleler ve güncel eserler kaynaklarımız arasındadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KRAL SAUL DÖNEMİNDE YAHUDİLİK

I. KRAL SAUL DÖNEMİNE KADAR YAHUDİ TARİHİ

Yahudiliğin tarihi hakkında en önemli kaynak, Yahudi kutsal kitabı Tevrat'tır. Yahudi tarihçiler, diğer kaynaklardan elde ettikleri bilgileri, kutsal kitapları ile telif etmeye çalışırlar¹. Tevrat, âlemin ve ilk insanın yaratılışından Peygamber Malaki'ye kadar olan dönemi ve bu dönemde, İsrailoğulları'nın başlarından geçen olayları ihtiva eder. Bu olaylar, aynı zamanda Yahudilerin kutsal tarihini meydana getirir.

Tevrat'ta, Yahudilerin ataları Abram (Hz. İbrahim)'la başlatılır. Abram, Kalde'nin Ur şehrinden çıkıp, aşireti ile birlikte Harran'a gelir². Tanrı, ona Harran'dan Kenan ülkesine gitmesini söyler; ona ve onun zürriyetine, o ülkeyi vereceğini vadeder³. Abram, karısı Sara ve kardeşinin oğlu Lut ile beraber Kenan ülkesine gider. Bu ülkede kıtlık çıkınca Mısır'a göç eder. Karısını kız kardeşi olarak tanıttığı için Firavun tarafından Mısır'dan çıkarılır ve yeniden Kenan diyarına döner. Orada, cariyesi Hacer ile evlenir ve ondan oğlu İsmail, daha sonra karısı Sara'dan da İshak doğar⁴. Yahudiler, babaları bir olmasına rağmen kendilerini İshak'ın, Arapları da İsmail'in neslinden gelmiş kabul ederler. Bu sebeple Arapları köle çocuğu şeklinde niteleyerek küçümser ve kendilerinin dışında sayarlar⁵.

Abram'ın ölümünden sonra, İshak'ın Esav ve Yakup isimli iki oğlu olur. Tevrat'ın anlatımına göre Yakup, babasına hile ile Esav yerine kendisini mübarek kıldırır. Yakup'un on iki oğlu ve bir kızı olur. O, çocukları arasında en çok Yusuf'u sever. Kardeşleri, babalarının bu sevgisi yüzünden Yusuf'u kıskanırlar ve onu kuyuya atarlar. Daha sonra da, oradan çıkararak Mısır'a giden tüccara satarlar. Yusuf, Firavun'un sarayında önemli bir mevkîye gelir. Kardeşlerini ve babasını Mısır'a getirtir⁶.

Mısır'da önceleri serbest bir hayat yaşayan Yahudiler, Yusuf'un ölümünden bir müddet sonra köleliğe düşer ve inşaat işlerinde çalıştırılırlar. Tevrat'a göre Yahudiler, Mısır'da 430 yıl yaşamıştır⁷.

¹ Tanyu, Hikmet, Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler, c.I, Bilge Yayınevi, İstanbul 1976, s.21.

² Tekvin, 11/31.

³ Tekvin, 12/1-7.

⁴ Tekvin, 12 ve 13. Baplar.

⁵ Küçük, Abdurrahman, Dönmeler Tarihi, Andaç Yayınları, Altıncı bs., Ankara 2003, s.16-18.

⁶ Hikâyenin bütünü için bkz. Tekvin, 25 – 50. Baplar.

⁷ Tekvin, Çıkış, 12/40.

Yahudileri Mısır esâretinden kurtaran Musa'dır. Firavun'un sarayında büyütülen Musa, bir Mısırlının bir Yahudi'ye vurduğunu görünce olaya müdahale eder ve bu kavgada Mısırlı ölür. Bundan dolayı Musa, Firavun'un gazabına uğrayacağından korkarak Midyan'a kaçar. Orada, Midyan kâhininin kızıyla evlenir. Kâhinin sürülerini otlatırken, Tanrı Musa'ya görünür ve onu, Yahudileri Mısır'dan kurtarmakla görevlendirir. Musa, Mısır'a dönerek, Yahudileri oradan çıkarmak istediğini Firavun'a bildirir. Firavun önce bunu kabul etmek istemez; ancak, Musa bazı mûcizeler göstererek onu iknâ eder. Tevrat'a göre Firavun, bir süre sonra Yahudilerin Mısır'dan çıkışına pişman olur ve ordusu ile birlikte onların peşine düşer. Musa ve kavmi, mûcize olarak açılmış olan Kızıldeniz'in sularının ortasından geçerek karşı sahile ulaşır. Peşinden gelen Firavun ve ordusu ise, suların tekrar birleşmesi ile suya gömülür⁸.

Mısır'dan çıkan Yahudiler, üç ay sonra Sina dağının eteklerine varırlar. Tanrı, Musa'yı Sina dağına çağırarak ona, "On Emir"i verir⁹. Yahudiler kırk yıl Sina çölünde dolaştıktan sonra, Kenan'ı (Filistin'i) tekrar alır ve zamanla yerleşik bir kavim hâline gelirler.

Tevrat'a dayanan bu anlatımdan sonra belirtmek gerekir ki; Yahudilerin, devlet olma safhasına gelmeden önce "Hâkimler Dönemi"ni yaşadıkları; bu dönemde aşiretlerin kendi aralarından seçtikleri geçici liderler tarafından yönetildikleri bilinmektedir. Genellikle bir mesele zuhur ettiğinde, bu meseleyi halletmek için, geçici olarak aşiretin başına geçen ve mesele halledildikten sonra ayrılan bu lider tipine "Hâkim" adı verilmiştir¹⁰.

Yahudiler, Hâkimler döneminde çevre halklarla mücadele içinde olduklarından, merkezî bir idarenin gerekli olduğuna inanmış ve Samuel'e bir kral seçmeyi teklif etmişlerdir. Samuel, halkının bu isteğini kabul etmiş ve Tanrı ile konuşarak Saul'ü İsrailoğullarının ilk kralı olarak seçmiştir¹¹. Böylece Krallar dönemi başlamıştır.

⁸ Olayın bütünü için bkz. Çıkış, 1 – 15. Baplar

⁹ Yahudiliğin temel prensiplerini meydana getiren ve Çıkış (20/2-7), Tesniye (5/6-21)'de bulunan On Emir şunlardır: 1. Ben, seni Mısır'dan çıkaran Tanrı'n Yehova'yım. 2. Benden başka Tanrı'n olmayacak, varlıkların resmini yapmayacak ve onlara tapmayacaksın. 3. Rabbin adını boş yere ağzına almayacaksın. 4. Sebt gününü hatırlayacaksın. 5. Ana ve babana saygı göstereceksin. 6. Öldürmeyeceksin. 7. Zina etmeyeceksin. 8. Çalmayacaksın. 9. Yalancı şahitlik yapmayacaksın. 10. Başkasının malına göz dikmeyeceksin.

¹⁰ Sevilla - Sharon, s. 9-13.

¹¹ I. Samuel, 8-12. Baplar.

II. SAUL'ÜN KİŞİLİĞİ VE SALTANATI

A. Saul'ün Nesebi ve Kişiliği

Saul, İbranice'de "istenmiş, aranmış (Tanrı tarafından), ödünç verilmiş" anlamlarına gelir¹². Saul, Benyamin Aşiretinden Kiş'in oğluydu¹³. Benyamin, ülkesinin Giva kentinde doğdu. Bu kent Giv'at Benyamin ya da Giv'at Saul adlarıyla da bilinir¹⁴. Saul'ün evi Gibe'a'da idi¹⁵. Daha sonra burayı başkent yaptı. Ölümünden sonra kemikleri Zela'da bulunan babasının mezarına gömüldü¹⁶. Zela, Saul'ün evinin bulunduğu Gibe'a'ya yakın bir yerin ismi olarak bilinir¹⁷. Saul'ün ailesi Gibeon'un soyundandır¹⁸.

Tevrat'ta anlatıldığına göre Saul, "genç ve güzel" bir kişiydi. "İsrailoğulları arasında ondan daha güzel adam yoktu; omuzlarından yukarısı bütün kavmin boyunu geçiyordu"¹⁹.

Saul; atak, yiğit²⁰, alt tabakaya mensup, becerikli ve enerji dolu olması yanında, ayrıca Tanrı'nın lütfu ile belirli bir yere gelen karizmatik İsrail liderlerinin tipik bir örneğiydi. Fakat o bir güneyli idi. Ve tam desteğini hiçbir zaman alamadığı kuzeylileri birleştirecek diplomatik özelliklerden yoksundu. O, karanlık ve kasvetli kişiliği ile ne yapacağı belirsiz doğulu bir haydut-kral, ani bir cömertlikle kontrolsüz bir hiddet arasında gidip gelen, belki de manik-depresif, daima cesur ve kabiliyetli, çılgınlığın sınırlarını zorlayan ve bazen de ona yenilen bir kişi olarak tanımlanmıştır²¹.

B. Saul'ün Saltanatı

1. Saul'ün Kral Seçilmesi

a) Tevrat'a Göre

Musa, yaptığı veda konuşmasında halkı şöyle uyarıyordu: "Allah'ın, Rabbin sana vermekte olduğu diyara geldiğin, ve onu mülk edindiğin, ve orada oturduğun, ve:

¹² Sevilla-Sharon, Moshe, İsrail Ulusunun Tarihi, Yeruslayim 1981, s.15.

¹³ Kitabı Mukaddes (Eski ve Yeni Ahit), İstanbul 1981, I. Samuel, 9/1-2.

¹⁴ Sevilla-Sharon, s.15.

¹⁵ I. Samuel, 10/26.

¹⁶ II. Samuel, 21/14.

¹⁷ Oded, Bustanay, "Saul", Encyclopedia Judaica (EJd), c.XIV, Jerusalem 1978, 910.

¹⁸ I. Tarihler, 8/29-30.

¹⁹ I. Samuel, 9/2.

²⁰ Örs, Hayrullah, Musa ve Yahudilik, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999, s.177.

²¹ Johnson, Paul, Yahudi Tarihi, çev. Filiz Orman, Pozitif Yayınları, İstanbul 2000, s.53-54.

etrafımda olan bütün milletler gibi üzerime kral koyacağım, dediğin zaman; mutlaka Allah'ın, Rabbin seçeceği adamı üzerine kral koyacaksın; kardeşlerin arasından birini üzerine kral koyacaksın; kardeşlerinden olmayan yabancı bir adamı kendi üzerine koyamazsın. Ancak kendisi için atlar çoğaltmayacak ve at çoğaltmak için kavmi Mısır'a geri göndermeyecektir; çünkü Rab size: Artık bir daha bu yoldan dönmeyeceksiniz, demiştir. Ve yüreği sapmasın diye kendisi için karılar çoğaltmayacak; ve kendisi için fazla gümüş ve altın çoğaltmayacak”²².

İsrailoğulları neredeyse dört yüzyıldan beri güçlü bir merkezî liderlik olmadan yaşamış ve artık bunun eksikliğini duymaya başlamışlardı. Dönemin peygamberi Samuel'in liderliği zamanında İsrailoğulları, çevredeki ulusların, özellikle Filistîler'in baskısından kendilerini kurtarabilecek merkezî ve sürekli bir otoritenin, hâkimler yönetiminin yerini alması zamanının geldiğini anladılar²³. Bu sebeple, “bütün uluslar gibi bizi yönetmesi için”²⁴ diyerek kendileri üzerine bir kral belirlemesini Samuel'den istediler.

Samuel bu istekten pek memnun olmadı. İsrailoğulları'na monarşi yönetiminin zorluklarını anlattı²⁵. Halka, hiçbir zaman bir kralları olmadığını hatırlatarak, İsrail gibi teokratik bir ulusun krallık yönetimini tercih etmesinin Tanrı'nın yasalarını reddetmek anlamına geldiğini, bunun da günah olacağını söyledi²⁶. Ancak halk bu konuda çok ısrarlıydı. Ve Samuel halkın söylediklerini Rabbe arzetti. Rab de, onlara bir kral atmasını emrederek²⁷ Samuel'e; “yarın bu vakitlerde Benyamin diyarından sana bir adam göndereceğim, ve onu kavmim İsrail üzerine reis olarak meshedeceksin”²⁸. Samuel, Tanrı'nın emrini yerine getirdi, ve Saul'ün başına yağ döktü. Saul, mütevazi bir şekilde, İsrail'in yöneticisi olarak yağlanmasıdaki şaşkınlığını ifade etti. Gibea'ya

²² Tesniye, 17/14-17.

²³ I. Samuel, 8/20; 9/16.

²⁴ I. Samuel, 8/5.

²⁵ I. Samuel, 8/10-18.

²⁶ Johnson, s.54.

²⁷ I. Samuel, 8/19-22.

²⁸ I. Samuel, 9/16.

varınca üzerine Tanrı'nın ruhu kuvvetle geldi ve o peygamberler grubuna katıldı²⁹.

Samuel, Mispah'da halkı topladı. Onların önünde İsrail'in bütün sıptlarını yaklaştırdı ve Benyamin sıptı içinde Matriler aşireti, bu aşiret içinde de Kiş'in oğlu Saul tutuldu. Halk, "yaşasın kral" diye bağırdı³⁰. Bu gelenekte Saul, eşyanın arasında kendini saklayan mütevazi ve alçakgönüllü biri olarak göze çarpmaktadır³¹.

Tevrat'a göre, Saul Ammonîler'i bozguna uğrattıktan sonra Gilgal'da Tanrı'nın huzurunda kral ilan edildi³² ve selamet kurbanları kesildi. Saul kral seçildiğinde kırk yaşında idi³³.

Yukarıda anlatılan olaylar modern yorumcular tarafından değişik şekillerde yorumlanır. Fakat, hepsinin üzerinde birleştiği nokta şudur: Saul, Tanrı tarafından kral olarak seçilmiş ve halkın onayı ile Samuel tarafından yağlanmışır³⁴.

Başlangıçta krallık, İsrailoğulları'na yabancı bir kurumdu. Monarşi döneminde krallığa karşı bazen düşmanca hareketler, bazen de eleştiriler oldu. Çünkü onların gerçek kralı Yahve idi. Öte yandan sadık kesim krallığa teolojik ve dinsel bir açıklama getirmeye çalıştı. Fakat âlimler gerekli desteği vermediler.

Sonuç olarak İsrailoğulları'nın, peygamberlerine olan düşmanlıklarını ve tarih kitaplarını göz önünde bulunduran bazı âlimler, bu kutsal krallığın varlığını reddettiler ve bunu sıradan bir kurum, kralı da sıradan bir insan gibi gördüler³⁵.

b) Talmud'a Göre

Yahudîliğin sözlü geleneğini temsil eden Talmud'un Aggadah bölümünde Saul'ün kral seçilmesi şöyle anlatılmaktadır: "İlk yağlanmış kral olan Saul, birkaç

²⁹ I. Samuel, 10/10.

³⁰ I. Samuel, 10/17-24.

³¹ I. Samuel, 13/1.

³² Saul'ün hangi tarihte kral ilan edildiği tam olarak bilinmemektedir. Bu konuda kaynakların verdi bilgileri ihtilaflıdır: M.Ö.1029 (Oded,"Saul", EJD, IX, 910), M.Ö. 1022 (Tanyu, Hikmet, Tarih Boyunca Yahudiler Ve Türkler, I, s.67), M.Ö. 1030'lu yıllar (Harman, Ömer Faruk, Yahudi Kutsal Kitapları, Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul 1988), M.Ö. 1000 (Alt, A., "Saul", Die Religion in Geschichte und Gegenwart J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), "DR", c.V, Tübingen 1957, 1375), M.Ö. 1020 (Seters, John Van, "Saul", Encyclopedia of Religions (ER), ed. Mircea Eliade, c.XIII, New York 1987, 84; Ringgren, Helmer, Israelite Religion, translated by David E. Green, Philadelphia 1966, s.220), M.Ö.1067 (Kutluay, Yaşar, İslam ve Yahudi Mezhepleri, Anka Yayınları, İstanbul 2001, s.167), M.Ö. 879 (<http://www.sevivon.com/p-jewish-history.asp?id=20>).

³³ I. Samuel, 13/1.

³⁴ Oded,"Saul", EJD, XIV, 914.

³⁵ Ringgren, s.220.

sebepten dolayı seçildi: 1. Askeri yeteneği, 2. Olağandışı yakışıklılığı, 3. Alçakgönüllülüğü, 4. Masumluluğu (bir yaşındaki çocuk kadar günahsız.), 5. Atalarının faziletleri. Burada özellikle Ner olarak da adlandırılan büyük babası Abiel'in, insanlar geceleri ticarethanelerine gidebilsin diye caddeleri aydınlatması belirtilebilir.

Saul, cömert bir şekilde bütün fakir kızlara yardımda bulundu. Nahaş'la yaptığı ilk başarılı savaşı esnasında Saul, altarda kan dökülmeden önce kurban eti yemek isteyen savaşçıları azarlayarak, kurban töreninin yapılması için gayret gösterdi³⁶.

2. Saul'ün Krallığı

a) Tevrat'a Göre

Saul'ün kral seçilmesi Hâkimler döneminin sonu, monarşi döneminin başlangıcı oldu. Bu andan itibaren başka bir hâkim ortaya çıkmayacak; ancak; kâhinler ve peygamberler varlıklarını devam ettireceklerdi. Böylece İsrail'de gelişen yeni politik yapı içinde kral asla mutlak hükümdar olamadı. Bilâkis kralın gücü, kabile liderleri, baş kâhinler ve hepsinden öte peygamberlerce kontrol edilir ve dengelenirdi.

Bu sistem, İsrail'in hem politik hem de dinî hayatında derin bir etki yaptı. Kral olmak ve kalıcı bir yönetim sürmek isteyen bir kişi, kabile liderlerinin kabulünü almak ve bir peygamber tarafından tayin edilmek zorundaydı; aynı zamanda kendisini destekleyen bir kâhin sınıfına da ihtiyacı vardı. Bu, kısmen kâhinlerin, peygamberlerin ve kabile liderlerinin monarşi ortaya çıkmadan önce sağlam bir konuma sahip olmalarından; kısmen de süregelen politik gerçeklerden kaynaklanmaktaydı. Kral kabilelere muhtaçtı; zira kabilelerin askerî birlikleri kralın ordusunu meydana getiriyordu ve bu ordunun dışında kralın hemen hemen hiçbir gücü yoktu. Kral aynı zamanda peygamberlerin kendisini tayin etmesine ve kâhinlerin yardımına da muhtaçtı; çünkü bu dönemde din, devletten ya da herhangi bir şeyden ayrı düşünülmezdi. Tevrat'a yazılan "giriş" niteliğindeki eserlerde de belirtildiği gibi, o dönemde İbranîce'de "din" anlamına gelen bir kelime yoktu. Din, inanç ve ibadetlerle sınırlandırılan ve tanımlanabilen bir kategori değildi; hayatın ayrılmaz bir parçasıydı. Kral, dinî bir

³⁶ Davis,Eli, "In the Aggadah", EJD, c.XIV, Jerusalem 1978, 914.

meşruiyet kazanmadan yasal bir meşruiyet kazanamazdı. Kendi peygamberlerinin ve kâhinlerinin desteğini kaybeden bir kral bazı sorunlarla karşılaşır³⁷.

Saul, kendi otoritesini kabul ettirmek için aşiret yapısında hiçbir değişiklik yapmadı ve aşırı önlemlere gitmedi. Böylece aşiret liderleriyle arasında sürtüşmeler çıkmadı. Bu dönemde her aşiretin reisi, kendi topluluğunu ve aşiret çevresindeki kurumları yönetmeye devam etti³⁸.

Saul'ün kral seçilmesi, kuşkusuz, gençliğinde gösterdiği askerî başarılarla bağlıydı. Kral olur olmaz etrafındaki aşiretlerle savaşmaya devam etti ve İsrail Birliğini kurmak için çeşitli atılımlarda bulundu: “Ve Saul İsrail krallığını aldı ve çepeçevre bütün düşmanlarına karşı, Ammonîler'e karşı ve Edom'a karşı ve Tsoba krallarına karşı ve Filistîler'e karşı cenk etti. Ve ne tarafa dönse yenerdi”³⁹.

Filistîlerle İsrailoğulları'nın mücadelelerinin başlamasının sebebi, Saul'ün oğlu Yonatan'ın, Benyamin Gibe'a'sında Filistîler'in askerini vurması oldu⁴⁰. Filistîler, Mikmaş'ta karargâh kurduklarında, Saul de İsrailîleri Gilgal'da topladı⁴¹ ve Samuel'in gelip savaşı başlatma işaretini vermesi için bekledi. Ancak tayin ettiği yedi günlük zamanda Samuel gelmedi ve İsrailoğulları dağılmaya başladı. Saul, Samuel'i daha fazla beklemeden yanındaki takdîmeleri Tanrı'ya arz etti. Bu bittiğinde Samuel geldi ve Saul'e çok kızdı. Kendisine, hata yaptığını ve bundan sonra krallığının devam etmeyeceğini söyledi⁴². Saul, yanında kalan altı yüz kişi ile beraber Filistîler'e karşı savaşa başladı. Yonatan'ın sürpriz bir şekilde Filistî Garnizonunu almasıyla panikleyen Filistîler, Mikmaş'tan Ayyalona Vadisi yoluyla ülkelerine kaçtılar⁴³. Bu savaş, Filistîlerle mücadelede ve Saul ile Samuel arasındaki anlaşmazlıkta ilk olaydı.

Saul'ün bu savaşlar sırasında İsrail'in birbirinden farklı kabilelerin desteğini alarak bir ordu meydana getirmedeki yeteneği, kendisinin askerî dehasını gösterdi⁴⁴.

³⁷ Friedmann, Richard Elliott, Who Wrote the Bible?, New York 1987, s.36-37.

³⁸ Sevilla-Shoren, s.16.

³⁹ I. Samuel, 14/47.

⁴⁰ I. Samuel, 13/3.

⁴¹ I. Samuel, 13/4-5.

⁴² I. Samuel, 13/8-14.

⁴³ I. Samuel, 13/15; 14/1-31.

⁴⁴ Seters, "Saul", ER, XIII, 84.

Ancak o, İsrail'in düşmanlarına karşı yapılan savaşlarda sadece kabilelerin gönüllülerinden oluşan orduya güvenmedi. Bunun yanında, oğlu Yonatan ve Ner'in oğlu Abner gibi eğitilmiş komutanlar tarafından yönetilen güvenilebileceği düzenli ordular kurdu⁴⁵.

Saul ile Samuel arasındaki anlaşmazlıkların biri de, İsrailoğulları'nın Amalekîler'le yaptığı muharebede yaşandı. Samuel, Tanrı'dan aldığı emri Saul'e bildirdi: "Şimdi git, Amaleki vur ve onların her şeylerini tamamen yok et"⁴⁶. Ancak Saul, Amalekîlerle yaptığı savaşta, Amalekî kralı Agag'ı ve semiz hayvanları öldürmeyerek Tanrı'nın ve Samuel'in emrine karşı geldi⁴⁷. Güney çöl bölgesinde cereyan eden savaşta Amalekîler'in yenilgisi, göçebe istilâlarından çok büyük acı çekmiş olan Judah ve Simeon halkına gerekli rahatlamayı sağladı. Çölden gelen saldırılara karşı Saul'ün, Eretz'in güney sınır bölgesinde yaşayan İsrailileri ve Ürdün ötesi halkının yaşadığı toprakları korumak amacıyla yaptığı savaşlar sonunda, bu ulusların güvenini kazandı⁴⁸. O zaman krallık; Efraim, Benyamin, Gilead, Aşuriler ve bütün İsrail yerleşim bölgelerini kapsıyordu⁴⁹. Kendi krallığında yaşayan ve İsraili olmayan ailelere – Judah ve İsrail halkını yıkmaya çalışan Gibeon'lular hariç – saldırmadı⁵⁰.

Saul, siyasi ve askerî lider olduktan sonra, ruhani liderliği elinde tutan ve Tanrı'nın temsilcisi sayılan Samuel ile arası açıldı. Bu iki lider arasında yaşanan karmaşık ilişkiler, Hâkimler yönetiminden yeni monarşik yönetime geçişin zorluklarını yansıtır. Çünkü Samuel'e göre Tanrı İsrail'in kralıydı ve İsrailoğulları'nın "kral" isteklerinin Tanrı tarafından reddedileceği düşüncesiyle buna karşı çıktı. O; Tanrı'dan halkın isteğini yerine getirme emrini aldığı zaman, hem halkın hem de kralın Tanrı'ya ve O'nun adıyla konuşan peygambere politik, askerî ve insanî düşüncelerini dikkate almaksızın itaat etmelerini istedi⁵¹.

⁴⁵ I. Samuel, 13/2-3; 14/50-52; Oded, "Saul", EJD, XIV, 912.

⁴⁶ I. Samuel, 15/3.

⁴⁷ Bkz. I. Samuel 15.

⁴⁸ Oded, "Saul", EJD, XIV, 912.

⁴⁹ Saul'ün krallığının sınırlarını, oğlu İş-boşet'in krallığına dair bilgilerden öğreniyoruz. II. Samuel, 2/8-10; ayrıca bkz. Oded, "Saul", EJD, XIV, 912.

⁵⁰ II. Samuel, 21/1 vd.

⁵¹ I. Samuel, 12/14-15, 20-22; Oded, "Saul", EJD, XIV, 913; Sevilla- Sharon, s.165.

Daha önce belirtildiği gibi, Mikmaş'taki savaşla ilgili ilk anlaşmazlıkta Samuel, Saul'un itaatsizliğini kendi dinî otoritesine bir başkaldırı olarak görmüş olabilir. Saul, Samuel'in gelmesini ve savaşa başlama emri vermesini sabırlı bir şekilde beklemek yerine taarruza geçti. Onun bu davranışı Samuel tarafından kendi ruhanî görevlerinin elinden alınmak istenmesi şeklinde algılandı. Bardağı taşıran son damla da; Saul'un, Amalekîlerle yaptığı muharebede Tanrı'nın ve Samuel'in emrini yerine getirmemesi oldu. Bu olaydan sonra Samuel, artık Saul'un yanından ayrılarak kendisine destek olmayacağını söyledi. Ancak Saul'un yalvarmalarına karşı, İsrailoğulları'nın önünde kralın yanında olacağını bildirdi⁵². Tevrat'ta anlatıldığına göre, Saul'un uygulamalarından rahatsız olan Tanrı, onu kral seçtiğine pişman oldu⁵³.

İsrailoğulları ile Filistîler arasındaki en önemli savaşlardan birisi de, Tevrat'ta detaylı bir şekilde anlatılan Judah bölgesindeki Ela Vadisi'nde yapılan savaştır⁵⁴. Bu savaşta, Saul'un ordusunda genç ve değerli bir asker olarak bulunan Davud, Filistî devi Golyat'ı öldürdü. Filistîler kahraman pehlivanları Golyat'ın genç Davud'la giriştiği başa baş mücadelede yere devrildiğini görünce korkup kendi ülkelerine kaçtılar. Ela Vadisi'ndeki bu karşılaşma sonunda, Efraim dağlık bölgesi Filistîler'in yönetiminden Judah'a geçti.

Saul, İlâhî Güç'ün kendisini terk ettiğini bir süreden beri hissediyordu. Davud ile olan ilişkileri esnasında bu durumu iyice anladı. Davud sarayın avlusunda görüldüğü zaman, halk ona sevgi gösterilerinde bulunuyordu⁵⁵. Filistîler'e karşı kazandığı başarılar ve özellikle Filistî devi Golyat'ı öldürmesi Davud'u ünlü biri yaptı. Bu olaydan sonra o, Saul'un yanında kaldı. Saul kötü ruhun etkisiyle rahatsızlanınca kendisine çenk çalan Davud, Saul'un isteği üzerine kızı Mikal ile evlendi⁵⁶.

Yaptıklarıyla halk arasında Davud'un yayılan ünü Saul'ü kıskançlığa itti. Daha sonra bu kıskançlık, Davud'u öldürmeyi deneyecek derecede bir nefrete dönüştü⁵⁷.

⁵² I. Samuel, 15; Oded, "Saul", EJd, XIV, 913.

⁵³ I. Samuel, 13/14; 15/34-35.

⁵⁴ I. Samuel, 17.

⁵⁵ I. Samuel, 18/16.

⁵⁶ I. Samuel, 18/20-21, 27.

⁵⁷ I. Samuel, 18/20-29; 19/1, 4-7, 9-10.

Saul ile Samuel arasındaki anlaşmazlık, Davud'un büyüyen nüfuzu ve en yakınlarının bile kendisine ihanet ettiği şüphesi Saul'ü Davud'a komplo kurmaya yöneltti. Yaşadığı olaylar onu trajik bir hayata sürükledi⁵⁸. Hastalıklı şüpheciliği, kontrol edilmez hırsı ve Davud korkusu aklı dengesini bozdu⁵⁹. Saul, oğlu Yonatan'a mızrak atmak⁶⁰, Davud'a farkında olmadan yardımcı olan Nob'un rahiplerini öldürmek gibi delilik sınırlarını zorlayacak hareketler yaptı⁶¹. Davud'u, Judah çölü'ne kaçmaya zorlayarak kendi hizmetinden uzaklaştırdı.

İsrailoğulları ile Filistîler arasındaki savaş durumu devam ediyordu. Filistîler, krallıkta devam eden Saul ile Davud arasındaki mücadeleleri yakından izliyorlardı. Bunu bir fırsat bilerek Şunem'de karargâh kurdular.Saul, Filistîleri karşılamak için ordusuyla Gilboa'da karargah kurdu⁶²; ancak Filistî Orduları'nın büyüklüğü ve gücünü görünce korktu ve yaklaşan savaşın neticesi hakkında Tanrı'dan bir işaret bekledi: "Ama Rab, ne rüyalarla ne Urim'le ne de peygamberlerle cevap vermedi"⁶³. Saul, ümitsizlik içerisinde ölmüş olan Samuel'in ruhunu göndermesi için bir büyücüye başvurdu. Samuel, onu önceki gibi ağır bir şekilde cezalandırdı ve ona, acı bir kehanette bulundu: "Ve Rab, İsrail'i de seninle beraber Filistîler'in eline verecek ve yarın sen ve oğulların benimle beraber olacaksınız"⁶⁴.

Filistî kuvvetleri İsrail Ovası'nda bir yandan Filistî'nin kuzey bölgesinde yerleşmiş olan Deniz halklarıyla birleşebilecek, diğer yandan da Ürdün Ülkesi ve Ürdün Çukuru'nun kuzeyinde oturan İssakar, Zebulun ve en çok da Aşer Kabileleri'nin

⁵⁸ Oded,"Saul", Ejd, XIV, 913; Sevilla- Sharon,s.16.

⁵⁹ I.Samuel, 18/15.

⁶⁰ I. Samuel, 20/33.

⁶¹ I.Samuel, 22/2 vd.

⁶² I. Samuel, 28/4; Oded,"Saul", Ejd, XIV, 913; Sevilla- Sharon, s. 16.

⁶³ I. Samuel, 28/6.

⁶⁴ I. Samuel, 28/7-19.

Saul'un ordusuyla birleşmelerini önleyebilecek şekilde mevzî aldı. Muharebe alanı İsrail ile Beyt-şan şehirleri arasındaki Gilboa Dağı idi⁶⁵.

Saul, cesur bir şekilde Filistîler'i karşılamak için İsrailoğulları'na önderlik etti. Ancak kabilelerin eski ağır hareketli ordusu, savaşa alışkın ve çevik Filistî ordusuna karşı başarı sağlayamadı⁶⁶. İsraililer, Gilbeo Dağı'ndan, arkalarında birçok ölü bırakarak kaçmaya başladılar. Saul yaralandı; etrafında baskı yapan Filistî askerlerinden kaçış olmadığını anlayınca "sünnetsizler (Filistîler) benimle eğlenmesinler" diyerek intihar etti⁶⁷. Saul'un yanında İş-boşet dışında üç oğlu da öldü. Muharebeden İş-boşet'le beraber İsrail'in savaşçı soylularının önderleri ve Saul'un komutanı Abner Doğu Ürdün'e kaçabildiler⁶⁸. Filistîler Saul'un cesedini buldukları zaman başını kesip silahını aldılar. Putlarının evine (mabed) ve halkına müjdelemek için memleketin her tarafına haberciler gönderdiler. Saul'un cesedi Beyt-şan'ın duvarına çivilendi; Yabeş-gilead ahalisi cesedi duvardan indirdi ve kemiklerini yakıp gömdü⁶⁹. Kemikler daha sonra babasının mezarına kondu⁷⁰.

Saul'un İsrail Ovası'nda yaşadığı bu felaketin nedeni şöyle ortaya konabilir: İki taraf karşılaşmadan önce, Filistîler ordularının teçhizatlarını mükemmelleştirdiler ve mesleği savaşçılık olan, her an muharebeye hazır askerlerden oluşan bir ordu meydana getirdiler. Buna karşılık Saul, kendisinin hizmetinde bulunacak devamlı askerlik yapacak bir ordu kurduysa da bu yeterli değildi. Onun ordusu, verdiği emirle kısa sürede bir araya gelen ve çoğunun işi askerlik olmayan insanlardan oluşuyordu. Saul bunları gerektiği gibi teçhizatlandıramadı ve tatbikat yaptırmadı⁷¹. Ayrıca Hem Tanrı'nın hem de Samuel'in yardımlarını kaybetmiş olması, Saul'un trajik sonunu hazırladı. Saul'un ölümüyle saltanatı sona erdi⁷². Bu yenilgi sebebiyle Filistîler, Eretz

⁶⁵ Örs, s.177.

⁶⁶ Oded,"Saul", EJD, XIV, 914; Sevilla- Sharon, s.16.

⁶⁷ I. Samuel, 31/1-4.

⁶⁸ Örs, s.178.

⁶⁹ I. Samuel, 31/8-13.

⁷⁰ II. Samuel, 21/14.

⁷¹ Alt,"Saul", DR, V, 1376.

⁷² Saul'un krallığının hangi tarihte sona erdiği ile ilgili kesin bilgiye sahip değiliz.Kaynakların bilgileri şöyledir: M.Ö. 1005 (Oded,"Saul", EJD, XIV, 909), M.Ö. 1010 (Sevilla –Sharon, s.15; Tanyu, Tarih Boyunca Yahudiler Ve Türkler, s.67), M.Ö. 1015 (Kutluay, s.167), Yahudi internet sitesinde (<http://www.sevivon.com/p-jewish-history.asp?id=20>) Saul'un Yahudi takvimine göre MÖ. 877-879 yılları arasında iki yıllık krallık yaptığı anlatılmaktadır.

İsrail’de bir kez daha egemen güç oldular ve İsraililer üzerindeki baskılarını arttırdılar⁷³.

b) Talmud’a Göre

Kitab-ı Mukaddes Saul’ün hareketlerini onaylamadığı yerlerde bile, hahamların İsrail’in ilk kralını haklı çıkarmak için belirgin bir uğraşları vardı. Hatta Amaleki muharebesi sırasında onun günahı kadınların, çocukların ve hayvanların öldürülmemelerini düşünmek oldu. Amaleki kralı Agag’ın hayatını bağışlaması için Saul’ü ikna eden Doeg’dir. Onun iddiasına göre, aynı günde bir hayvan ve yavrusunu öldürmek bile yasak iken, bütün yaşlıları, çocukları ve kadınları birden öldürmek nasıl hoş görülebilirdi?

Saul’ün Amaleki ganimetlerini alma gibi bencil bir arzusu yoktu. Çünkü kendisi nüfus sayımı yaptırdığı askerlerin her birine birer tane olmak üzere iki yüz binden fazla koyun dağıtabilecek kadar zengindi

Son günlerinde, Nob’da rahipleri astığından dolayı pişmanlık duydu ve bu pişmanlığı halkı tarafından kabul edildi.

Talmud’a göre Saul, Davud’dan daha değerliydi. Davud’un birçok karısı ve cariyesi varken, Saul’ün bir tek karısı vardı. Davud, Avşalom’la yapılan savaşta hayatını kaybetme korkusuyla arkada kalırken; Saul, yaptığı savaşlarda sonuna kadar ordusuna liderlik etti. Saul kendi evinde rahiplik kurallarını uygulayarak aziz bir hayat sürdü. Tanrı, Saul’ün tahttan inişinde bir şarkı yazdığı için Davud’u azarladı: “Sen Saul ve Davud olabilir miydiniz? Onun hatırı için nice Davud’ları öldürürüm” .

Ayrıca Davud, Saul’ün elbisesinin bir kenarını kestiği için cezalandırıldı. Çünkü Saul’ün kendisini soğuktan koruyacak başka hiçbir giyeceği yoktu.

Sonuç olarak; Davud zamanında ülkenin her yanında büyük kıtlık olduğunda, Tanrı kendisini cezalandırdığını söyledi. Çünkü Saul’ün kalıntıları onurlu bir şekilde gömülmemişti. O esnada ilahî bir ses Saul’e seslenerek “Tanrı’nın seçimi” diye yankılandı.

Monarşinin kalkmasının temelinde yatan asıl sebep; Saul’ün, etrafında bulunup, aleyhinde olan adamlarına karşı intikam duygusundan uzak ve yumuşak huylu

⁷³ Oded, "Saul", EJD, XIV, 914.

olmasıydı. Üstelik ailesi öylesine tertemizdi ki, torunlarında bile kibir yoktu. Bununla beraber Davud üzerindeki zulmü adaletsizdi ve önceki alçakgönüllülüğüne uygun düşmedi. Monarşiliği kabul etmedeki tereddütlü hali bir yana Davud'a tahtını vermek yerine onu öldürmeyi tercih etti⁷⁴. Bir defasında Saul ve adamları Davud'u kuşattıklarında bir melek görüldü ve Saul, onu topraklarındaki Filistîler'in saldırılarını püskürtmek için evine çağırdı. Askerlerinin çoğunluğunun kararına uyarak Davud'u kovalamaktan vazgeçti. Bir kısmı da, Davud'un yakalanmasının Filistîler'i yenmekten daha önemli olduğunu düşündüler

En-dor'un büyücüleri meleğin- ki bu Samuel'i- karşılarında dimdik durduğunu görünce, onu çağırının Saul olduğunu anladılar. Büyücülük kurallarının birisi de şudur: Kral tarafından çağırılmadıkça ölüden yükselen ruh, baş aşağıda ayaklar havada bir vaziyette görünür.

Samuel Saul'e, eğer kaçarsa onu vuracağını söyledi. Ama Tanrı'nın kararını kabul eder ve savaşta onu ölü bulursa, günahlarını affedeceğini ve bu hayattan sonra kendisinin yanına katılacağını söyledi. Tanrı, ölümünden sonra, hayatını kaybedeceğini bile bile savaşa katılma cesaretini gösterdiği ve mutlu bir şekilde kendisine takdir edilen cezayı kabul ettiği için Saul'e olan hayranlığını meleklere bildirdi⁷⁵.

III. SAUL DÖNEMİNDE İNANÇ VE İBADET

İsrailoğulları, peygamber Samuel ve kral Saul dönemlerinde zaman zaman Mispah'da bir araya gelerek topluca dua ederler ve oruç tutup günah itirafında bulunurlardı. Mispah, İsrailoğulları'nın belli dönemlerde hemen bütün önemli işlerini çözüme kavuşturmak üzere Tanrı'nın huzurunda toplandıkları kutsal bir yerdi⁷⁶. Saul İsrail'in ilk kralı olarak burada seçildi⁷⁷. İsrailoğulları'nın bu ibadetlerini ne zaman ve nasıl yaptıkları ile ilgili bilgiler Tevrat'ta bulunmamaktadır. Levililer tarafından korunmak üzere, Musa zamanında Ahid Sandığı'nın yanına konulan Tevrat, Hâkimler ve kral Saul döneminde hiç okunmadı. Ahid Sandığı bu dönemde İsrailoğulları'na her

⁷⁴ Davis, "In the Aggadah", EJd, XIV, 914.

⁷⁵ Davis, "In the Aggadah", EJd, XIV, 916.

⁷⁶ Hâkimler, 20/1,3; I. Samuel, 7/5-6; Güç, Ahmet, Dinlerde Mabet ve İbadet, Esra Fakülte Kitabevi, İstanbul 1999, s.111.

⁷⁷ I. Samuel, 10/17-24.

işlerinde kılavuzluk yaptı ve ona bir tabu gözüyle bakıldı. Tevrat'ın İsrailoğulları'nın hayatında pek yeri olmadı⁷⁸.

Buna karşılık İsrail peygamberleri halkın yaşamında önemli bir yere sahipti. Talmud'un verdiği bilgilere göre; Musa'nın zamanından I. Bet ha Mikdaş'ın yıkılışına kadar insanların her konuda danıştığı bir milyonun üzerinde peygamber bulunuyordu. Yahudi kanunu ile ilgili bir sorunu olan, evlilik hakkında fikir isteyen veya bir eşyasını kaybeden hemen bir peygambere soruyordu. Aslında Saul ile Samuel'in karşılaşmaları da böyle oldu. Saul, kaybettiği eşeklerinin yerini bulmak için Samuel'e müracaat etti ve hayattaki bu en büyük peygambere sordu: "Eşeklerim nerede?" Peygamber cevap verdi: "Eşeğin barakanın arkasında. Ha yeri gelmişken, sen İsrail'in kralısın"⁷⁹.

Peygamberlerin İsrailoğulları'nın dinî, siyasî ve ekonomik hayatlarında etkin bir rol oynadıkları söylenebilir.

İsrailoğulları'nın monarşik yönetime geçmeleriyle beraber ortaya yeni kavramlar da çıkmaya başladı. Tanrı tarafından evlat edinilmiş, yağlamayla kutsanmış olan kral kutsal bir kişidir ve böylece dinî fonksiyonları yerine getirmek için güçlendirildiği görülür. Yahudi tarihinde ilk defa "kral rahip" anlayışı ortaya çıkar. İsrail'in komşuları olan Mısır, Asur ve Fenike krallarının rahip oldukları bilinmektedir. Tarihi belgelerden anlaşıldığına göre İsrail kralları hahamlar gibi davrandılar, dönemlerinin peygamberlerinin yetkilerini almaya başladılar. Kral Saul'un, Gilgal'da yakılan kurbanları Tanrı'ya takdim etmesi bunun en belirgin bir göstergesidir⁸⁰.

İsrail'de ilk defa görülen "yağlama" dinî bir ayindi. Kral olacak kişi dönemin peygamberi tarafından yağlanıyordu⁸¹. Saul de Samuel tarafından yağlandı⁸². Bu âyin gelen bir ruhun refakatinde yapıldı. Böylece zarafet ihsan edildiğine inanılıyordu. Tanrı'nın ruhu yağlandıktan sonra, Saul'e geçti⁸³. Saul, Tanrının yağlanmış (Rabbin meshi) oldu⁸⁴.

⁷⁸ I. Samuel, 5-6. baplar; II. Samuel, 6/6-7; Adam, Baki, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, Ankara 1997, s.81.

⁷⁹ <http://www.sevivon.com/p-jewish.asp?id=20>.

⁸⁰ I. Samuel, 13/9-10; De Vaux, Roland, Ancient Israel, Its Life and Institutions (translated by John Mc Hugh), London 1988, s.133.

⁸¹ De Vaux, s.104.

⁸² I. Samuel, 10/1.

⁸³ I. Samuel, 10/10.

⁸⁴ I. Samuel, 26/9,11, 16, 23; II. Samuel, 1/14, 16.

Kral (kutsanmış kişi), Tanrı'nın mukaddesliğini paylaşıyordu ve o dokunulmazdı. Davud, Saul'e el kaldırmayı düşünmez; çünkü Saul, Tanrı'nın yağlanmıştıydı⁸⁵.

Bir kralın yağlanması İsrail'e özgü bir âyin değildi. Yotham'ın Abimelek Krallığı hakkındaki öyküsünde; İsrail monarşisinin kurulmasından önce Kenan'da bu âyinin var olduğu belirtilir⁸⁶.

Elişa'ya verilen Hazael'i Aram kralı olarak yağlaması emri⁸⁷, Suriye'de de bu ayinin yapıldığını gösterir⁸⁸.

Tamamen inandırıcı olmamasına rağmen, Kenan hakkında resmî İnciller dışında başka İncil belgeleri de vardır. Kral olarak Baal'in yağlanmasını ima eden Ram Shamra'nın yazısı bozuk, anlamı belirsiz bir yazılı belgesi bulunmaktadır. Amarna mektuplarının birinde, Filistî ve Suriye krallarının Firavun'a bağlı kimseler olarak yağlandığı ve kraliyet mezarlarının birinde bulunan bir mısır kanaviçe vazosunun, böyle bir yağlama âyininde kullanılmış olabileceği söylenir. Bu gerçekler, yerli bir gelenekten çok Mısırlılar'a ait bir uygulamayı işaret eder. Başka kaynaklardan anlaşıldığına göre, Mısır'da yüksek makamlardaki görevliler göreve atanmadan önce yağlanıyorlardı. Ama Firavunlar yağlanmıyorlardı.

Mezopotamya'da kralların yağlandığı görülmez. Alıntı yapılan tek yazı da şüpheler içermektedir. Bu yağlamadan söz eden, Asurluların kraliyet dinî törenleri hakkında problemlili bir pasajdır. Öte yandan Hitit kralları, "Kraliyet Kutsal Yağı" ile yağlandı ve bu hükümdarların unvanı "Tabarna, Yağlanmış, Büyük Kral vs." idi⁸⁹.

Tarih boyunca göçebe hayatı yaşamış olan İsrailoğulları vadedilmiş topraklara gelince, yerleşik hayata geçtiler ve diğer çevre milletlerden etkilenerek, sosyal hayatlarında yeni kavramlar kullanmaya başladılar. Saul'le beraber monarşiye geçiş yeni bir olaydı. İsrail, ulusal bir devlet oldu ve Ürdün ötesinde ilişki içerisinde olduğu krallıklardan da modeller aldı. Bu geleneklerin anlattığına göre, İsraililer başka ulusları taklit ediyorlardı⁹⁰.

⁸⁵ I. Samuel, 24/7,11; 26/9, 11,23.

⁸⁶ Hâkimler, 9/8-15; De Vaux, s.104.

⁸⁷ I. Krallar, 19/15.

⁸⁸ II. Krallar, 8/9-15.

⁸⁹ De Vaux, s.95.

⁹⁰ De Vaux, s.104.

Samuel tarafından ilan edilen⁹¹ ve yazılan⁹² “Kral Kanunları” bu yabancı taklidine karşı bir uyarıydı. Samuel ve Tanrı İsrailoğulları’nın kral isteme şeklinden hoşnutsuz oldular. Çünkü onlar başka milletlere özenerek bir kral talep etmişlerdi. Samuel ve Tanrı’nın düşüncesine göre Yahudi bir kral,”diğer bütün ulusları gibi” bir kral olmamalıydı. O, ideal bir Yahudinin bütün niteliklerini taşıyan bir örnek, ulusun taklit edeceği bir kahraman olmalıydı⁹³.

Saul’le beraber monarşi yönetiminin gereksinimi olan kurumsallaşma yavaş yavaş başladı. Saul’ün ordusunu kabilelerin askerleri meydana getiriyordu. Bunların yanına, daha az sayıda fakat savaşta daha deneyimli olan bölükler katıldı⁹⁴. Bunlar tımarla ödüllendirilen askerlerden oluşuyordu⁹⁵. Bu, yabancı paralı askerlere açık, profesyonel bir ordunun başlangıcıydı⁹⁶.

Eski doğunun bütün kralları geniş toprak sahipleriydi. Sahip oldukları bütün topraklar ya direkt olarak ya da kiraya verilirdi. Bu özellikle toprakların büyük kısmının krallara ve tapınaklara ait olduğu Mısır’ın bir gerçeğiydi. Aynı paralelde olmamasına rağmen Hammurabi Kanunları’nın geçerli olduğu Mezopotamya’da ve küçük Suriye krallıklarında da mevcut olan uygulama, İsrail’de de geçerliydi. Samuel, İsrail’i, istedikleri kralın onları tebası seçeceği, tarlalarını hasat ettireceği, hizmetinde bulunanlara vermek için üzüm ve zeytin bağlarını alacağı konusunda uyardı⁹⁷. Bu, Saul’ün kral olmasıyla beraber hemen gerçekleşti. Kral olmadan önce Saul’ün küçük bir mülkü vardı⁹⁸. Sonradan yüksek rütbeli subaylarına tarlalarını ve bağlarını dağıtabilecek kadar zengin oldu⁹⁹ ve ölümünden sonra geriye büyük bir malvarlığı bıraktı¹⁰⁰.

⁹¹ I. Samuel, 8/11-17.

⁹² I. Samuel, 10/25.

⁹³ <http://www.sevivon.com/p-jewish.asp?id=20>.

⁹⁴ I. Samuel, 11/7; 15/4; 17/2; 28/4; De Vaux, s.95.

⁹⁵ I. Samuel, 14/52; 18/5; 22/7.

⁹⁶ I. Samuel, 21/8; 22/18; De Vaux, s.95.

⁹⁷ I. Samuel, 8/12, 14; De Vaux, s.123.

⁹⁸ I. Samuel, 9/1 vd.; 11/5.

⁹⁹ I. Samuel, 22/7.

¹⁰⁰ II. Samuel, 9/9-10.

Kralın şahsî mülkü ile kraliyet mülkü arasında bir ayırım yoktu. Böylece Saul öldüğünde geride eşi Ahimaatsın kızı Ahinoam¹⁰¹, Ritspa isimli bir cariyesi¹⁰² ve evi halefi Davud'a miras kaldı¹⁰³.

Saul'un, yaptığı son savaşta kendisiyle beraber ölen Yonatan, İşvi, Malkişua¹⁰⁴ ve bu savaştan kaçarak kurtulan İş-boşet isimli¹⁰⁵ dört erkek çocuğu vardı. Ayrıca büyüğü Merab ve küçüğü Mikal - Davud'un karısı- adında da iki kız çocuğu bulunuyordu¹⁰⁶.

Monarşinin kurumları kabile federasyonundan yayıldı. Bu, Saul döneminde çekirdek haldeydi. Kendisinden sonraki kralların döneminde kurumlar tam olarak faaliyete geçti. Saul'un İsrail halkı üzerindeki askerî görevi hakkında detaylı bilgi bulunmaktadır. Ancak diğer uygulamaları hakkındaki bilgiler ya çok az ya da hiç yoktur.

Saul, bir kral olmasına rağmen hiçbir zaman monarşinin gerektirdiği kuralları uygulayamadı. Çünkü elinde ne siyasî ne de dinî gücü vardı. Onun döneminde merkezî bir hükümet yoktu. Kabilelerin, daha doğrusu klanların özerk yönetimi vardı¹⁰⁷. Dinî otorite peygamberler tarafından temsil edilmekteydi. Kral Saul'de ise askerî yetkiler toplanmıştı. Bunlardan hareketle, Saul döneminin, Yahudi tarihinde Hâkimler yönetimi ile monarşinin tam olarak uygulandığı Kral Davud ve Kral Süleyman dönemleri arasında bir geçiş olduğu söylenebilir.

IV. İSLÂMÎ KAYNAKLARA GÖRE SAUL

İslâmî kaynaklarda Saul, Tâlût olarak zikredilmektedir. Kelime olarak "Tâlût" İbrânîce bir lakabdır. Esas adı Saul'dür. Arapça "Tûl" kelimesi ile alakalı olup, aşırı derecede boylu ve kuvvetli anlamına gelir.¹⁰⁸

Kur'an'da iki yerde Tâlût kelimesi geçmektedir¹⁰⁹. Birkaç yerde de, ona işaret eden zamirler bulunmaktadır.

¹⁰¹ I. Samuel, 14/49-50.

¹⁰² II. Samuel, 3/7.

¹⁰³ II. Samuel, 12/8.

¹⁰⁴ I. Samuel, 14/49-50.

¹⁰⁵ II. Samuel, 2/8,10,12,15.

¹⁰⁶ I. Samuel, 14/49-50.

¹⁰⁷ De Vaux, s.95.

¹⁰⁸ Elmalılı, M.Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, c.II, Azim Dağıtım, İstanbul ts., 140.

¹⁰⁹ el-Bakara, 2/247, 249.

Mısır ile Filistin arasında yaşayan Amalika adlı bir kavim vardı. Başlarında Câlût adında bir kral bulunuyordu. Bunlar İsrailoğulları'na saldırıp onları perişan ettiler. İsrailoğulları da, kendi peygamberlerinden, düşmanlarıyla çarpışmak için kendilerine bir kumandan tayin etmesini istediler. Musa (a.s.)'dan sonraki peygamberlerden biri olan bu peygamber, onların başına, nesli Ya'kûb (a.s.)'ın oğlu Bünyamin'e dayanan Tâlût'u hükümdar olarak tayin etti.¹¹⁰ Bu durum Kur'an'da şöyle ifâde edilmiştir: "Peygamberleri onlara: 'Bilin ki Allah, Tâlût'u size hükümdar olarak gönderdi' dedi. Bunun üzerine (onlar): 'Biz hükümdarlığa daha layık olduğumuz halde, kendisine servet ve zenginlik yönünden geniş imkanlar verilmemişken, o bize nasıl hükümdar olur?' dediler. (Peygamberleri): 'Allah sizin üzerinize onu seçti. İlimde ve cüssede ona, sizden daha çok üstünlük verdi. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah her şeyi ihâta eder ve her şeyi bilendir' dedi"¹¹¹.

İsrailoğulları onun krallığın tasvip etmek istemediler; işi zenginlik ve kısır kavmiyet noktasından ele almaya çalıştılar. Oysa âyette ifâde edildiği gibi, Yüce Allah, Tâlût'a ilimde ve cisimde, maddî ve manevî yönlerden bir üstünlük vermişti. Maddî yönden iri cüsseli, güçlü, kuvvetli ve güzel olarak yaratmıştı. Manevî yönden de, din, siyaset, fen, teknik ve savaş ilimlerinde ona üstün bir başarı ve maharet vermişti. Aynı zamanda o, fakirlere karşı merhametli ve şefkatliydi; yoksulların dertleriyle dertlenir, sıkıntılarını gidermeye çalışırdı. Bir de, Yüce Allah âmirliği dilediğine verir. Komutanlık ve âmirlik için yukarıda sayılanlar önemlidir. Yoksa veraset, soy-sop, ayrı nesepten gelme şartları geçerli ve önemli değildir¹¹².

Tâlût komutanlığı ele aldıktan sonra, askerleriyle Câlût'a karşı cihada çıkıyor ve önce askerlerini deniyor. Askerlerinden ihlaslı ve samimi olanlar belirlendikten sonra, düşmanlarıyla cihada devam ediyor. Yüce Allah bu hususta Kur'an'da şu açıklamada bulunmuştur: "Tâlût, ordusuyla birlikte ayrıldığında dedi ki: 'Doğrusu Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim bundan içerse, artık o benden değildir ve kim de -eliyle

¹¹⁰ Taberî, Muhammed b. Cerîr, Câmiu'l-Beyân An Te'vil-i Âyi'l- Kur'an, Mısır 1954, II, 595 vd.

¹¹¹ el-Bakara, 2/247.

¹¹² Elmalılı, II, 141; Turgay, Nureddin, "Tâlût", Şâmil İslâm Ans., Şâmil Yayınevi, İstanbul 1994, VI, 110.

bir avuç avuçlayanlar hariç- onu tatmazsa, o bendendir.’ Onlardan az bir bölümü dışında ondan içtiler. O, kendisiyle beraber imân edenlerle onu (ırmağı) geçince, onlar (geride kalanlar): ‘Bugün bizim Câlût’a ve ordusuna karşı (koyacak) gücümüz yok’ dediler. O zaman Allah'a kavuşacaklarına kesin gözü ile bakanlar: ‘Nice az bir topluluk, daha çok olan bir topluluğa Allah'ın izniyle galip gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir’ dediler.”¹¹³

Tâlût ve askerlerinin, Câlût ve askerlerine karşı cihada hazırlandıklarında, Allah'a karşı yaptıkları niyâz ve duaları, Kur'an'da şöyle haber verilmiştir: "Onlar, (Tâlût ve ordusu) Câlût ve ordusuna karşı meydana (savaşa) çıktıklarında, dediler ki: ‘Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır. Adımlarımızı sabit kıl (kaydırma) ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et’ ”¹¹⁴.

Tâlût ile askerlerinin zaferini ve Câlût ile askerlerinin de yıkılışını haber veren bir âyetin meâli ise, şöyledir: "Derken, Allah'ın izniyle onları bozdular. Davud Câlût'u öldürdü. Allah ona (Davud'a) hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah, insanların bir kısmıyla diğerlerini savmasaydı, dünya bozulurdu. Fakat Allah, bütün âlemlere karşı lütuf sahibidir”¹¹⁵.

Âyette de ifade edildiği gibi, Tâlût'un komutasında toplanmış bulunan İsrailoğulları'nın arasındaki Dâvûd (a.s.), karşı ordunun başında bulunan Câlût'u öldürdü. Böylece İsrailoğulları bu savaşta galip çıktı. Filistin ordusu yenildi. Davud (a.s.) daha sonra Tâlût'un kızı ile evlendi ve onun ölümünden sonra da onun yerine kral oldu.¹¹⁶

¹¹³ el-Bakara, 2/249.

¹¹⁴ el-Bakara, 2/250.

¹¹⁵ el-Bakara, 2/251.

¹¹⁶ Taberî, Camiu'l-Beyân, II, 627 vd.; İbni Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmâil ed-Dimeşki, Tefsîru'l -Kur'âni'l Azîm, c.I, Dâr-u Kahraman, İstanbul 1992, s.303; ayrıca bkz. Aydemir, Abdullah, Tefsîrde İsrâiliyyat, Beyan Yayınları, İstanbul ts., s.229-256.

İKİNCİ BÖLÜM

KRAL DAVUD DÖNEMİNDE YAHUDİLİK

I. DAVUD'UN KİŞİLİĞİ VE SALTANATI

A. Davud'un Nesebi ve Kişiliği

Davud Yahuda'da, Kudüs'ün sekiz kilometre güneyindeki merkezî yerleşim şehri olan Beytlehem'de yaşamış olan Efrata ailesinden Yesse'nin en küçük oğlu olarak dünyaya geldi¹¹⁷. Bir rivayete göre Yesse'nin yedi oğlu ve iki kızı¹¹⁸, başka bir rivayete göre de sekiz oğlu vardı¹¹⁹. Rut Kitabı'na göre Davud'un soyu¹²⁰ Parets'in ailesinden Boaz'ın karısı Rut'a dayanmaktadır.

Davud, İbranice'de "en çok sevilen kişi, göz bebeği" anlamına gelir. Bu ismin Kitab-ı Mukaddes'de Dâvid ve Dâvid şeklinde geçtiği ve sadece Davud'a ad olarak verildiği görülmektedir¹²¹. Davud'un asıl adı başka idi. Kitab-ı Mukaddes'de birçok insan için söz konusu olduğu adlar gibi Davud da bir lakaptır. Bunu en yeni buluşlar göstermiştir: "Fırat üzerinde, bir zamanlar büyük ve zengin bir şehir olan Mari'de 1933 yılında Fransız bilginlerce yapılan kazılarda bulunan tabletlerde "Davidum" kelimesi sık sık geçer ve "komutan" ya da "savaş şefi" anlamlarına gelir¹²². Bu akla daha yakın gelmektedir. Çünkü Davud bu ismi askerlik kariyerine başladığında almıştır¹²³.

Tevrat'ta Davud'un kişiliği ve yetenekleri ile ilgili farklı bilgiler bulunmaktadır. O, bir yerde kızıl yüzlü, güzel gözlü ve hoş bakışlı¹²⁴ iyi çenk çalan, yiğit, cenk eri, sözünde tutarlı ve yakışıklı biri olarak tasvir edilir. Başka bir yerde de yeteneksiz bir çoban olarak anlatılır: ve Saul, kendi esvabını Davud'a giydirdi ve başına tunç başlık koydu ve ona zırh giydirdi: ve Davud, esvabı üzerine kılıcını kuşandı ve yürümeye

¹¹⁷ I. Samuel, 16/1; 20/27-28; I. Tarihler, 2/13-15; Mika, 5/1; ayrıca bkz. Oded, "David", EJD, c.V, Jerusalem 1978, 1318; Ba.,R., "Davud", DR, c.II, Tübingen 1957, 48.

¹¹⁸ I. Tarihler, 2/13-16.

¹¹⁹ I. Samuel, 16/10-11.

¹²⁰ Rut, 4/17-22; ayrıca bkz. Oded, "David", EJD, V. 1318.

¹²¹ Harman, Ömer Faruk, "Davud", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), c.IX, İstanbul 1994, 340.

¹²² Örs, s.179.

¹²³ Ba.,R., "David", DR, II, 48.

¹²⁴ I. Samuel, 16/12; 17/42.

çalıştı. Çünkü alışmamıştı ve Davud Saul'e dedi: "Bunlarla yürüyemem çünkü alışmadım." Ve Davud onları üzerinden çıkardı¹²⁵.

Davud Kitab-ı Mukaddes'de büyük şahsiyet olarak göze çarpmaktadır; hatta etki bakımından Musa'nın seviyesine yaklaşabilen yegâne kişidir. Bunun birkaç sebebi vardır. Birincisi, Kitab-ı Mukaddes'de Davud hakkında diğer kişilerden daha fazla materyal bulunmasıdır. İkincisi, Kitab-ı Mukaddes'in belirttiğine göre Davud hem kişisel hem de politik hayatıyla sıra dışı bir yaşam sürmüştür. Üçüncüsü de, Davud'un, krallığı bir aile saltanatı haline getirmesidir. Davud hanedanlığı dünya tarihinde en uzun süren aile saltanatlarından birisidir. Yahudilik ve Hıristiyanlık'taki Mesih geleneğinin (zorluk anlarında daima, Davud neslinden birinin geleceğine dair bir inancın) en güçlü dayanağı da işte budur. "Mutlu bir geleceğin" simgesi olduğundan, Yeni Ahid yazarları Hz. İsa'nın Hz. Davud'un soyundan geldiğini vurgulamışlardır¹²⁶.

B. Davud'un Saltanatı

1. Kral Seçilmesi

Yahudi kaynaklarına göre Tanrı, yaptığı hatalardan dolayı Saul'ü kral yaptığına pişman oldu¹²⁷. Ve Samuel'e Yesse'nin on sekiz yaşındaki küçük oğlu çoban Davud'u İsrail hükümdarı olarak takdis etmesini emretti¹²⁸. Saul kötü ruhun etkisine girdinde, iyi çenk çalan Davud onu rahatlatıyordu¹²⁹ ve onun hizmetine başlaması hayatının dönüm noktası oldu. Filistî devi Golyat'ı öldürerek ilk defa kralın dikkatini çekti. Davud'un başarısı, Filistîlerle uzun süren bir savaşta binbaşı rütbesine yükselmesine¹³⁰ ve kralın kızı Mikal ile evlenerek kral damadı olmanın saygınlığını kazanmasına neden oldu¹³¹. Ayrıca o, yakınlık kurduğu Saul'ün büyük oğlu Yonatan'ın da hayranlığını kazandı¹³². Diğer yandan kazandığı başarılarla Davud'un popülaritesinin artması, tahtı ele geçirmeyi planladığı şüphesi ile Saul'ün kıskançlığını arttırdı ve Davud'u öldürmeyi

¹²⁵ I. Samuel, 17/38-39.

¹²⁶ "Davud", Ana Britannica (ABr.), c.IX, Ana Yayıncılık, İstanbul 1993, 340.

¹²⁷ I.Samuel,13/14;15/34-35.

¹²⁸ I. Samuel, 16/1-13; "Davud", Meydan Larousse, c.III, Meydan Yayınevi, İstanbul 1987, 422.

¹²⁹ I. Samuel, 16/23.

¹³⁰ I. Samuel, 18/13; Oded,"Davud", Ejd, V, 1319.

¹³¹ I. Samuel, 18/27.

¹³² I. Samuel, 18/1-4; 20.

denemeye kadar götürdü¹³³. Davud bunu sezdiğinde saraydan kaçarak Samuel'e sığındı¹³⁴.

Daha sonra Nob şehrindeki Rahiplerin yanında kaldı. Saul bunu öğrenince rahipleri öldürttü. Davud da Filistîlere sığındı. Filistîler, onun Golyat'ı öldürdüklerini öğrendiklerinde Davud Yahuda Çölü'ne kaçtı¹³⁵ ve Adullam Mağarası'na sığındı. Uzun yıllar Yahuda'nın sınır bölgelerinde başıboş dolaştı¹³⁶.

Bu süre zarfında yönetimden memnun olmayan, borç içerisinde yaşayan ve çeşitli nedenlerden dolayı zor durumda olan insanlar Davud'un etrafında toplandı. Davud da onların lideri oldu¹³⁷. Saul'ün onu yakalamak için kararlı girişimi ve Yahudalılar'ın Saul'ü sevmediklerinin açığa çıkması¹³⁸, Davud'u tekrar İsrail'in komşusu ve düşmanı olan ülkelere sığınmaya zorladı¹³⁹. Davud Moab Kralı ile konuşarak anne ve babasının Moab Krallığı'na sığınması için ricada bulundu¹⁴⁰. Ve kendisine katılan altı yüz adamıyla beraber Filistî'deki Gat Kralı Akiş'in hizmetine girdi¹⁴¹. Akiş, Davud'u İsrailîlere karşı kullanmak niyetiyle Tsiklag tımar şehrini ona verdi¹⁴². Davud İsrail'den bıkmış olan göçebe kabilelere karşı saldırıda çok dikkatli idi. Çöl kabileleri ile yaptığı savaşlarda kazandığı ganimetlerden Yahuda'nın ileri gelenlerinin sempatisini kazanmak ve Saul'e karşı mücadelesinde desteklerini yanına almak için hediyeler dağıttı¹⁴³. Davud Filistîler'in hizmetindeyken askerî eğitimini geliştirdi ve demirden yapılmış silahların kullanımı dahil - ki o dönem İsrailoğulları demiri kullanamıyorlardı- bütün savaş tekniklerini öğrendi¹⁴⁴. Saul'ün Gilbao'da Filistîlerle yaptığı savaşı kaybedip ölmesinden sonra Davud, adamları ve aile fertleriyle beraber Tsiklag'tan ayrılarak Hebron'a gitti¹⁴⁵. Tsiklag'ta kendilerini çöl kabilelerinin saldırılarına karşı savunduğu için ona minnettar olan Yahuda halkı, Saul hanedanı'yla

¹³³ I. Samuel, 18/5; 20/30-32; 22/7-8; 23/17

¹³⁴ I. Samuel, 19/1 vd.

¹³⁵ I. Samuel, 21; 22/11-19.

¹³⁶ I. Samuel, 22/1; Oded,"Davud", Ejd, V, 1319.

¹³⁷ I. Samuel, 22/2.

¹³⁸ I. Samuel, 23/3.

¹³⁹ I. Samuel, 27.

¹⁴⁰ I. Samuel, 22/3-4.

¹⁴¹ I. Samuel, 27/1-2.

¹⁴² I. Samuel, 27/6; Oded,"Davud", Ejd, V, 1319.

¹⁴³ I. Samuel, 30/26-31; Oded,"Davud", Ejd, V, 1319.

¹⁴⁴ Johnson, s.55.

¹⁴⁵ II. Samuel, 2/1-3.

ipleri kopararak Davud'u kral ilan ettiler¹⁴⁶. Ayrıca seçkin Yahuda aileleriyle kurduğu evlilik bağları da, ona duyulan sempatiyi arttırdı¹⁴⁷.

Hebron başkent yapıldı¹⁴⁸. Davud tüm İsrail kabilelerinin yönetimini arzuluyordu. Ancak bunu başaramadı. Çünkü Ner'in oğlu Abner, Saul'ün ölümünden hemen sonra onun oğlu İş-boşet'e taç giydirdi. Böylece kuzeyde Saul'den kalan yönetimi İş-boşet, güneyde ise Yahuda'yı Davud yönetmeye başladı¹⁴⁹. Her iki yönetim arasında uzun süren savaşlar oldu. Bu mücadeleler esnasında Saul'ün evi giderek zayıflarken, Davud'un evi kuvvetleniyordu¹⁵⁰.

İsrailoğulları'nın iç kavgalarını kendi menfaatlerine uygun bulan Filistîler Davud'u desteklediler. Davud, İş-boşetle mücadele ettiği dönemlerde Abner'in yardımıyla İsrail'in sadakatini kazandı. Abner ve İş-boşet'in ölümünden sonra halk lidersiz kaldı. Davud, İsrailoğulları'nı Filistî baskılarına karşı müdafaa edecek tek kişi olarak ortaya çıktı. İsrail'in yaşlıları Hebron'a gittiler. Tanrı'nın önünde Davud'la mukavele yapıp onu kral olarak yağladılar¹⁵¹. Böylece Davud, Yahuda ve İsrail'in kralı oldu. Kitab-ı Mukaddes'de Davud'un otuz yaşında kral olduğu ve kırk yıl İsrailoğulları'nı yönettiği anlatılmaktadır. Davud, Hebron'da Yahuda kabilesini yedi yıl altı ay, Yeruşalim'de de bütün İsrail kabilelerini otuz üç yıl yönetmiştir¹⁵².

¹⁴⁶ II. Samuel, 2/4.

¹⁴⁷ II. Samuel, 2/2; Oded,"Davud", EJd, V, 1319.

¹⁴⁸ II. Samuel, 2/1-3.

¹⁴⁹ II. Samuel, 2/8-11.

¹⁵⁰ II. Samuel, 3/1.

¹⁵¹ II. Samuel, 5/1-3.

¹⁵² II. Samuel, 5/4-5.

Kaynaklarda Davud'un hangi tarihler arasında hükümdarlık yaptığı ihtilafıdır. Bilgiler şunlardır: M.Ö. 1010-970 (Oded,"David", EJd, V, 1318), M.Ö.1025-974 ("Davud", Dinler Tarihi Ansiklopedisi, c.II, Gelişim Yayınları, İstanbul ts., 378-379), M.Ö. 1000-962 ("Davud", ABr, IX, 340 ; "Davud", Büyük Larousse , c.V, Gelişim Yayınları, 2911) M.Ö. 1026-962 (Örs, s.180), M.Ö. 1004-965 (Besalel,Yusuf, Yahudi Ansiklopedisi, c.I, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 2000, 136), M.Ö. 1015-975 ("Davud", Meydan Larousse, III, 422), M.Ö. 1006-966 (Sarıkçıoğlu, Ekrem, Başlangıcından Günümüze Dinler Tarihi, Kardelen Yayınları, Isparta 1999, s.219), M.Ö. 1000-960 (Seters, John Van,"David", ER, c.IV, New York 1987, 242), M .Ö. 1013-973 (Tümer,Günay-Küçük Abdurrahman, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, s.211), M.Ö. 1012-975 (Tanyu, Tarih Boyunca Yahudiler Ve Türkler, I, s.67), M.Ö. 877-837 (<http://www.sevivon.com/p-jewish-history.asp?id=22>).

kasabaları fethetti¹⁶³. Ancak Kral Süleyman döneminde Gat Kralı Akiş'in bu şehirde hükümdar olduğu belirtilmektedir. Davud, Saul tarafından izlenirken yardımını gördüğü Akiş'i bu şehre yönetici olarak bırakmış olabilir¹⁶⁴.

Davud, Filistliler'i ülkesinden çıkardıktan sonra Ürdün Nehri'nin doğusundaki komşularına savaş açtı. İlk önce Moabîler'e karşı savaştı ve onları yenerek vergiye bağladı¹⁶⁵. Daha sonra İsobâ kralı Rehob'un oğlu Hadadezer ile mücadelesi başladı. Bu kaçınılmazdı. Çünkü ikisi de "Kral Yolu"nu ele geçirmek ve zengin toprakların sahibi olmak istiyordu. Ammon kralı Nahaş'ın oğlu Hanuna'nın Davud'u tahrik etmesi ve Hadadezer'i Davud'a karşı kışkırtması sonucunda savaş çıktı. Davud, Ammonîler'i ve müttefikleri Tsobalılar, Maakalılar ve Toblular'ı yendi; Ammon monarşisini lağv etmeyerek Hanuna'nın yerine Nahaş'ın oğlu Şobi'yi atadı¹⁶⁶.

Davud'un Hadadezer'i ve onun müttefikleri olan kralları yenmesi¹⁶⁷, kuzeydeki egemenliğini Fırat nehri kıyılarına kadar genişletmesini sağladı¹⁶⁸. Diğer Aram devletleri korunma statüsü almalarına rağmen Davud, Aram-Şam'ı da kendi krallığına kattı¹⁶⁹. Sonra krallığın güney sınırlarını güven altına almak için Edom'un fethine girişti¹⁷⁰. Edom, yapılan uzun ve zorlu mücadeleler sonunda kendi egemenliğine girdi. Davud, Edom monarşisini kaldırarak yönetime kendi askerlerini atadı¹⁷¹.

3. Siyasî ve Askerî Başarıları

Davud'un düşmanlarına karşı elde ettiği başarılar sadece askerî alanda değil, ayrıca diplomatik alanda da söz konusudur. Hebron'da kral iken Geşur Kralı Talmay ile ittifak yapıp kızı Maaka ile evlenmiştir¹⁷². Davud'un kazandığı başka bir müttefik de Hadadezer ile mücadele¹⁷³ halindeki Hamat'ın kralı Toi olmuştur.

¹⁶³ I. Tarihler, 18/1.

¹⁶⁴ Oded "Davud", EJD, V, 1320.

¹⁶⁵ II. Samuel, 8/2.

¹⁶⁶ II. Samuel, 17/27; Oded, "Davud", EJD, V, 1320-1321.

¹⁶⁷ II. Samuel, 10/19.

¹⁶⁸ I. Krallar, 5/1, 4; II. Tarihler 9/26.

¹⁶⁹ II. Samuel, 8/6.

¹⁷⁰ I. Tarihler, 18/12; II. Samuel, 8/3; Mezmurlar, 60.

¹⁷¹ II. Samuel, 8/14.

¹⁷² II. Samuel, 3/3.

¹⁷³ II. Samuel, 8/10.

Davud'un Tir Kralı Hiram ile özel ilişkileri vardı. İsrail'in Tir ile iyi ilişkiler içinde olmasının temel nedeni ekonomikti. Fenikelilerin ticaret yolu, Mısır yoluyla Kızıl Deniz'e çıkıyordu. Fakat yolu kullanmalarının önünde bazı engeller vardı. Davud'la ve daha sonra da halefi Süleyman'la çok sıkı bağlar kurdu. Bu sıralarda Hiram Kudüs'ün surlarının ve mabedinin inşa edilmesine yardım etti. Karşılığında da Kızıldeniz'de gemiler yaptı ve serbestçe dolaştı¹⁷⁴. Davud'un Fenikelilerle anlaşması, Süleyman döneminde büyüyen ve MÖ. 9. yy.da doruk noktasına ulaşan Fenike kültürünün İsrail'deki etkisinin başlangıcını oluşturdu¹⁷⁵.

Davud'un komşu uluslarla savaşları Judah ve İsrail'in savunma yapımlarıyla başladı. O, daha sonra taarruza geçerek¹⁷⁶ Fırat Nehri'nden Mısır Irmağı'na (Nil değil, Arish Vadisi'ne) kadar uzanan bir imparatorluk kurdu¹⁷⁷. İsrail devletinin bu kadar genişlemesinin en önemli sebebi, kuzeyde Asur ve Babil, güneyde ise Mısır Devleti'nin güçsüz kalmış olmasıydı. İmparatorluğun genişlemesiyle beraber Davud'un yönetimine bağlı birçok ulus ortaya çıktı. On iki kabile toprağından oluşan İsrail ulusal krallığı böylece Dan'dan Beer şeba'ya kadar büyüdü¹⁷⁸. İsrail ülkesinin daha detaylı açıklaması Davud'un yaptırdığı nüfus sayımında görülmüştür¹⁷⁹. Ulusal devlet sınırları içerisinde İsraili olmayan nüfus argaryaya katılmaya zorlanmıştır¹⁸⁰.

Davud, İsrail'in ilk başarılı kralıydı. İsrail'deki bütün kabileleri birleştirip kalıcı bir hanedan kurarak, kral Saul'ün başaramadığı işi gerçekleştirdi ve İsrail tarihi ve geleneğinde özel bir yer aldı. Kitab-ı Mukades'in II. Samuel 9-20 ile I. Krallar 11-22 babları, onun krallığı ve halefleri için temel bir kaynaktır. Bu "tarih"in, Davud'un krallığından çok kısa bir süre sonra yazıldığı konusunda genel bir görüş birliği vardır. Belki bu kaynak, Batı dünyasındaki tarih yazıcılığı geleneğinin en eski örneğidir.

"Davud Ailesinin Tarihi" ve "Veraset Tarihi" olarak da bilinen bu yazılar, onun kişisel önderliğine ve otoritesine dayanan bir yöntemi babadan oğla geçen bir krallığa dönüştürmede karşılaştığı sorunlara açıklık getirir.

¹⁷⁴ Çelebi, Ahmet, Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik, çev. Ahmet M. Büyükcınar-Ömer F. Harman, Kalem Yayınevi, İstanbul 1978, s.57-58.

¹⁷⁵ Oded, "Davud", EJD, V, 1322.

¹⁷⁶ Oded, "Davud", EJD, V, 1322.

¹⁷⁷ Freidman, s. 40.

¹⁷⁸ II. Samuel, 3/10; 17/11; 24/15; Oded, "Davud", EJD, V, 1322-1323; Sevilla-Sharon, s.18.

¹⁷⁹ Bkz.II Samuel, 24/1-9.

Daha önceki yüzyıllarda, İsrailoğulları gevşek kabile birlikleri içinde toplanmışlardı. Bunların en tanınmış kuzeyde, merkezi Şekem olan Efraim kabilesinin egemenliğindeki birlikti. Bu dönemde ailelerin genişlemesiyle klanlar ortaya çıkıyor, bir araya gelen klanlar da kabileleri oluşturuyordu.

Kan bağına ve aileye dayanan bu toplumsal yapı, Samî geleneğinin temel özelliğidir ve bugün de Arabistan Yarımadası'nda hala geçerlidir¹⁸¹. Davud'a karşı ayaklanarak onu bir süre sürgünde yaşamak zorunda bırakan Abşalom¹⁸² ve Süleyman'ın varis olmasına karşı çıkararak, bir süre için tahtı ele geçiren Adoniya¹⁸³, iktidarın hızla merkezîleştirilmesi karşısında düş kırıklığına uğrayan ve eski geleneklerini sürdürmek isteyen yerel güçlerden ve kabilelerden destek alıyorlardı¹⁸⁴. Davud'un başa geçmek için başarı ile uyguladığı klanların desteğini alma yöntemini, oğlu Abşalom babasına karşı kullanmaya çalıştı. Süleyman'ın krallığı sona erince, kabile gelenekleri yeniden canlandı ve birleşik krallık parçalandı¹⁸⁵. Davud'un Ken'an şehirlerini ve Mısır Devleti'ni örnek alarak kurduğu bu krallık¹⁸⁶, İsrail'in toplumsal yapısına ve geleneklerine yabancı olduğundan sağlam temellere dayanmıyordu. Bu nedenle Davud, kabilelere krallığın meşruluğunu benimsetmek ve onların onayını almak gibi sorunlarla karşılaştı.

İlk olarak, Yahuda kabilesini oluşturan klanları birleştirdi; klan yapısına uygun özgü siyasal ve toplumsal ilişkileri ustalıklı kullanarak egemenliğini güvence altına alıp, onlara krallığın meşruluğunu benimsetti. Bütün İsrail'i kendine bağlamak için, önce Filistîler'e karşı giriştiği savaşta onları kesin bir yenilgiye uğratarak, tüm ülkenin güvenliğini sağladı¹⁸⁷. Ardından Kudüs'ü İsrail'in hem yönetim hem de dinî merkezi yaptı¹⁸⁸.

Krallığın bir arada tutulmasında, diğer unsurlar kadar, Davud'un evlilik rekoru da güçlü bir etkide bulundu. Davud, politik öneme sahip değişik bölgelerden kadınlarla

¹⁸⁰ I. Tarihler, 22/2.

¹⁸¹ "Davud", ABr, IX, 340.

¹⁸² II. Samuel, Bap 16.

¹⁸³ I. Krallar, Bap 1.

¹⁸⁴ "Davud", ABr, IX, 340; Sevilla-Sharon, s.19; Oded, "Davud", EJd, V, 1323.

¹⁸⁵ "Davud", ABr, IX, 340.

¹⁸⁶ Oded, "Davud", EJd, V, 1323.

¹⁸⁷ "Davud", ABr, IX, 340-341.

¹⁸⁸ "Davud", ABr, IX, 341; Oded, "Davud", V, 1323; Millgram, s.45; Sevilla Sharon, s.18 Kutluay ,s.167.

evlendi ve onun evlilikleri bu bölgelerle hükümdarlık ailesi arasındaki sosyal bağları güçlendirdi¹⁸⁹.

Ama bütün bunlar krallığın sürekliliğini sağlamaya yetmedi ve oğlu Süleyman'ın ölümünden sonra krallık bölündü. Dinî ve kültürel çabalarıysa olumlu sonuçlar verdi ve “Davud’un Kenti” Kudüs, sonunda bütün Yahudiler’in kutsal kenti haline geldi¹⁹⁰.

Davud’un politikaları arasında en faydalı olanı profesyonel bir ordu kurması oldu. İçinde yabancıların da bulunduğu bu askerî güç, Davud’a ve Davud’un şahsen tayin ettiği generale karşı sorumluydu. Davud, artık zor zamanlarda kabilelerden asker toplamak mecburiyetinde değildi. Böylece o, kabilelere bağımlılık sorununu büyük orada çözmüş oldu¹⁹¹. O, bazı önemli mevkilere yetenekli ve tecrübeli fakat İsraili olmayan asker atadı¹⁹². Yabancı ve paralı askerlerden oluşan, Filistin ve komşu bölgelerden askere alınmış Keretîler ve Peletîler’den oluşturduğu bir bölük kurdu. Bunlar, İsrail düzenli ordusundan ayrı olarak Yehoyada’nın oğlu Bena’ya bağlı idiler. Bu bölük, hem savaşlarda diğer askerî bölüklerle ortak hareket edecek biçimde hem de kralın yakın korumaları olarak vazifelendirilmiştir¹⁹³.

Kitab-ı Mukaddes, Abşalom’dan kaçtığı dönemde Davud’a¹⁹⁴, kral ilan edildiği gün Süleyman’a eşlik eden¹⁹⁵ ve saraya yerleşip orada kalan¹⁹⁶ bu bölükteki askerleri “efendinin kulları” olarak tanımlar¹⁹⁷. Kitab-ı Mukaddes, Süleyman’ın tahta çıkmasından sonra onlardan bir daha bahsetmez. Ancak diğer yabancı, paralı askerler olan karîlerin Atalya’ya karşı mücadeleleri anlatılır¹⁹⁸.

Bu dönemlerde karîlerden “raşım” (koşucular) diye bahsedilir. Bunlar kralın arabasının önünde koşan eskort bölükleriydi. Abşalom ve Adoniya tahtı ele geçirme teşebbüslerinde kendilerine bir arabalı bölük ve elli koşucu tedarik etmişlerdi¹⁹⁹.

¹⁸⁹ Friedman, s.40.

¹⁹⁰ “Davud”, ABr, IX, 341.

¹⁹¹ II. Samuel, 23; I. Tarihler, Bap 11; Friedman, s.40; Oded, “Davud”, EJD, V, 1324.

¹⁹² Oded, “Davud”, EJD, V, 1324.

¹⁹³ II. Samuel, 8/18; 20/23, I. Tarihler, 18/17; De Vaux, s.123.

¹⁹⁴ II. Samuel, 15/18.

¹⁹⁵ I. Krallar, 1/38, 44.

¹⁹⁶ II. Samuel, 11/9, 13.

¹⁹⁷ II. Samuel, 20/6; I. Krallar, 1/33.

¹⁹⁸ Bkz. II. Krallar, Bap 11.

¹⁹⁹ II. Samuel, 15/1; I. Krallar, 1/5; De Vaux, s.123.

Davud, toplumsal problemler olabilir düşüncesiyle arabalı asker gücü oluşturmamıştır²⁰⁰.

4. Devlet Bürokrasisi

Merkezî bir monarşiyle, giderek genişleyen bir yönetim kadrosunu ayakta tutmak, bu idare şekline yeni geçen bir ulus için kolay iş değildi. Davud İsraililer arasında yönetimin kilit noktalarına yerleştirilebilecek yetenekli elemanlar henüz yetişmediğinden, çevredeki krallıklardan “uzmanlar” getirtti²⁰¹. Bununla birlikte devleti, kraliyet sarayı disiplinine bağlı adamlarının yardımıyla yönetti²⁰².

Kitab-ı Mukaddes’de Davud’un üst düzey görevlilerinin (bürokratlar) iki listesi bulunmaktadır. İlk listede onun haleflik mücadelesi, zaferlerinin özeti ve Nathan’ın kehânetlerini anlatmakta; daha sonra görevlilerin adları sırasıyla verilmektedir. Yoab ordu komutanı, Yehoşafat vakanüvis, Tsadok ve Ahimelek kâhin, Sera kralın sekreteri, Bena kralı koruma bölüğü komutanı ve Davud’un oğulları vezirdir. Yoab, Bena, Tsadok ve Ahimelek, Davud’un hükümdarlık dönemi boyunca aynı görevlerinde bulundular²⁰³.

İkinci liste, ilk liste ile bir paralellik göstermemektedir. Aynı isimler burada daha mantıklı bir sırada verilir. Ordu komutanı, koruma komutanı, vakanüvis, sekreter ve kâhinler. Ancak vakanüvisten önce angarya işçilerinden sorumlu Adoram eklenir. Ne var ki Süleyman’ın ölümünden sonra da görevde kalan Adoram’ın, Davud döneminde angarya işlerinden sorumlu olup olmadığı şüphelidir²⁰⁴. Listenin sonunda Davud’un oğullarının adları geçmez; onların yerine Yair’li İra’nın vezir olduğu yazılır²⁰⁵.

Davud’un üst düzey görevlilerinin listesinin tekrarı, Şeba isyanının bastırılmasından ve daha önce görevden atılan Yoab’ın tekrar geri dönmesinden sonra kolaylıkla açıklanır²⁰⁶.

Kitab-ı Mukaddes’de Davud’un iki düşmanının olduğu yazılıdır. Birincisi Gilo’lu Ahitofel²⁰⁷, diğeri ise Davud’un amcası Yonatan’dır²⁰⁸.

²⁰⁰ II. Samuel, 8/4; Oded, “Davud”, EJD, V, 1324.

²⁰¹ Sevilla-Sharon, s.18-19.

²⁰² Oded, “Davud”, EJD, V, 1323.

²⁰³ II. Samuel, 8/15-18; De Vaux, s.127.

²⁰⁴ I. Krallar, 12/18; De Vaux, s.128.

²⁰⁵ II. Samuel, 20/23-26.

²⁰⁶ II. Samuel, 19/14; 20/1-22.

5. Kraliyet Ailesi

İsrail toplumunda çok evlilik hoş görülüyordu. Çünkü geniş bir hareme sahip olmak gücün ve zenginliğin işareti kabul ediliyordu. Ayrıca bu, birkaç kişinin karşılayabileceği bir lükstü ve kralların ayrıcalığıydı²⁰⁹.

Hebron'daki saltanatı döneminde Davud'un altı karısı vardı²¹⁰. Kudüs'te ise içerisinde Bat-şeba'nın da bulunduğu²¹¹ daha fazla karısı ve cariyesi bulunuyordu²¹². Davud, Abşalom'dan kaçtığı zaman Kudüs'te on cariye bıraktı²¹³.

Eski doğunun kralları yabancı kadınlarla sadece zevkleri için değil, ayrıca kendi politikalarının bir gereği olarak da evleniyorlardı. Bu evlilikler ülkeler arası sadakati, iyi ilişkiler kurmayı ve ittifaklar oluşturmayı amaçlıyordu²¹⁴. Davud'un Geşur kralı Talmay'ın kızı Maaka ile evlenmesinin sebebi, Geşur ile Yahuda arasında ittifak kurmaktı²¹⁵.

Kitab-ı Mukaddes'deki bilgilerden, monarşinin ilk yıllarında kralın haremının halefine geçtiği anlaşılmaktadır. Davud'a, dönemin peygamberi Natan Yahve'nin Saul'ün karılarını kendisine verdiği söyler²¹⁶. Abşalom, Davud'un Kudüs'te bıraktığı cariyelerin çadırına bütün İsrail halkının gözü önünde girer²¹⁷. Bu, krallık iddia etmek anlamını taşıyordu²¹⁸. Çünkü krallığın ispatlarından biri de, selefinin haremine sahip olmaktı²¹⁹.

Kralın kızlarının durumu hakkında tek bilgi Davud'un kızı Tamar'ın hikâyesinde bulunmaktadır. Burada, prensesin, evliliğine kadar sarayda kadınların bakıcılığında yaşadığı anlatılmaktadır²²⁰. Giyimleri büyük olasılıkla uzun kollu kaftandan farklı bir

²⁰⁷ II. Samuel, 15/12; I. Tarihler, 27/33.

²⁰⁸ I. Tarihler, 27/32.

²⁰⁹ De Vaux, s.115.

²¹⁰ II. Samuel, 3/2-5.

²¹¹ II. Samuel, 11/27.

²¹² II. Samuel, 5/13; 19/4.

²¹³ II. Samuel, 15/16; 16/21-22; 20/3.

²¹⁴ De Vaux, s.116.

²¹⁵ II. Samuel, 3/3.

²¹⁶ II. Samuel, 12/8.

²¹⁷ II. Samuel, 16/21-22.

²¹⁸ De Vaux, s.116.

²¹⁹ De Vaux, s.117.

²²⁰ II. Samuel, 13/7.

elbise idi²²¹. Babaları onları dost krallarla²²² veya üst düzey görevlilerle evlendirirdi²²³. Kralın oğulları sarayda bakıcılar tarafından büyütülürdü²²⁴. Daha sonra da şehrin ileri gelen insanlarından seçilen özel öğretmenlere emanet edilirdi²²⁵. Kralın oğulları büyüdüklerinde ve evlendiklerinde bağımsız bir hayat yaşarlardı; ancak geçimlerini babaları sağlardı²²⁶.

Davud'un oğlu Amnon sarayın dışında oturdu²²⁷. Diğer oğlu Abşalom'un hayvan sürüleri ve arazileri vardı²²⁸. Ancak yetişkin oldukları zaman bile kral olan babalarının otoritesine bağlı kalmışlardır²²⁹.

6. Davud ve Bat-şeba Olayı

Kitab-ı Mukaddes'e göre dokuz karısı ve pek çok cariyesi olan Davud²³⁰, ordusu Ammonîler'e karşı sefere çıktığında bu savaşa iştirak etmez ve Kudüs'te kalır. Bir akşam kral evinin damında gezinirken yıkanmakta olan bir kadın görür ve kim olduğunu soruşturur. Orduda asker olan Hittî Uriya'nın karısı Bat-şeba olduğunu öğrenip evine aldırır ve onunla zina eder. Daha sonra kocasını çağırıp ordu kumandanı Yoab'a teslim edilmek üzere bir mektup vererek tekrar cepheye gönderir. Uriya kuşatma sırasında, Davud'un mektupta yazdığı tâlimat doğrultusunda ön safa konulur ve ölür. Davud, Uriya'nın karısını alıp eşleri arasına katar²³¹. Rab Davud'un bu davranışına çok öfkelenir ve peygamber Natan'ı ona gönderir. Natan Davud'a, gelerek şu kıssayı anlatır: Bir şehirde biri zengin, öbürü fakir iki adam yaşardı. Zengin adamın pek çok koyunu ve sığırı vardı; fakir adamın ise bir dişi kuzudan başka malı yoktu. Kuzu onun yanında kendisiyle ve çocuklarıyla beraber büyümüştü. Bir gün zengin adama bir yolcu geldi. Zengin adam bu yolcuyu ağırlamak için kendi koyunlarına ve sığırlarına kıyamadı, fakir adamın kuzusunu aldı ve misafirine onu hazırladı. Bu olayı

²²¹ II. Samuel, 13/18-19.

²²² II. Krallar, 8/18.

²²³ I. Krallar, 4/11,15.

²²⁴ II. Krallar, 11/2.

²²⁵ II. Krallar, 10/1; I. Tarihler, 27/32.

²²⁶ II. Tarihler, 21/3; Hezekiel, 46/16.

²²⁷ II. Samuel, 13/5.

²²⁸ II. Samuel, 13/20, 23; 14/24, 30.

²²⁹ II. Samuel, 13/27; De Vaux, s.119.

²³⁰ II. Samuel, 3/2-5; 5/13-16; 11/27; I. Krallar, 1/3.

²³¹ II. Samuel, 11.

duyan Davud'un öfkesi alevlenip Natan'a şöyle dedi: "Hay olan Rabbin hakkı için, bunu yapan adam ölüm oğludur. Ve bu şeyi yaptığı ve acımadığı için kuzuyu dört kat ödeyecektir." Natan Davud'a şöyle dedi: "O adam sensin"²³².

Daha sonra Davud bu olayla ilgili olarak; Rabbe karşı suç işlediğini itiraf eder. Rab onun suçunu bağışlar, fakat yine de ceza olmak üzere zina neticesi doğan çocuk ölür. Bat-şeba daha sonra bir erkek evlat doğurur. Ve Davud onun adını Süleyman koyar²³³.

7. Malvarlığı

Saul'ün haremiyle beraber evi de Davud'a miras kaldı²³⁴. Davud bu evi ve evin arazisini Saul'ün torunu Yonatan'ın oğlu Mefiboşet'e işleyip geçimini sağlaması için verdi. Mefiboşet iki ayağından sakat olduğu için, bu araziye onun adına Saul evinden olan Tsiba işledi²³⁵. Daha sonraki dönemde Davud bu araziye ikisi arasında paylaştırdı²³⁶. Böylece onun kuzey krallığında da hâkimiyeti güçlü kalmış oldu²³⁷. Bu mülk Davud'un Kudüs'ü fethettikten sonra satın aldığı Aravna'nın harman arazisi ile genişledi²³⁸. Bunların dışında ülkesini terk edip giden insanların arazileri²³⁹, adaletsiz kralın halkın elinden gasbettiği mallar²⁴⁰, gelen hediyeler, evlilik yoluyla alınan eşya ve araziler kralın mülkünü oluşturuyordu²⁴¹. Sarayın sivil, askerî ve dinî bürokrasisinin finansmanı, kralın mülkünden ve bölge görevlilerince toplanan vergilerden sağlanıyordu. Kitab-ı Mukaddes'de, kralın her bölgedeki hazine arazilerinin sorumlularının listesi verilir²⁴².

²³² II. Samuel, 12/1-7.

²³³ II. Samuel, 12/13-24.

²³⁴ II. Samuel, 12/8.

²³⁵ II. Samuel, 9/7-10.

²³⁶ II. Samuel, 19/30.

²³⁷ De Vaux, s.124.

²³⁸ II. Samuel, 24/24.

²³⁹ II. Krallar, 8/1-6.

²⁴⁰ I. Samuel, 8/14.

²⁴¹ I. Krallar, 9/16.

²⁴² Bkz. I. Tarihler, 27/25-31; Oded, "Davud", EJD, V, 1324.

8. İsyandar

Davud'un, başkenti Kudüs olan bir merkezî yönetim kurma gayretleri birçok zorlukla karşılaştı. Monarşi rejiminin kurulmasıyla menfaatleri zedelenenler Davud ve hanedanına karşı çıktılar. Her zaman yerel kabile özerkliğinden ve otoritesinden faydalanan kabile liderleri tüm gücü elinde tutan yeni bir yönetime karşı kendi haklarından kolayca vazgeçmediler. Davud hanedanlığının yönetiminde olan Judah kabilesinin liderliğine karşı ilk kışkırtmalar Benyamin ve Efraim kabileleri'nden çıktı²⁴³.

"Kral Kanunu"²⁴⁴ zorunlu çalışma ve vergi ödemeyi bilmeyen kabilelerin geleneksel ataerkil ruhuna tersti. Bir tek ailenin mirasıyla geçen ve bir tek kabile tarafından atanan bir hegemonya da, yeni yönetimin düzenli ordusuna ve sürekli bir sivil kurumuna uymuyordu.

Davud'un orduya asker alma ve vergi toplama amacıyla yaptırdığı nüfus sayımı halk arasındaki huzursuzluğu daha da arttırdı. Krallığına bir süreklilik ve merkezîyetçilik kazandırmak için yaptığı çalışmalara karşı, İsrail kabileleri arasında oluşan tepki ve kışkırtmalar Davud'u ve kraliyet kurumlarını sarsan çeşitli krizlere dönüştü²⁴⁵.

Davud'un çok sayıda eşinin olması, çocuklarının da çok olması anlamına geliyordu; ayrıca bu çocukların her birinin üvey kardeşleri de vardı. Onun en büyük oğlu ve muhtemel varisi Amnon'du. Davud'un saray tarihinde anlatıldığına göre Amnon, üvey kız kardeşi Tamar'a tecavüz etti; sonra da onu kovdu. Davud'un kızı ve Geşur prensesi olan Tamar'ın öz kardeşi Abşalom, Amnon'u öldürerek intikam aldı²⁴⁶. Amnon'un kral olma ihtimalinin ortadan kalkması, Abşalom'a haksızlığa uğrayan kız kardeşinin intikamını almaktan daha büyük fayda sağladı; Ona taht için mücadele etme şansını vermiş oldu. O dönemde monarşik bir idare hakim olduğu için, aile ilişkileri ile politik ilişkileri birbirinden ayırmak mümkün değildi. Abşalom, daha sonra babasına

²⁴³ Oded, "Davud", EJd, V, 1325.

²⁴⁴ I. Samuel, Bap 8.

²⁴⁵ Oded, "Davud", EJd, V, 1325.

²⁴⁶ II. Samuel, Bap 13.

karşı ayaklandı²⁴⁷; Davud'a düşman ve kraliyet tahtının Hebron'dan Filistin'e taşınması ile hakarete uğradıklarına inanan Hebronlular'a katıldı. Bunların içerisinde; Davud'un politikası ile kendi otoritelerini kaybeden İsrail'in yaşlıları ve hâkimleri²⁴⁸; Saul ailesinin kanının intikamını almak isteyen Benyaminitler de bulunuyordu²⁴⁹. Kabilelerin askerî birlikleri Abşalom'a yardım ederken profesyonel ordu Davud'un yanında yer aldı. Sonuçta profesyoneller kazandı ve Abşalom öldürüldü²⁵⁰.

Benyaminitli Bikri'nin oğlu Şeba'nın, "bizim Davud'a hissemiz yoktur ve Yesse'nin oğlunda mirasımız yoktur. Ey İsrail herkes çadırlarına"²⁵¹ diye bağırarak slogan atması; Benyaminitlerin Davud'a karşı hissettikleri düşmanlığın, Saul hanedanının yeniden dirilebileceği umudunun ve kuzey kabileleri ile Judah kabileleri arasındaki kıskançlığın bir ifadesi olmuştur. Davud, kişiliği ve yetenekleri sayesinde isyanları bastırdı ve düşmanları ile uzlaştı. Krallığın parçalanmaması için en büyük yardımı da, kendisine sadakatli davranan Yoab ve Benaya kumandasındaki profesyonel ordu yaptı²⁵².

Davud'un yaşlılık döneminde iki oğlu daha taht mücadelesi yaptı. Bunlar; en büyük oğullarından biri olan Adoniya ve Davud'un gözde eşi Bat-şeba'nın oğlu Süleyman'dı. Adoniya, Abşalom ve Amnon'un ölümünden sonra Davud'un en yaşlı oğlu olduğu için kraliyet varisliğine hak iddia etti. Her ikisi de, sarayla kendisini destekleyen birer gruba sahipti. Adoniya, diğer prenslerin ve kabile askerî birliklerini yöneten generalin desteğini aldı. Süleyman ise, Annesi Bat-şeba ile peygamber Natan'ın desteğini kazanmıştı. Natan ve Bat-şeba Davud üzerinde oldukça etkiliydi. Süleyman profesyonel ordunun generalini de kendi tarafına çekti.

Sarayın eğilimlerinde etkili olan iki kişi daha vardı ve bu kişilerin sarayda geçen olaylara katılması da İsrail tarihi ve kutsal kitap için çok önemli sonuçlar doğurdu. Bu kişiler iki baş kâhindi: Şilo'nun eski ruhban sınıfından gelen ve muhtemelen Musa'nın torunu olan kuzey kâhini Abiatar'ın oğlu Ahimelek Adoniya'yı destekliyordu. Yahuda

²⁴⁷ Friedman, s.41.

²⁴⁸ Oded, "Davud", EJD, V, 1325.

²⁴⁹ II. Samuel, 16/7-8.

²⁵⁰ II. Samuel, 18/15; Oded, "Davud", EJD, V, 1325.

²⁵¹ II. Samuel, 20/1.

²⁵² Oded, "Davud", EJD, V, 1325.

kabilesinin sınırları içinde kalan Hebron'dan gelen ve muhtemelen Harun'un bir torunu olan Ahitub'un oğlu Tsadok ise Süleyman tarafındaydı.

Davud, önceden Bat-şeba'nın oğlu Süleyman'a taht sözü vermişti. Bir yandan peygamber Natan'ın baskısı, diğer yandan Bat-şeba'nın güçlü şahsiyeti ve Adoniya'nın, Davud'un nefret ettiği saray bürokratlarına yakınlığı, Davud'un Bat-şeba'ya verdiği sözü yerine getirmesine sebep oldu. Profesyonel ordunun da desteğiyle Süleyman savaşa gerek kalmadan zafer kazanmış oldu²⁵³. Davud vefatından sonra "Davud şehri"ne gömüldü²⁵⁴

C. Talmud ve Kabbala'ya Göre Davud

1. Talmud'a Göre

Davud'un Talmud'daki imajı çok yönlüdür. Onun İsrail'in diğer krallarının aksine monarşi içerisindeki konumu şu şekilde vurgulanır: "Davud'un egemenliği asla aksamayacak". Midraş; Tanrı'nın, nesillerin sonuna kadar Davud'un kral olmasını beklediğini ve Davud'un hakimiyetini kabul etmeyenlerin bir yılan tarafından ısırılmayı hak ettiğini anlatır.

Davud'un soyundan gelmeyen Hasmonaeen hanedanının kurulmasından sonra Yahudiliğin bölündüğü tartışmaları ortaya çıkmıştır:

a) Firavunların Davud Hanedanı'na Desteği

Halakah'a göre Firavunlar, Davud evinin dışındaki kralların yağlanmasını reddetmemiş; ancak, Davud evinin hanedanlığının ebedî olduğunu vurgulayarak öteki kralların otoritelerini sınırlamışlardır. Onlara göre sadece Davud evinin kralları yargılayabilir ve yargılanabilir. Bu açık bir ayırım yaptıkları anlamına gelir.

İsrail kralları yağlanmamış, sadece Davud evinin kralları yağlanmıştır. Firavunlar, haleflik tartışmalı olduğu zaman, İsrail krallarının emredilmeyen pelesenk yağı ile yağlandığını söylemiş; kural olarak da tapınağın avlusunda sadece Davud evinin krallarının oturabileceğini belirtmişlerdir.

²⁵³ I. Krallar, 1; Friedman, s.41-42; Oded, "Davud", EJD, V, 1325.

²⁵⁴ I. Krallar, 2/10.

b) Hanedanı'nın Düşmanları

Davud Hanedanı'na düşman olanlar da vardır. Bunun yankıları Ammonî ve Moab kadınlarının Yahudîlerle evlenme izni hakkındaki Talmud tartışmalarında duyulur. Doeg; Ner'in oğlu Abner'den Davud'un kral olup olmayacağını değil, Moabîler'in Rut soyundan gelmesi sebebiyle Yahudi Meclisi'ne girip giremeyeceği konusunu sorgulamasını istemiştir. Abner ise Ammonî ve Moabî kadınlarıyla evlenmenin mümkün fakat erkekleriyle evlenmenin yasak olduğunu söylemiştir.

Hahamlar Davud evinin önemini belirtmek amacıyla, "her kim yemekten sonraki duada Kudüs'ü inşa etmiş olan Davud evinin krallığını yâd etmezse yükümlülüğünü yerine getirmemiş olur" demişlerdir.

c) Fiziksel Gücü

Davud, gençliğinde bir günde üç ayı ve dört aslan öldürerek olağanüstü gücünü göstermiştir. O, Sadece tek bir ciritle 800 kişiyi öldürmüştür. Kendisi basit bir çobanken, Golyat'la yüzleşmiş olan tek kişidir. Beş taş kendi isteği ile ona gelir. Bunlar Tanrı, Aaron ve üç patriği temsil eder. Bir melek tarafından taşınan tek taş Golyat'ı, öldürmeye yetmiştir. Davud; kendi çıkarları için beş; İsrailoğulları'nın çıkarları için de on üç olmak üzere toplam on sekiz savaş yapmıştır.

Katıldığı her savaşta kendini çelik gibi sert sertleştirmiş ve kazandığı her zaferi Tanrı'ya atfetmiştir.

d) Şair Olarak Davud

Hahamlar Davud'un şiir alanındaki dâhiliğinden bahsederek: "ana rahmindeyken bir şiir ezberledi... Ölüm gününü düşündü ve bir şiir ezberledi" derler. Talmud'da Davud'un Saul'ün önünde çenk çalmasıyla ilgili anlatım Kitab-ı Mukaddes'dekinden daha geniştir:

"Yatağın üzerinde bir asılmış bir arp...

Gece yarısı olur olmaz bir kuzey rüzgarı geldi ve esti".

Talmud, Zebur'un bütünüyle Davud'un eseri olarak görülüp görülemeyeceğini ya da Davud'un da içerisinde bulunduğu şairler tarafından toplanmış çeşitli şiirler koleksiyonu olup olamayacağı meselesini tartışır. R.Meir'in düşüncesi, Zebur'daki

bütün övgülerin Davud tarafından terennüm edilmesi şeklindedir. Midraş'da ise, onca yaşının çalışmasını içinde barındıran Zebur'un Davud tarafından yazıldığı belirtilir. Dolayısıyla Zebur on yaşlı kişi tarafından yazılmasına rağmen Davud'a atfedilmektedir. Hahamlar; Davud'un şiir ve Tevrat'la ilişkisini anlatmak için Davud'un geceleri hiç uyumadığını, gece yaralarına kadar Tevrat okuyup şarkı ve ilahiler ezberlediğini dile getirmişlerdir.

e) Âlim Olarak Davud

Hahamlar, Davud'un Tevrat'ı ve Halakah'ı çok iyi bildiği için ölüm meleğinin yanında daha güçlü olduğunu söyleyerek övmüşlerdir. Çünkü Davud, insanları ölümden koruyan Tevrat'ı öğrenmek için hiç durmadan çalışmıştır. Ancak bir defasında ölüm meleğinin hilesiyle çalışmasını kesmiş ve o zaman ölüm meleği Davud üzerinde hak iddia edebilmiştir. Davud'un tek isteği, Tevrat'ın kendi ismini bu dünyada tekrarlayıp tekrarlamayacağını öğrenmekti. Onun bu büyük arzusu Tanrı'ya olan dualarında dillendirilir:

“Evrenin Tanrı'sı! Her gün bir yerden bir yere gitmeyi düşündüm. Ancak ayaklarımı beni her zaman mabede ve çalışma odasına götürdü”.

Davud; Tanrı tarafından kutsanmış birinin kendisiyle Kitab-ı Mukaddes'i, Mişna'yı, Midraş'ı, Halakah ve Aggadah'ı öğrenmesine dair bir mukavele yaptığını söylemiştir. Davud'un Bet dine²⁵⁵ atfederek bir erkeğin yabancı bir kadınla yalnız kalmasını yasaklayan bir ferman yayınlaması, kendisinin Halakah ve Bet din otoritesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Davud döneminde, savaşa giden erkekler, geriye dönmediklerinde hanımlarının tekrar evlenebilmeleri için boşanma kağıdı yazmışlardır.

f) Bat-şeba Olayı

Hahamlar sık sık açık bir şekilde Davud'u eleştirmişlerdir. Ancak eğilim Bat-şeba olayında Davud'u, kendisine yöneltilen suçlamalardan temize çıkarmak olmuştur. savaşa giden her erkek, Davud'un emrine saygıdan dolayı eşine bir boşanma

²⁵⁵ **Bet din:** Dinî konsey, Tevrat'a göre İsrailoğulları'nın buldukları bir şehirde dinî konsey oluşturmaları gerekmektedir. Üç yargıçlık bir heyet, ceza davalarına bakardı. Daha yüksek mahkemeler ise, Büyük ve Küçük Sanhedrin'den oluşurdu. Diaspora'da daima Yahudi dinsel konseyleri olmuştur. Besalel, "Bet din", Yahudilik Ans., c.I, İstanbul 2000, s.116.

taahhütnamesi bırakmış ve eşi geri dönmeyen kadınlar da tekrar evlenebilmişlerdir. Eşi geri dönmeyen Bet-şeba dul kalmış, bunun üzerine Davud onunla evlenmişti. Davud'a yapılan suçlamaları reddeden hahamlar bu olayda Davud'un günahkâr olmadığını söylemişlerdir.

Ne var ki Davud, bu olaydan sonra tüm kalbiyle pişmanlık duyarak, kutsal birinin önünde Tanrı'nın kendisini bağışlaması için yalvarmıştır. Tanrı onu bağışlamış; o da bu dünyada kendisinin bağışlandığını gösteren bir işaret istemiş; Tanrı ise bunu kendi hayatında değil, oğlu Süleyman döneminde bildireceğini söylemiştir.

Bazıları daha ileri giderek şöyle demişlerdir: "Her kim Davud'un günah işlediğini söylerse hatalıdır... O, onu tasarladı ama yapmadı"²⁵⁶.

2. Kabbala'ya Göre

Kabbalistler onuncu ve son sefirat Malkhut'ta Davud'u "kral kalitesini" kralı simgeleyen bir şahsiyet olarak görmüşlerdir. Sefer Bahir'de, bu meziyetin Davud'a üç atasının duaları karşılığında verildiği söylenir. Ancak onların kendileri için özel bir meziyet isteği sadece Davud' verilmiştir. Kitab-ı Mukaddes'deki Davud'a karşılık olarak, Tanrı'nın ilâhi alemdeki sakinlerden sorumlu olan başka bir Davud'u bulunmaktadır.

Davud; İbrahim, İshak ve Yakup'la beraber Merkabah'ın dördüncü ayağını oluşturur. Midraş'daki efsanelerde krallığının sembolü, kendi ışığı olmayan ama ayın güneşte ışık aldığı gibi, diğer dokuz sefirottan ışık alan Sefirah olarak ifade edilmiştir. Zohar'daki efsanede ise Adem'in, Davud'un sadece bir saatlik ömrünün kaldığını gördüğüm ve kendi bin yıllık hayatından yetmiş yılını ona verdiği anlatılmaktadır.

Davud'un Tevrat üzerindeki çalışmaları onuncu sefirat olan "sözlü kanunlar"ın bir sembolü olarak Sefer Bahir'de açıklanmıştır. Sefer Peliah'ta Davud, Uriya ve Bat-şeba hikayesi Adem'in günahlarının sembolik bir tekrarı olarak anlatılmıştır. Uriya'nın ölümü Davud'u günahlarından temizlemiştir. Kötülük Davud'da başka bir şekilde doğruya ulaştırmıştır.

Davud, hain Esav gibi al yanaklıydı. Ancak Esav'ın kırmızılığı iyilik ve güzellikten mahrumken, Davud'un kırmızılığı iyiliğin ve hayırseverliğin sembolüydü.

Esav, miras aldığı kılıçla kan dökerken, Davud, merhamet ve hayırseverlikle ve kanunlara göre hareket edebilmek için krallığı miras aldı. Onun Rut'un soyundan gelmesi alışılmamış tarzda tekrar sorgulanmaktadır.

İlk mesih olan Davud'un son mesih gibi sitra ahrada²⁵⁷ kök salan kötülükleri yenebilmek için, sitra ahrayla beraber bir karışımından gelme zorunluluğu vardı. Zira, kendisiyle birlikte var olan kötülükleri ancak insanoğlu yenebilirdi. Bir geleneğe göre Şabat'ın son gününde dördüncü yemeği yenirdi. Bu, Davud'un yemeği olarak adlandırılırdı²⁵⁸.

II. DAVUD DÖNEMİNDE DİN

A. Davud Dönemine Kadar İnanç ve İbadet

Eski İbraniler göçebelik döneminde, çölde²⁵⁹, dağlarda²⁶⁰, su kaynaklarında²⁶¹ ve diğer tabii mekanlarda ibadet ediyorlardı²⁶². Musa sonrası dönem, Yeşu ve Hâkimler dönemi olarak adlandırılır. Yeşu yerleşik hayata geçerken daha çok, halkının rahat ve huzur içinde ikametini hedef aldığından, ibadetten çok, savaş önplana çıkmaktadır²⁶³. Fakat yine de temeli atalar döneminde atılan ibadet yerleri ve Musa zamanında yapılan toplanma çadırından sonra, İsrailoğulları, Kenan'a yerleşmelerinden itibaren yeni ibadet yerleri

²⁵⁶ Ta-Shma, Israel Moses, "In the Aggadah", EJD, c.V, Jerusalem 1978, 1326-1329.

²⁵⁷ **Sitra ahra**: Zohar'da kötülüklerin gücü manasında Kabbalistik bir terim olarak kullanılır (sol taraf). Zohar'ın yazarı bu terimi XIII. Yüzyılın ikinci yarısında kutsal dünyanın yapısı olarak tanımlar. Haham Yitshak ilk Kabbalistir. Ve bunda kötülüklerin gücü olduğu ileri sürülür. Samuel ve Lilit bunun kadın ve erkek elementleridir. Bu sitra ahranın zıddı sitra keduşe (sağ taraf) kutsal taraftır. Sitra ahra şeytanî ve kötümsele varlıklar için kullanılıyordu. Zohar ölümün ağacıydı. Çünkü onun şekli Eden bahçesindeki yılanın şekline benziyordu.

Dan, Joseph, "Sitra Ahra", The Oxford Dictionary of the Jewish Religion, (ed.R.J. Zwi Werblowsky-Geoffrey Wigoder) Oxford University Press, New York 1997 s.647.

²⁵⁸ Scholem, Gershom, "In Kabbalah" EJD, c.V, Jerusalem 1978, 1331.

²⁵⁹ Tekvin, 28/10-12, 16/22.

²⁶⁰ Güç, Ahmet, Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban, Düşünce Kitabevi, Bursa 2003, s.246.

²⁶¹ Tekvin, 16/9-14.

²⁶² Güç, Çeşitli Dinlerde Ve İslâm'da Kurban, s.246.

²⁶³ Özen, s.58.

yapmışlardır²⁶⁴. Bunlardan biri de Filistin'e ikametten sonra Yeşu'nun, Musa'nın emrini yerine getirmek amacıyla Ebal dağında yaptığı mezbahtır²⁶⁵.

Yerleşik hayata geçişten sonra yapılan en ünlü mabed Saul'ün de taç giydiği Gilgal'de inşa edilen mabedir²⁶⁶. "Taşlarla çevrili avlu" demek olan²⁶⁷ Gilgal'e, Yeşu, Ürdün'den hatıra olarak getirdiği oniki taş dikmiştir²⁶⁸. Büyük olaylarda kabileler, kurban takdim etmek amacıyla burada toplanmışlardır²⁶⁹. İsrailoğulları'nın orada yıllık bir kutlama (Kenan'da ilk Pesah) düzenledikleri de tahmin edilmektedir²⁷⁰.

Yerleşim sonrası dönemde, Hâkimler devrinde²⁷¹ İsrailoğulları, Kenanlıların inançlarının tesiri altında kalmışlar, tanrıları Baal'i ilah olarak benimsemişlerdir. Yahve'ye ibadet için yapılan yerleri bırakarak çoğu kez Kenanî mabedlerini kullanmışlar, hatta bazen halk Yahve, Baal ve Astarte'ye aynı yerde ibadet etmişlerdir. Aslında bu, bir bozulma zamanıdır. Halk, Yahve'nin saf ibadetini Baal'inkiyle birleştirmiştir²⁷². Özellikle yerleşim sonrası dönemde, Hakimler Kitabı'nda da yansıtıldığı gibi, iki itikadın –Kenanî dini ve Yahvizm- karıştığı bir syncretism²⁷³ hareketinin ortaya çıktığı²⁷⁴ ve Yahvizm'in, Kenanî dininin seviyesine düştüğü görülmektedir. On Emir'deki prensiplere zıt olarak yabancı

²⁶⁴ Güç, Dinlerde Mabed ve İbadet, s.109.

²⁶⁵ Yeşu, 8/30-35.

²⁶⁶ Özen, s.58.

²⁶⁷ De Vaux, s.275, 303.

²⁶⁸ Yeşu 4: 20; Özen, s.58.

²⁶⁹ Yeşu 14: 6; I. Samuel 7-. 16; H. Samuel 13: 4; 15: 12; Hoşea 12: 11; Amos 4: 4; 5: 5; Özen, s.58.

²⁷⁰ De Vaux, s.303; Özen, s.58.

²⁷¹ **Hakimler Dönemi:** M.Ö. XII. yüzyılın ilk yansından XI. yüzyılın ilk yansına kadar devam eden devredir. İsrailoğulları Kenan'a yerleştikten sonra bütün aşiretlere hükmeden tek bir lider ya da millî seviyede bir başkan yoktu. Bu sebeple daha önceki çağlarda örneği olmayan geçici bir liderin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu lider, savaş gibi buhran zamanlarında aşiretlerin geleneksel V liderleri ve yaşlılar tarafından geçici süreyle seçildiği için millî liderlik statüsü devamlı değildi. Bu sebeple, meseleleri çözüme kavuşturacağına inanılan kimseler lider olarak seçilir ve işi bitince bırakırdı. Tevrat bu lider tipini "Hakim" olarak isimlendirir. Hakimler dönemi Tevrat'ta müstakil bir kitaptır. Hakimler Kitabı iki çeşit hakimden bahseder:

1. Düşmana karşı sefere çıkan ve İsrail'i tehdit eden gücü yenen kurtarıcı ve karizmatik hakimler.
2. Savaş meydanlarında kahramanlıklarıyla tanımlanmamakla birlikte başka özelliklerinden dolayı görevi deruhte eden hakimler (Sevilla-Sharon, s.11-13).

²⁷² Özen, s.59.

²⁷³ **Syncretism:** Farklı geleneklerin birbirini etkilemesi sonucu oluşan yeni kültürel yapıları, gelenekleri veya düşünce ekollerini ifade etmede kullanılan bir kavram. İsrailoğulları tarihinde sıklıkla görüldüğü gibi, sürgünler, istila, işgal ve fetih hareketleri ya da daha başka çeşitli nedenlere dayalı göçler sebebiyle farklı toplumların birbirine karışması sonucu, zamanla siyasal ve sosyal yönden güçlü olan toplumların kültürü ile söz edilen yönden zayıf olan toplumların kültürü arasında bir etkileşim yaşanır. Bu etkileşimde çoğunlukla hakim toplumların kültürü etkin bir rol oynar. Gündüz, Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara 1998, s.337-338.

²⁷⁴ Özen, s.59.

uygulamalar ortaya çıkmıştır. Baal için mezbahlar inşa etmişlerdir. Filistin'deki komşularının dinî, edebî ve fennî kültürleriyle çok sayıda putlara inanmaları sonucu Allah'tan daha fazla uzaklaşmışlardır. Din, bereket dini haline dönüşmüştür. Yahudiler her sahada Kenanlılar'ın tesiri altında kalmış, onlardan tarım ve bağcılık sanatlarını öğrenmişlerdir. Bunlarla ilgili yerel ayinler ilave ederek ibadetlerini Kenanî adetlerine göre mahallî kutsal yerlerde yapmaya başlamışlardır. İtikadî ve amelî bozulmayla birlikte, ahlakî standartların da bozulduğu görülmektedir²⁷⁵. Belki de Amos, bu bozulma sebebiyle Betel'le birlikte Gilgal'e gitmeyi ve buralarda kurban kesmeyi lanetlemiştir²⁷⁶.

Hâkimler döneminin sonlarına doğru merkezî mabedin Şilo olduğu görülür. Burada düzenlenen yıllık bayramlarda Benyaminoğulları'nın rakeden kızları kaçırmaları²⁷⁷, Şilo'nun bayram ibadetinin merkezi olduğunu gösterir²⁷⁸. Ahid Sandığı'nın, Eli'nin himayesinde oraya getirilmiş olması da²⁷⁹ Şilo mabedinin hem bir merkez, hem de bir Yahve mabedi olduğuna delildir²⁸⁰. Ayrıca o, Kenanîler tarafından kullanılmamış bir yere inşa edilmiştir. R. H. Kennett de bu görüşü destekler mahiyette, onun Ken'anîler'den alınmadığını, gerçek bir Yahudi mabedi olduğunu söyler²⁸¹.

Takriben M.Ö. 1100 yılında Şilo mabedi Filistîler tarafından işgal edilmiş²⁸², Ahid Sandığı ile birlikte²⁸³ Musa'dan kalma emanetler götürülerek mabed imha edilmiştir²⁸⁴. İsrailoğulları'nın dinden uzaklaşmaları, emirlere itaat etmemeleri ve başka ilahlara kulluk etmeleri sebebiyle ilâhî cezaya çarptırıldıkları, mabedin bu yüzden tahrip edildiği ifade edilmektedir²⁸⁵.

Yahudiler'in ibadet ettikleri diğer bir mabed de Benyaminoğulları'nın şehirlerinden biri olan Ofra'da bulunmaktadır²⁸⁶. Bu mabed, Yahudi öncesi Kenanî mabedidir²⁸⁷. Bu

²⁷⁵ Özen, s.59.

²⁷⁶ Bkz. Amos, 4/ 4.

²⁷⁷ Hakimler 21/ 19 vd.

²⁷⁸ De Vaux, s.304; Özen, S.59.

²⁷⁹ I. Samuel 4/4.

²⁸⁰ De Vaux, s.304; Özen, s.59.

²⁸¹ Özen, s.59

²⁸² Yeremya 7/ 12; Mezmurlar, 78/ 60, 64; Kutluay, 117.

²⁸³ I. Samuel, 4. Bab.

²⁸⁴ Kutluay, s.117; Özen, s.59.

²⁸⁵ Kutluay, s.117.

²⁸⁶ Yeşu 18: 23; I. Samuel 13: 17; Özen, s.59.

²⁸⁷ Hakimler, 6/ 28 vd.; Özen, s.59.

sebeple tam olarak bir Yahve mabedi olduğu söylenemez²⁸⁸. Başka bir Yahve mabedi de Gideon'un, Rabb'in tecelli edişine tanık olduğu yere yaptığı mezbahtı²⁸⁹. Onun, Baal mezbahı olarak adlandırılan diğer bir mezbahı yıktığı da kaydedilmektedir²⁹⁰. Bu hadise, İsrailoğulları arasında sapmaların zuhur ettiğini göstermektedir. Çünkü yerleşme sonrası dönemde Yahudiler artık mahallî mabedlerde sık sık Ken'anî ayinlerine göre ibadet etmişler²⁹¹ ve mabedlerini putlarla donatmışlardır. Hâkimler döneminde Gideon'un, bir nevi put olan, altından bir efod yaptığı ve insanların başka takdimeler sunduğu görülmektedir²⁹². Aynı şekilde, Mika'nın annesinin, Mika için Rabb'e takdis amacıyla yaptırdığı putu²⁹³, efod ve terafimle birlikte mabede yerleştirdiği bilinmektedir²⁹⁴. Her ne kadar açıkça anlatılmasa da Gideon'un efodu ve Mika'nın putu, Yahve'nin heykeli olabilir²⁹⁵. Gideon'un efodu bazen bir put,²⁹⁶ bazen da bir elbise olarak göze çarpar. Dan'da bulunan mabedde de efod, terafim, matseba ve aşera gibi kütle ilgili benzer eşyalar bulunmaktadır²⁹⁷. Dönemin diğer mabedleri Ürdün'ün batısında bulunan Mispa²⁹⁸, Rama²⁹⁹, ve Betel'dir³⁰⁰. Nitekim Samuel buralarda kurban takdim etmiştir³⁰¹.

B. Davud Döneminde İnanç ve İbadet

İsrailoğulları'nın dinî geleneğinde Davud'un krallık soyu ya da "hanedan"ı, Tanrı ile ulus arasındaki ilişkinin en önemli simgesi oldu. Eski toplulukların çoğunda olduğu gibi, kral hem tanrısal, hem de insanî özellikler taşırdı ve Tanrı ile halk arasında bir aracıydı³⁰². Kurtarıcı anlamına gelen "mesih" sözcüğü de, Davud'un soyundan gelen krallar için kullanılan Hamaşâh'tan (kutsanmış) türemiştir³⁰³. Böylece, İsrail halkı daha

²⁸⁸ Özen, s.60.

²⁸⁹ Hakimler 6/ 24.

²⁹⁰ Hakimler 6: 25 vd.; Özen, s.60.

²⁹¹ Özen, s.60.

²⁹² Hakimler, 8/ 26 vd.

²⁹³ Hakimler, 17/ 4.

²⁹⁴ Hakimler, 17/5.

²⁹⁵ Özen, s.60.

²⁹⁶ Hakimler, 8/ 26.

²⁹⁷ Özen, s.60.

²⁹⁸ I. Samuel, 7/ 9.

²⁹⁹ I. Samuel, 7/ 17.

³⁰⁰ I. Samuel, 13/ 9; 11/ 15; 15/ 21.

³⁰¹ Özen, s.60.

³⁰² "Davud", ABr. IX, 341.

³⁰³ "Davud", ABr, IX, 341; Besalel, "David", Yahudilik Ans., c.II, İstanbul 2001, 398.

sonraki güç dönemlerinde, kendini ve ülkeyi kurtaracak bir kurtarıcı beklemeye başladı. Hıristiyanlık, Hz.İsa'nın Davud'un soyundan geldiğini savunarak, bu umudun gerçekleştiği inancını oluşturdu. Davud, hem İsrail'e siyasal gücünü veren büyük bir önder, hem de inançlarının en önemli simgesi olarak halkın belleğine yerleşti.

Davud, Kudüs'ü ele geçirdikten sonra, yalnız halkı yönetmekle kalmayıp dinî kurumların da yönetimini üstlendi. Kudüs'ün Yebusiler dönemindeki hükümdarları, hem rahip hem de kraldılar ve Tanrı ile halk arasında aracı rolünü üstlenmişlerdi. İsrailoğulları'nın dinî geleneğinde ise ne aracılık rolünü üstlenen rahip-kral, ne de yönetsel ve dinî merkez olan, surlarla çevrili kentler vardı. Davud, Kudüs'ün dinî geleneklerini benimseyerek, bunları İsrail toplumuna uyarladı. Onunla başlayan ve dört yüzyıl kadar süren monarşi dönemi boyunca İsrailoğulları'nın dinî inançlarında kral yalnızca rahip olarak değil Tanrı ile ulus arasındaki ilişkiyi kişiliğinde birleştiren bir kişi olarak da özel bir önem taşıdı: Oysa krallığın kurulmasından önceki İsrail toplumunda, Tanrı ile halk arasında kabile şefleri aracılığıyla anlaşma yapılırdı. Davud Kudüs'ün eski kültürünü İsrail toplumuna uyarlayarak, kendisinin kral olarak konumunu ve bunun kutsal anlamını ön plana çıkaran yeni bir ibadet düzeni geliştirdi.

Davud Kudüs'ün en yüce Tanrısı'na İsrailoğulları'nın Tanrı'sı Yehova'nın adını verdi. Tanrı için Kudüs'de daha önce kullanılan bütün adlar ise, Yehova'nın sıfatları haline geldi (Örn: "En büyük Tanrı" anlamına gelen El Elyon). İsrailoğulları'nın Tanrı'sı ötekilerin yerini aldıysa da, ibadetin özü değişmedi. Buna göre Yehova dünyayı yaratmış, ulusları yönetmiş ve evrensel hükümlerinin bir göstergesi olarak krallığı kurmuştu. Tanrı'nın krallığa seçtiği ve kutsadığı Davud'un makamı Kudüs'deki Sion Dağı'ydı. Yehova'nın tahtı da Sion'daydı ve kral, onun naibi olarak yanında oturuyordu. Böylece Davud, Kudüs'ün kuruluşundan beri var olan kral-rahip geleneğini sürdürdü³⁰⁴.

Davud, bu yeni makamı İsrailoğulları'nın krallık öncesi dönemlerini birbirine bağlamak ve yeni düzeni böylece İsrail kabilelerine benimsetmek amacıyla bir kraliyet mabedi inşa edip, Kiryat-Yearim'de bulunan Ahid Sandığı'nı Filistîler'den geri alarak tören alayı, sevinç çığlıkları ve kurban takdimeleri eşliğinde Kudüs'e getirdi³⁰⁵. Ahid Sandığı Kudüs'e taşındığında, Davud bir din adamı gibi davrandı. Sandığın önünde

³⁰⁴ "Davud", ABr, IX, 341.

dans etti, Yahve'ye yakılan kurbanlar sundu....Yahve Sabaoth'un (Orduların Rabbi) adıyla halkı kutsadı³⁰⁶. Sandık Kudüs'e ilk getirildiğinde geçici olarak Davud'un kurmuş olduğu çadıra yerleştirildi³⁰⁷. Müteakiben, şehrin fethinden önce Kudüs'ün Yebusi koheni olan Zdok'un görevli olduğu mabede konmuş ve Süleyman Mabedi inşa edilene kadar orada kalmıştır³⁰⁸.

Davud'un bu hareketi, sonuçları bakımından önemliydi: her şeyden önce Kudüs'ün merkez yapılması, siyasî açıdan onun zaferi olup İsrail'in on iki kabilesinden herhangi birinin bölgesine ait değildi. O tüm kabilelerin saygı duyduğu ve daha önceleri onların müşterek ibadetinin merkezî noktası olan sandığı oraya yerleştirmişti. Bunun yanında Davud, ülkenin çeşitli bölümleri üzerinde gücünü arttırmış ve kendi tahtı etrafında ulusal birliği temin etmişti.Fakat dinî görünüm daha da önemliydi. Sandık için kutsal bir mekanın yapımı, Kudüs mabedinin Silo'daki mabede ve çöldeki cemaat çadırına mirasçı olacağı anlamına geliyordu. Ayrıca Ahid Sandığı'nın Kudüs'e yerleştirilmesi on iki kabilenin dinî geleneklerinin orada birleştirilmesi ve Kudüs'ün, İsrail ulusunun Mısır'dan çıkışından kutsal toprakların fethine kadar uzanan kurtuluş tarihinin merkezî noktası olması anlamına da geliyor. Böyle yapmakla aynı zamanda Yehova inancının devamlılığı da garanti altına alınmış olacaktı³⁰⁹.

Davud, Kudüs'ü fethettikten sonra, Allah'ın şanını yüceltmek³¹⁰ ve sandığı muhafaza etmek için bir "ev" inşa etmeyi düşünmüştür. Ancak, Davud'a iletilmek üzere peygamber Natan'a bildirilen ilahî emir gereği bundan vazgeçirilmiştir³¹¹. Ayrıca Rab, Davud'a çok kan dökmesi ve savaşçı olması sebebiyle mabed (ev) inşa edemeyeceğini, onun yapımının ancak oğlu Süleyman'a nasip olacağını bildirmiştir³¹². Davud, oğluna

³⁰⁵ II. Samuel, 6/1-19; De Vaux, s.308-309; Harman, Ömer Faruk, "Dağ", DİA, c.VIII, İstanbul 1993, 401; Özen, Adem, Yahudilikte İbadet, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001, s.61.

³⁰⁶ II. Samuel, 6/16-18; Ringgren, s.252; Eliade, Mircea, Dinsel İnançlar Ve Düşünceler Tarihi, çev.Ali Berktaş, c.I, Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2003, 413.

³⁰⁷ II. Samuel, 6/17.

³⁰⁸ Özen, s.61, II. Samuel, 7/2'de sandığın Natan zamanında bir çadıra yerleştirildiği, I. Krallar, 8/4'de Sandığın çadırdan Süleyman mabedine götürüldüğü anlatılır. Ayrıca bkz. Samuel, 7/6; I. Samuel, 7/1; II. Samuel, 6/10 vd.

³⁰⁹ De Vaux, s.309; Güç, s.114-115.

³¹⁰ Kaufmann-Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", s.267.

³¹¹ II. Samuel, 7/1-17; I. Tarihler, 17/1-15.

³¹² I. Tarihler, 22/6-10.

kolaylık olsun diye mabedin yapımı için gerekli olan malzemeyi, kutsal objeler için kullanılacak kapları, mabedin yerini, mabedin inşasında çalışacak işçileri, rahiplerin (Levililer) sınıf ve görevlerini, mabeddeki ibadet şekillerini düzenlemiştir³¹³. Mabedin yeri, Yebusi Aravna'nın harman yerinde Rab'in meleğinin durduğu yerdir³¹⁴. Davud, burayı Aravna'dan elli şekel gümüşe satın alarak sadece bir mezbah inşa etmiştir³¹⁵. Açık bir şekilde belirtilmemişse de, bu mezbahın yerinin Süleyman Mabedi'ndeki mezbahın yeri olduğu tahmin edilmektedir³¹⁶. Bu mabedin yeri rast gele seçilmiş olmayıp bir teofany³¹⁷, yani Yehova'nın meleğinin orada Davud'a görünmesi, meleğin görüldüğü yer üzerinde altarın yapımı, ibadetin başlatılması ve ilk kurbanların takdimiyle belirlenmiştir³¹⁸.

İsrailoğularının göçebelikten kurtularak yerleşik tarım toplumu hüviyetini kazanmalarından sonra Yehova'ya yaptıkları o eski basit ibadet şekli, aşırı tutucu hale dönüşmüştür. Bu dönemde görülen ibadetle ilgili diğer bir gelişme de büyük bayramların ziraî esaslar üzerine bina edilmiş olmasıdır. Mabed'de yapılan ibadetler hakkında fazla bir malumat yoksa da, dua ve kurban ibadetlerinin olduğu muhakkaktır.

Samuel ve Davud zamanında Allah'a ibadet yeniden kuvvetlenmiş, putlara tapma şiddetle kınanarak bertaraf edilmiştir³¹⁹.

Krallığı, Tanrı'nın yeryüzündeki varlığının özü ve aracı olarak gören Sion kültürünün Davud tarafından benimsenişi, dünya din tarihi, özellikle de Batı dünyası açısından önemli sonuçlar doğurdu. Kudüs, Kutsal Kent; Davud ise, beklenen Mesih'in habercisi oldu. Bu inanışa göre, insanları ve dünyayı yenilemek, yargılamak ve düzeltmek için ortaya çıkacak olan Mesih, ya yeniden gelecek olan Davud ya da onun "oğlu" olacaktı. Böylece Davud, gelecekteki mutluluğun ve barışın simgesi haline geldi.

Yahudilik'te, Hıristiyanlık'tan önceki son iki yüz yılda ortaya çıkan ve kültürel ve dinî baskı altındaki topluluklara umut vermek amacıyla yazılan kıyametle ilgili metinlerde Davud'a simgesel bir anlam yüklenmesi, onun Tanrı ile halk arasındaki aracı

³¹³ I. Tarihler, 22/2-16; Kutluay, s.167.

³¹⁴ II. Samuel, 24/16.

³¹⁵ II. Samuel, 24/25; Özen, s.63; De Vaux, s.309. 50 Şekel = 622 Türk altın kuruşu.

³¹⁶ Özen, s.63.

³¹⁷ II. Tarihler, 3/1.

³¹⁸ De Vaux, s.309.

³¹⁹ Özen, s.62.

rolünü vurgular. Davud'un "oğlu"nın üzerinde ise daha çok durulur ve ondan ulusların tümünü yönetmek için başa geçecek bir lider ve Tanrı'nın oğlu olarak söz edilir. Bu düşünce daha sonra Hıristiyanlığın temelini oluşturmuştur³²⁰.

C. Davud ve Mezmurlar

Kitab-1 Mukaddes'de, Mezmurları Davud'un yazdığına dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Kesin olmamakla beraber yüz elli mezmurdan yetmiş üçü (Grekçe Kitab-1 Mukaddes'de 84) Davud'a nispet edilmekte; bazı başlıklar, yazılış şartlarını açıklayarak bu atfı netleştirmektedir. Ancak bunlar kanonik olmasa da, bizzat yazara kadar çıkmasa da, başlangıçta doğrudan Mezmur yazarı anlaşılmasa da, belli bir çağda okuyucu için kabul edilen bir geleneğin ifadesi olmuştur³²¹.

Davud'un Mezmurları yazdığına dair Kitab-1 Mukaddes'deki işaretler Yeremya 23/9; 46/2;48/1; 49/1,7,23,28 ile 3,7,18,34,51,52,54,56,57,59,60,63,142. Mezmurlar ve yine yaygın olarak Grek versiyonunda 27,71,97,143 ve 144. Mezmurlardır.

Bunların dışında İbranice bir başlık olan Le-David deyiminin işareti de ikinci kaynak olarak kabul edilebilir. Kökeni kesin olarak bilinmeyen³²² bu başlık, ayrıca problemlili olduğu için³²³ kendi başına bir değer etmeyebilir. Ancak orijinal yazım şeklini ihtiva ediyorsa, bu, Edebiyatta Mezmurların eşsizliğini gösterir. Bu yazım şekli de sadece Mezmurlara aittir. Bu atfın diğer kutsal kitaplarla, şarkılarla ve atasözleriyle bir ilgisi yoktur. Le-David çok önceden beri orijinal olarak yorumlanmıştır. Buna delil olarak da, Tanrı'ya atfedilen 18. Mezmur ve bununla örtüşen II. Samuel 22/1 ile ikinci kitaptaki, Yesse'nin oğlu Davud'un son duasının anlatıldığı yetmiş ikinci Mezmurun 20. ayeti gösterilmiştir.

Bu kanıtlar, Mezmurların, Tevrat'ın gelişiminde ve anlaşılmasındaki önemini açıklamaktadır. Bu zamanlarda Davud'un yazımının yayılmasını sağlayan Mezmurlar II. Makabiler 2/13 tür: Bu, Mezmurlar kitabın referansıdır. İbranice Kitab-1 Mukaddes'de Mezmurların başındaki Davud isimleri, Grek versiyonunda

³²⁰ "Davud", ABr, IX, 341.

³²¹ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.140.

³²² Sarna, Nahum M., "ascription to David", EJD, c.XIV, Jerusalem 1978, 1313.

³²³ Mazor, Lea, "Psalms", The Oxford Dictionary of the Jewish Religion, (ed.R.J.Zwi Werblowsky – Geoffrey Wigoder), Oxford University Press, New York 1997, s.554.

bulunmaktadır. Davud'a ithaf edilen ve 3600 mezmur, 450 şarkıdan oluşa Kumran metinlerinde de Davud'un ismi kabul edilmiş olabilir. Bunlar standart Yahudi kaynaklarından kesin olarak ayrılamamaktadır.

Davud'a ait kaynağın giriş Mezmurunda bulunduğu dair ilk iddia Haham literatüründe, Davud'un beş kitabı ile Musa'nın beş kitabının karşılaştırılmasında ortaya çıkmıştır³²⁴.

Eski tarihi geleneklerde de Davud'un ilahi söyleme sanatı bulunmaktadır. Davud çenk çalma konusunda büyük bir üne sahiptir³²⁵. Müzik aletlerinin mucididir³²⁶. İsrail'in tatlı Mezmur şarkıcısıdır³²⁷. Ayrıca onun, Kudüs'ün erdemli, ulusal ve dinî bir merkez olmasındaki rolü³²⁸ ve ibadetlerin kurucusu olduğu anlatılmaktadır³²⁹. Davud, mabed şarkılarının, müzisyenlerin oluşturduğu loncaların kuruluşundan ve idamesinden sorumluydu.³³⁰ Müzikal ezberden okuma da onun yeniliğidir³³¹.

Yeni Ahid'de de Mezmurlara atıf yapılmaktadır³³². İşte bu eskiye ait şahadetlerdir ki, Yahudi ve Hıristiyan yazarları, "Mezmurların Davud'a ait olduğu" kanaatine sevk etmiştir. Trente Konsili'de mezmurlar için "Psalterium Davidicum" ifadesini kullanmıştır. Ancak bu, bütün Mezmurların Davud'a ait olduğunu göstermez. Pek çok durumda, Mezmurların yazarları hususundaki araştırma, Davud'a ait olup olmaması meselesine kesin kanıt getirmemektedir. Bu konudaki yorum faaliyeti, metnin değiştirilmiş olması ve ilaveler yapılmış olması ihtimallerini de hesaba katmalıdır. Zira, herhangi bir tarihi hadiseye yapılan atıf, belli bir çağın karakteristik formülü, bir Mezmurun menşeyini tarihlemek için yeterli olmamaktadır³³³.

D. Yahudi Dua Usulünde Davud

Davud dua usulünde (liturji) hem İsrail'in "tatlı ilahi şarkıcısı" hem de hanedanın kurucusu olarak tanımlanmıştır. Son takdiste bu, Şabat ve festivallerde hamd

³²⁴ Sarna, "ascription to David", Ejd, XIV, 1313.

³²⁵ II. Samuel, 16/16-23.

³²⁶ Amos, 6/5; Nehemya, 12/36; I.Tarihler 23/5; II. Tarihler, 29/26-27.

³²⁷ II. Samuel, 23/1.

³²⁸ II. Samuel, 6/2-17; I.Tarihler, 13/3-14; 15/1-16.

³²⁹ II. Samuel, 6/5-16; I. Tarihler 15/28; Ezra, 3/10; Nehemya, 12/24,36.

³³⁰ Nehemya, 12/24; I.tarihler, 6/16 vd.; 1/20; 2/25,34; 4/25; Romalılar'a, 4/6; 11/9

³³¹ II. Tarihler, 23/18.

³³² Matta, 24/43; Resullerin İşleri, 1/20; 2/25, 34; 4/25; Romalılar'a, 4/6; 11/9.

³³³ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.140.

ayetleri demek olan Pesuke de-Zimra'ya kadar yayılmıştır. Bu, ayrıca Aşkenazi ve Sefardi ritüellerini de içerir. Esasen bütün yaratıklar Tanrı'ya yalvarıp onu övmektedirler. Bu, aynı zamanda Yesse'nin oğlu Davud'un da duasıdır. Aynı durum Keduşa'da, Şabat günü sabahlarında Amida'da uygulanmaktadır. Amida'daki on beşinci takdis, yemeklerden sonra şükür için okunur. Bu dua şöyledir:

“Sana şükürler olsun. Davud evinin krallığı yağlandı.”

Bunun yanında Sukot günlerinde de eller Tanrı'ya yükseltilerek Kitab-ı Mukaddes'deki Amos Kitabı'ndan 9.babın 11. ayeti okunur. Üçüncü takdis ise Haftara okunmasından sonradır;

“Tanrı bizim efendimizdir... Davud evinin krallığıyla birlikte yağlandı. O, yakında gelecek ve kalpler şenlenecek. Tahtında oturmaya devam edecek ve hükümdarlığını hiç kimseye devretmeyecek. Tanrı onu kutsasın, Tanrı onun kalkanıdır.”

Bu takdis Soferim'de verilmiştir. Ayrıca son cümlesindeki “Tanrı Davud'un kalkanıdır” ifadesi Talmud'da da belirtilmiştir³³⁴.

III. İSLÂMÎ KAYNAKLARA GÖRE HZ. DAVUD

Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde Hz. Davud'un çeşitli özellikleri belirtilmekle beraber, gerek soy kütüğü gerekse hayat hikâyesiyle ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Bu konuda diğer İslâmî kaynaklarda yer alan bilgiler de İsrâiliyat türünden olup Ahd-i Atîk'teki mâlumatla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.

Ahd-i Atîk'e göre Davud, Yahuda sıbtının ileri gelenlerinden ve Beytülahm'de (Beytlehem) ikamet eden Yesse'nin oğludur³³⁵. Onun Hz. İbrâhime kadar varan şeceresi Kitâb-ı Mukaddes'de ve İslâmî kaynaklarda şu şekilde verilmektedir: Davud, Yesse, Obad, Boaz, Salmon, Nahşon, Aminadab, Ram, Hetsron, Perets, Yahuda, Ya'kûb, İshak, İbrâhim³³⁶ Yesse'nin bir rivayete göre yedi oğlu ve iki kızı,³³⁷ başka bir rivayete

³³⁴ Rabinowitz, Louis Isaac, “In the liturgy”, EJd, c.V, Jerusalem 1978, 1329.

³³⁵ Rut, 4/22; I. Samuel, 16/13

³³⁶ Rut, 4/18-22; Matta, 1/1-6; Luka, 3/31-35; Taberî, Târîh, I, 476.

³³⁷ I. Tarihler, 2/13-16.

göre sekiz oğlu,³³⁸ Taberî ve Sa'lebî'ye göre ise on üç oğlu vardır ve Dâvud en küçükleridir.³³⁹

Ahd-i Atîk'te "kızıl, kırmızı yüzlü, güzel gözlü ve hoş bakışlı"³⁴⁰; "iyi çeng çalan cesur bir yiğit, cenk eri, sözünde tutarlı ve yakışıklı"³⁴¹ şeklinde nitelendirilen Davud, İslâmî kaynaklarda "bedeni ve saçı kızıl, mavi gözlü, az saçlı ve kısa boylu";³⁴² "kısa boylu, sarı benizli ve mavi gözlü"³⁴³; "gür ve güzel sesli, iyi huylu, temiz kalpli, çok anlayışlı ve çok güçlü"³⁴⁴ olarak tavsif edilir. Babasının koyunlarını otlatırken aslan yahut ayı geldiğinde bunları vurup kaptıkları kuzuyu ağızlarından kurtarmakta, onları tutup yere çalmakta³⁴⁵, sapanıyla attığı her şeyi vurmakta, rastladığı aslanın üzerine binip kulaklarını tutmakta, fakat aslan ona bir şey yapmamaktadır³⁴⁶.

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Davud'dan ilk defa, Câlût'u (Golyat) öldürmesi münasebetiyle şu şekilde bahsedilir: "Tâlût'un askerleri Câlût ve askerlerine karşı çıktıklarında şöyle dediler: 'Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam tut ve o kâfir millete karşı bize yardım et'. Derken Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar, Davud Câlût'u öldürdü"³⁴⁷. Davud'un Câlût'u öldürmesi ile ilgili olarak gerek Ahd-i Atîk'te gerekse tefsir ve kısas türünden İslâmî kaynaklarda oldukça ayrıntılı ve benzer bilgiler vardır. Buna göre Tâlût'un (Saul) askerleriyle Câlût'un askerleri karşılaşır Câlût meydan okuyunca hiç kimse ona karşı çıkmaya cesaret edemez. Bunun üzerine Tâlût, peygamber Şemuyel'e (Samuel) baş vurarak Allah'a dua edip yardım dilemesini ister. Allah, "Câlût'u öldürecek olan İşâ'nın(Yesse) oğludur. Şu yağ boynuzu kimin başına konulduğunda kaynarsa Câlût'u öldürecek odur ve o Benî İsrâîl'e kral olacaktır" buyurarak Câlût'u kimin öldüreceğine işaret eder. Bunun üzerine Samuel İşâ'nın yanına giderek, "oğullarını bana göster. Yüce Allah oğullarından birinin

³³⁸ I. Samuel, 16/10-11;17/12.

³³⁹ Taberî, Muhammed b.Cerîr, Târihu'l Rûsul ve'l Mülûk, c.I, Dâru'l Maârif, Kahire ts., 476; Harman, Ömer Faruk, "Dâvûd", DİA, c.IX, İstanbul 1993, 21.

³⁴⁰ I.Samuel, 16/12; 17/42.

³⁴¹ I.Samuel, 16/18.

³⁴² Taberî, Târih, I, 476-477.

³⁴³ Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 21.

³⁴⁴ Taberî, Târih, I, 246.

³⁴⁵ I. Samuel, 17/34-36.

³⁴⁶ Taberî, I, 472; Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 21.

³⁴⁷ el-Bakara, 2/250-251; ayrıca bkz. Aydemir, Abdullah, Tefsîrde İsrâîliyyat, Beyan Yayınları, İstanbul ts., s.230-242.

Câlût'u öldüreceğini bana vahyetti" der. İşâ da her biri boylu boslu on iki oğlunu birer birer onun huzuruna çıkarır, yağ boynuzu her birinin başına konulduğu halde hiçbir değişiklik olmaz. Başka oğlu olup olmadığı sorulunca İşâ önce gerçeği saklarsa da daha sonra, "ey Allah'ın elçisi! Benim Davud adında bir oğlum daha var, fakat halkın onun kısa boyluluğunu ve çelimsizliğini görmesinden utandığım için koyunların başında bıraktım" der. Samuel Davud'un bulunduğu yeri öğrenerek oraya gider ve koyunları ikişer ikişer alıp sel suyundan geçirdiğini görünce, "işte aradığım budur. Hayvanlara böyle acıyan kişi insanlara daha çok acır" diyerek yağ boynuzunu başına koyar ve kaynamaya başlar. Böylece Davud, daha Câlût'u öldürmeden önce Tanrı tarafından kral olarak seçilir³⁴⁸ Ahd-i Atîk'e göre³⁴⁹, henüz Saul kral iken ve Golyat'la karşılaşmadan önce rab Samuel'e, Beytlehemli Yesse'nin oğullarından birini kral olarak hazırladığını, yağ boynuzunu yanına almasını ve onu kral olarak meshetmesini emreder. Bu şekilde henüz Saul kralken Davud'da kral olarak meshedilir. Bir başka rivayete göre Câlût'un karşısına kimsenin çıkmadığını gören Tâlût, onunla çarpışacak kişiye kızını ve malının yarısını vereceğini ilân eder. Bu sırada Davud'un kardeşleri savaşmak için orduya katılmışlar, Dâvud ise koyunlarının başında kalmıştır. Koyunları otlatırken,"ey Davud! Câlût'u sen öldüreceksin, haydi sürünü rabbine emanet et ve kardeşlerine katıl" diye bir ses duyar. Bunun üzerine Davud babasına gider ve cephedeki kardeşleri için hazırlanan azığı alıp yola koyulur. Ordugâha vardığında Tâlût ona, "Câlût'u öldür sana kızımı vereyim ve seni hükümdarlığıma ortak edeyim" der. Sonra da zırhını ve silahlarını verir. Davud önce zırhı giyip silahları kuşanırsa da fikir değiştirerek onları çıkarır ve sadece sapanını alıp Câlût'un karşısına dikilir. Davud'un sapanla karşısına çıktığını gören Câlût kendisini küçümsediğini düşünerek çok kızar. Ancak Davud sapanına koyduğu taşla Câlût'u iki kaşının arasından vurur ve Câlût ölür. Bunun üzerine Tâlût sözünü tutarak ona kızını verir; yönetimine de ortak eder³⁵⁰. Ahd-i Atîk'e göre ise Saul başka şartlar ileri sürer ve sonra kızını verir³⁵¹.

³⁴⁷ Taberî, Târîh, I, 476-478; Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 21.

³⁴⁸ I. Samuel, 16/1-13.

³⁴⁹ Taberî, Târîh, I, 473.

³⁵⁰ I. Samuel, 18/27.

³⁵¹ I.Samuel, 31/6; II. Samuel, 2/4; Taberî, I, 475; Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 22.

Fakat halkın Davud'u çok sevmesini kıskanarak ona düşman olur ve onu öldürmeye karar verirse de bunu başaramaz. Buna karşılık Davud, eline fırsat geçmesine rağmen Saul'ü öldürmez. Nihayet Saul katıldığı bir savaşta ölünce yerine Davud kral olur³⁵².

Kur'an-ı Kerim'de, Câlût'u öldürmesinden sonra Davud'a hem hükümdarlık hem de hikmet (nübüvvet) verildiği bildirilir³⁵³. İsrailoğulları'nın tarihinde peygamberlikle hükümdarlık ilk defa Hz. Davud'un şahsında bir araya gelmiştir.³⁵⁴ Hz. Davud'un Kur'an'da belirtilen özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) Demiri işleyip zırh yapması. Allah, İsrâiloğulları'nı savaşın şiddetinden korumak için Hz. Davud'a zırh yapmayı öğretmiş, demiri yumuşatmak suretiyle ustaca işlenmiş geniş zırhlar yapmasını bildirmiştir³⁵⁵. İslâmî kaynaklarda, Hz. Davud'un hükümdar olduktan sonra tedbîl-i kıyâfet ederek halkın arasına karıştığı, hükümdarın ve devletin icraatı hakkında onların düşüncelerini öğrendiği nakledilir. Bir defasında insan suretine girmiş bir melek, Davud'un hem kendisi hem de ümmeti için hayırlı bir insan olduğunu, ancak kendisinin ve ev halkının geçimini devlet hazinesinden karşıladığını söyleyince Davud Allah'a yalvararak geçimini temin edecek bir kazanç yolu ihsan etmesini dilemiş, bunun üzerine kendisine zırh yapma sanatı öğretilmiştir. Rivayete göre zırhı yapıp giyen ilk kişi odur. Hz. Peygamber bir hadisinde "insanın yediğinin en güzeli kendi kazandığıdır. Allah'ın nebîsi Davud kendi elinin emeğinden başkasını yemezdi" demiştir³⁵⁶.

b) Dağlar ve kuşların onunla beraber Allah'ı tesbih etmesi. Allah dağları ve kuşları Hz. Davud'un buyruğuna vermiş, onlar da akşam sabah onun tesbihine katılmışlardır³⁵⁷. İslâmî kaynaklarda nakledildiğine göre Hz. Dâvûd'un sesi hem çok gür hem de çok güzeldi. Davud, o gür ve güzel sesiyle Zebur'u okumaya başladığında kurt kuş durup onu dinler, sesi dağlarda yankılanırdı. Hz. Aişe ve Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadise göre Hz. Peygamber Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin sesini

³⁵² I.Samuel, 31/6; II. Samuel, 2/4; Taberî, I, 475; Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 22.

³⁵³ el-Bakara, 2/251.

³⁵⁴ Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 22.

³⁵⁵ el-Enbiyâ', 21/80; Sebe, 34/10-11.

³⁵⁶ Buhârî, Muhammed b. İsmâil, "Büyû' ", Sahîhu'l-Buhârî, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul 1979, 15.

³⁵⁷ el-Enbiyâ', 21/79; Sebe, 34/10; Sâd, 38/18-19.

işittiğinde,"Ebû Mûsâ'ya Davud'un Mezâmir'inden verilmiştir"³⁵⁸; Ebû Mûsâ'nın naklettiği başka bir rivayette de, "ey Ebû Mûsâ! Sana Âl-i Davud'un mezâmir'inden verilmiştir"³⁵⁹ demiştir. Hz. Davud, sesinin güzelliği yanında süratli okuyuşuyla da tanınmıştı. Ebû Hûreyre'den nakledilen bir hadise göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Davud'a kıraat kolaylaştırılmıştır. O bineğinin hazırlanmasını emreder ve daha bineği hazırlanmadan Zebur'u okurdu; ayrıca yalnız kendi el emeğini yerdî"³⁶⁰.

İbadete çok düşkün oluşu, Hz. Davud'un günah işlemekten titizlikle kaçındığı, Allah'ı çok zikrettiği, ibadete ve salih amele çok düşkün olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilmektedir.³⁶¹ Hz. Peygamber de onun namazını ve orucunu şu şekilde övmüştür: "Allah'ın en sevdiği namaz Davud'un namazı, en sevdiği oruç yine Davud'un orucudur".³⁶² Yaşadığı sürece gündüzleri oruç tutacağını, geceleri namaz kılacağını ifade eden Abdullah b. Amr'a Resûl-i Ekrem her ay üç gün oruç tutmasını söylemiş, bunu az görmesi üzerine bir gün oruç tutup iki gün tutmamasını tavsiye etmiş, bunu da kabul etmeyince, "bir gün tut, bir gün tutma. Bu, Davud'un orucudur ve oruçların en faziletlisidir; ondan daha faziletli oruç yoktur" demiştir³⁶³. Öte yandan Hz. Peygamber, Davud'un her gecenin yarısında uyuduğunu, üçte birinde namaz kıldığını, altıda birinde yine uyuduğunu haber vermiştir.³⁶⁴

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Davud'a Zebur'un verildiğini bildirip³⁶⁵ muhtevasına kısaca temas etmekle birlikte³⁶⁶ ayrıntılı bilgi vermemektedir. Diğer İslâmî kaynaklarda ise Hz. Davud'a verilen Zebur'un ramazan ayında indirildiği, içinde mev'iza ve hikmetli sözlerin bulunduğu, Davud'un onu genellikle makamla ve bir mûsiki âleti eşliğinde okuduğu nakledilmektedir.

Hz. Davud yeryüzünde halife kılınmış, onun saltanatı güçlendirilmiş, adaleti hükmetmesi emredilmiştir³⁶⁷. Davud'un adaleti ile ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de şu

³⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, el-Mûsned, el-Mektebetü'l-İslâmî, 5.bs., Beyrut 1985, II, 354.

³⁵⁹ Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 31.

³⁶⁰ Buhârî, "Enbiyâ", 37; "Tefsir", 17/6.

³⁶¹ Sâd, 38/17.

³⁶² Buhârî, "Teheccüd", 7.

³⁶³ Buhârî, "Savm", 55-57, 59; "Enbiyâ", 37; "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 34; "Edeb", 84; İsti'zân", 38.

³⁶⁴ Buhârî, "Teheccüd", 7; "Enbiyâ", 38.

³⁶⁵ en-Nisâ, 4/163; el-İsrâ, 17/55.

³⁶⁶ el-Enbiyâ', 21/105.

³⁶⁷ Sâd, 38/20, 26.

açıklamalar yer alır: "Davud ile Süleyman'a da lütfettik. Hani onlar bir ekin hakkında - zarar tesbiti ve tazmini için- hüküm veriyorlardı. Bir grup insanın koyun sürüsü geceleyin başıboş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp zarar vermişti. Biz onların hükmüne şahit idik"³⁶⁸. İslâmî kaynaklardaki rivayete göre bu meselede Hz. Davud bir çözüm yolu bulmuş, fakat oğlu Süleyman'ın getirdiği çözüm şekli daha mâkul olduğu için onu kabul etmiştir.

Hz. Davud'un, halkın şikâyet ve dileklerini bizzat dinleyip çözüme kavuşturmasıyla ilgili olarak Kur'an'da verilen bir başka örnek de şöyledir: "ey Muhammed! Sana davacıların haberi geldi mi? Hani odasının duvarına tırmanıp Davud'un yanına girmişlerdi de onlardan korkmuştu. 'Korkma dediler, biz iki davacıyız. Birimiz ötekinin hakkına tecavüz etti. Şimdi de sen aramızda hak ile hükmet; zulmetme, bizi doğru yola ilet.' (Biri dedi ki:) 'Bu kardeşimin doksan dokuz koyunu, benimse bir tek koyunum var. Böyle iken onu da bana ver dedi ve tartışmada bana baskın çıktı.' Davud dedi ki: 'And olsun ki o senin koyununu kendi koyunlarına katmayı istemekle sana zulmetmiştir. Zaten mallarını birbirine karıştıran ortakların çoğu birbirine zulmeder. Yalnız inanıp iyi işler yapanlar bunun dışındadır ki onlar da ne kadar azdır! Davud kendisini denediğimizi sandı da rabbinden mağfiret diledi, eğilerek secdeye kapandı ve tevbe edip bize döndü. Biz de ondan bunu affettik. Yanımızda onun yakın bir makamı ve güzel bir dönüş yeri vardır"³⁶⁹. Bu kıssa Ahd-i Atık'te de yer alır ve Davud'un zina edişiyle ilgili bir misal olmak üzere zikredilir³⁷⁰.

Kur'an-ı Kerim'de Davud'un tevbesine böyle bir zina suçunun sebep olduğundan söz edilmez. Diğer İslâmî kaynaklarda ise bu kıssa ile ilgili başlıca üç görüş ve izah tarzı yer almaktadır. Bunlardan birincisi Hz. Davud'un büyük günah işlediği şeklindedir. Buna göre Davud Uriya'nın karısına âşık olmuş, hile ile kadının kocasını öldürterek onunla evlenmiştir. Bunun üzerine birbirinden davacı iki insan şeklinde iki melek gönderilmiş, bunlar söz konusu kıssayı naklederek Davud'un suçlu olduğunu ima etmişler, Davud da suçunu anlayıp tövbe etmiştir. Ahd-i Atık'teki yoruma benzeyen bu değerlendirme kaynaklarda şu şekilde açıklanır: Hz. Davud'un doksan dokuz karısı

³⁶⁸ el-Enbiyâ', 21/78.

³⁶⁹ Sâd, 38/21-25.

³⁷⁰ II.Samuel,12/1-18.

vardı. Rivayete göre okuduğu kitaplarda ataları İbrâhim, İshak ve Ya'kûb'un faziletteki üstünlüklerini görünce, "Yâ Rabbi! Görüyorum ki hayrın tamamını benden önceki atalarım almış. Onlara verdiğin gibi bana da ver, bana da onlara yaptığın gibi yap" diye dua etmiş. Bunun üzerine Allah "ataların çeşitli şeylerle imtihan edildiler; sen o tür bir imtihan geçirmedin. İbrâhim oğlunu kurban etmekle, İshak gözlerini kaybetmekle, Ya'kûb ise Yusuf'a olan üzüntüsüyle imtihan edildi" buyurmuş. Davud'un, "Beni de onlar gibi dene; onlara verdiğin gibi bana ver" demesi üzerine, "Bekle, sen de deneneceksin" denilmiştir. Nitekim bir süre sonra şeytan altın bir güvercin şekline bürünerek namaz kılan Hz. Davud'un önüne konar. Davud onu tutmak istedikçe kaçar. Nihayet güvercini kovalarken yıkanmakta olan bir kadın görür. Son derece güzel olan bu kadın Davud'u fark edince saçlarıyla kendini gizlemeye çalışırsa da bu tutumu Davud'un arzusunu daha da kamçılar. Kadına kim olduğunu sorar; kocasının asker olduğunu öğrenince ordu kumandanına mektup yazarak o askerin ön safa sürülmesini emreder. Adam cephede ölür, Davud da bu kadınla evlenir.³⁷¹

Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerin dışında, tarih ve tefsir kitaplarında da buna benzer pek çok rivayet vardır ki çoğu Vehb b. Münebbih'e dayanmaktadır ve İsrâiliyat'tandır. Kur'an'daki kıssanın³⁷², Ahd-i Atîk'te olduğu gibi Hz. Davud'un kadınla evlenmek için kocasını öldürttüğünü gösterdiği iddiası ise hem gerçeklerle, hem de İslâm'daki nübüvvet anlayışıyla bağdaşmayan bir iftiradır. Zira peygamberlere zina isnadı onların ismet sıfatlarına ters düşmektedir. Normal insan için bile haram olan, ayrıca Mûsâ şeriatında yasaklanmış bulunan bir fiilin bir peygamber tarafından işlenmesi mümkün değildir. Söz konusu kıssadan önce ve sonra Hz. Davud'un birçok fazileti zikredilmektedir.

Dinî yaşayışta güçlü ve sağlam, Allah'a yönelen, onu çok anan, kendisine hikmet verilen, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma kabiliyeti gelişmiş, Allah'a yakın olan ve güzel bir gelecek kazanmış bir kimsenin³⁷³ zina gibi büyük bir günahı işlemiş olması düşünülemez. Sonuç olarak, bazı İslâmî eserlere de geçen buna benzer rivayetlerin İsrâiliyat'tan olduğu anlaşılmaktadır.³⁷⁴

³⁷¹ Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 23.

³⁷² Sâd, 38/22-25.

³⁷³ Bkz. Sâd, 38/17-20, 25; Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 23.

³⁷⁴ Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 23.

Kıssa ile ilgili diğerk bir yorum da Hz. Davud'un küçük günah işlediğı şeklin-
dedir. Buna göre Davud, evli olan bir kadını almak için onun kocasını öldürtmemiştir;
zira kadın Uriya ile evli değil nişanlı idi. Hz. Davud nişanlı olan bu kadını almıştır.
Onun hatası, birçok karısı olduğu halde bir mümin kardeşinin nişanlısını elinden
almasıdır. Bir başka açıklamaya göre de dönemin âdeti uyarınca Hz. Davud Uriya'dan
karısını boşamasını, onunla evlenmek istediğini söylemiş; Uriya da kralın isteğini
reddetmenin uygun olmayacağını düşünerek bu teklifi kabul etmek zorunda kalmıştır.
Her ne kadar bu davranış o dönemdeki şer'î hükümlere uygunsa da Davud'un kemaliyle
bağdaşmadığı için günah sayılmış, bu sebeple de Dâvûd tövbe etmiştir.

Hz. Davud'u suçlu veya kusurlu gösteren yukarıdaki açıklamaları reddeden
İslâm bilginlerinin çoğunluğuna göre ilgili âyetlerde ilk bakışta Davud'un günah
işlediğini düşündüren, "Davud onu imtihan ettiğimizi zannetti de rabbinden mağfiret
diledi, tövbe etti, biz de ondan bunu affettik" şeklindeki ifadeler gerçekte onun suç
işlediğini göstermez. Olay şöyle olmuştur: Hz. Davud'un düşmanlarından bir grup, onu
öldürmek maksadıyla beklenmedik bir zamanda ve beklenmedik bir yoldan onun bulun-
duğu odaya ürmanıp içeriye girmişler; Davud onların asıl niyetini anlayınca nefsi
kendisini onlardan intikam almaya zorlamış, ancak o bunu yapmamıştır. Zaten içeri
girenler de onun yalnız olmadığını görünce korkarak yalan söylemişler ve söz konusu
anlaşmazlığı gündeme getirmişlerdir. Davud da bir an bile olsa intikam duygusuna
kapıldığı için tövbe etmiş veya gerçek öyle olmadığı halde onların kendisini öldürmek
için geldiklerini zannetmiş ve bu suizan sebebiyle tövbe etmiştir.

Kıssa şu şekilde de açıklanabilir: Kur'-ân-ı Kerîm'de de belirtildiğı gibi Hz. Da-
vud sadece davacıyı dinleyip hüküm vermiş, davalıyı dinlememiş, daha sonra bu
tutumunun yanlış olduğunu düşünerek tövbe etmiştir. Hadise, yine Kur'an'da zikredilen,
ekin tarlasına girip zarar veren sürü kıssasıyla da ilgili olabilir.³⁷⁵ Zira iki kıssada da
haksızlık, koyunlar ve Hz. Davud'un hükmünde tam isabet etmemesi söz konusudur.
Sonuç olarak kıssa, kesinlikle Hz. Davud'un günah işlediğini göstermemektedir.³⁷⁶

³⁷⁵ Bkz. el-Enbiyâ', 21/78; Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 23-24.

³⁷⁶ Harman, "Dâvûd", DİA, IX, 24.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KRAL SÜLEYMAN DÖNEMİNDE YAHUDİLİK

I. SÜLEYMAN'IN KİŞİLİĞİ VE SALTANATI

A. Süleyman'ın Nesebi ve Kişiliği

Süleyman, Kral Davud'un oğullarının dördüncüsüdür³⁷⁷; annesi, Uriya'nın dul eşi Bat – şeba'dır³⁷⁸. Davud ona Süleyman ismini koyarken, peygamber Natan Yedidya ismini vermiştir. İbranîce'de Yedidya "Rabbin sevgilisi"³⁷⁹, Süleyman isminin aslı olan "Şelomo" ise "barış adamı" anlamına gelmektedir³⁸⁰.

Süleyman, babasının kendisini kral seçmesinden sonra kurban kesmek için Gibeon'a gider.. Bir gece rüyasında Tanrı'yı görür. O'ndan, iyi ile kötüyü birbirinden ayırabilmek için gerekli zekâyı ister. Tanrı da, ona dürüst bir vicdan ve kimsede olmayacak derecede parlak bir zekâ vereceğini, üstelik talep etmediği halde büyük zenginlikler ve uzun ömür de bahşedeceğini söyler³⁸¹.

Süleyman'ın zekâsı, döneminin tüm bilgilerinden daha fazladır³⁸². Bu rüyada Tanrı tarafından takdis edilmesine bağlanır³⁸³. Süleyman'ın efsanevî zekâsı, ülkesinde sağlamış olduğu siyasal barışın ötesinde, adaleti dağıtmadaki başarısında kendini gösterir; bu aynı çocuğun annesi olduğunu iddia eden iki kadının davasını çözümlemesinde belirginleşir³⁸⁴. Kralın politik zekâsı gerçekten üstündür ve muhteşem bir liderlik yürütür³⁸⁵.

Tanah'da adaleti ve doğruluğu uygulaması için Süleyman'ın kral yapıldığı anlatılmaktadır³⁸⁶. Kralın evindeki en önemli salonlardan biri "saltanatın ve adaletin

³⁷⁷ Besalel, "Şelomo Ameleh", III, 668.

³⁷⁸ II. Samuel, 12/24.

³⁷⁹ II. Samuel, 12/24-25.

³⁸⁰ Örs, s.185.

³⁸¹ I.Krallar, 3 / 4-14.

³⁸² I. Krallar, 5/9-11.

³⁸³ I. Krallar, 3 / 5-14.

³⁸⁴ I. Krallar, 9/16 28 ; Besalel, "Şelomo Ameleh", III, 669.

³⁸⁵ I. Krallar, 5/21, 26; 10/6, 7,9.

³⁸⁶ I. Krallar, 23-24 Bab.

yeri” diye anılmakta ve tapınağın yanında bulunmaktadır. Bu, tam bir liderlik kalitesinin sembolik ifadesidir³⁸⁷.

Tanah’a göre Süleyman’ın bilgeliği , hikmeti ve zekâsı sayesinde ülkede barış ve huzur hakim olmuş; Onun bu özelliğinde o kadar çok bahsedilir ki, Davud’la ilgili son bölümlerinden başlayarak, Süleyman’ın bu özelliklerinden çok bahsedilmiştir³⁸⁸.

Süleyman’ın güzel sözler şarkılar söyleme kabiliyeti, ağaçlarla, kuşlarla ve vahşi hayvanlarla konuşabilme özelliği bütün doğru bölgelerinde de biliniyordu. Onun bilgeliği, doğunun ve Mısır’ın da bilgeliklerinin bir bütünüdür³⁸⁹.

B. Süleyman’ın Saltanatı

1. Saltanatı

Davud, ömrünün son yıllarında Bat-şeba’ya verdiği sözü yerine getirerek oğlu Süleyman’ı kral ilân etti. Verdiği emirle Süleyman, Gihon’da peygamber Natan, ordu komutanı Bena, Keretîler ve Peletîlerin huzurunda kâhin Tsadok tarafından yağlandı. Halk borular çaldı, “Yaşasın Kral Süleyman” diye bağırdı ve zurnalar eşliğinde büyük sevinç yaşadı³⁹⁰. Süleyman İsrailoğulları’na tam kırk yıl hükmetti³⁹¹.

Süleyman, babasının vefatından sonra tek başına hükümdar olarak İsrail krallığının başına geçmişti. O, olağanüstü becerikli Yakın Doğulu bir hükümdar oldu. Zekâsıyla çevreye ün salmıştı; ancak Tanah’ın anlatımına göre İbranîce isminin aslı olan Şelomo (=barış adamı) olamadı ve gaddarlığıyla da şöhrete ulaştı.

³⁸⁷ I. Krallar, 7/7 ; Abramsky, Samuel, “Solomon”, Ejd, XV, 105.

³⁸⁸ I. Krallar, 2/6,9.

³⁸⁹ I. Krallar, 5/9-14; 4/29-34; 10/1,3; Abramsky, “Solomon”, Ejd, XV, 105.

³⁹⁰ I. Krallar, 1/28-40.

³⁹¹ I. Krallar, 11/42. Süleyman’ın hangi tarihler arasında hükümdarlık yaptığı tam olarak bilinmemektedir. Bu konuda kaynakların verdiği bilgiler ihtilaflıdır : M.Ö. 967-965 babası ile beraber, M.Ö. 965-928 kendisi (Abramsky, “Solomon“, Ejd, XV, 98-99), M.Ö. 970-928 (Sevilla-Sharon, s.19), M.Ö. 960-920 (Seters, John Van, ”Solomon”, ER, XIII, 408), M.Ö. 968-928 (Besalel, “Şelomo Ameleh”, Yahudilik Ansiklopedisi, III, 668), M.Ö.970 -931 (“Süleyman”, Meydan Larousse, XI, 640; “Süleyman”, Büyük Larousse, XXI, 10907 ; The Interpreter’s One-Volume Commentary On The Bible, Ed. Charles M.Laymon, New York, 1971, I, 1272; “Solomon”, Dinler Tarihi Ans., II, 379), M.Ö.966-926 (Sarıkoğlu, s.220), M.Ö. 973-933 (Tümer-Küçük, s.211), M.Ö.970-930 (Kaufmann- Eisenberg, “Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik”, s.123), M.Ö.836-796 (www.sevixon.com/p-jewish-history.asp?id=22). Bazı kaynaklarda sadece Süleyman’ın hükümdarlığının sona erdiği tarih verilmektedir : M.Ö.920 (Adam, s.82), M.Ö. 977 (Kutluay, s.167), M.Ö.931(Schimmel, Annemarie, Dinler Tarihine Giriş, Kırk Ambar Yayınları, İstanbul 1999, s.144), M.Ö.935(Çelebi, s.64); M.Ö.936 (Örs, s.207).

O, ilk iş olarak çıkabilecek olan saray entrikalarını, isyanları ve taht rekabetini önlemeye çalıştı³⁹². Bunun için de babasının vasiyetini yerine getirdi³⁹³. Süleyman kardeşi Adoniya'yı³⁹⁴ ve ordu komutanı Yoab'ı³⁹⁵ öldürttü. Kâhin Abiatar'ı memleketi Anatot'a sürgün gönderdi³⁹⁶. Şimei'ye, önce evden çıkma yasağı koydu; Gat'a kaçınca onu Bena'ya öldürttü³⁹⁷. Böylece konumunu güçlendirdi. Daha sonra yakın dostlarını önemli askeri, idari ve dini görevlere getirdi³⁹⁸.

Süleyman tahta geçtiği zaman krallık, savaş ve bitmek tükenmek bilmeyen bunalımlarla çalkalanıyordu. Bu nedenle o, fetihten çok, babasının elde ettiklerini siyasal, ekonomik, diplomatik ve idari yöntemlerle güçlendirmeye yöneldi. Kendi zamanında krallığa yeni topraklar katılmadı; mevcut topraklar üzerinde merkezî-monarşik idare güçlendirildi.

Süleyman, bölgedeki durumunu sağlam tutmak için komşu devletlerle antlaşmalar yapma geleneğini sürdürdü. Yaptığı antlaşmaları siyasal evliliklerle perçinleyerek, sınırlarda sükûneti sağladı. İlk olarak Mısır'dan 21. sülâleden Firavun'un kızı ile evlendi³⁹⁹. Firavun, düğün hediyesi olarak daha önce yakıp yıktığı Gezer'i Süleyman'a verdi⁴⁰⁰. Süleyman Firavun'un kızına bir ev inşa etti⁴⁰¹ ve ona verdiği olağandışı imtiyazlarla İsrail-Mısır ilişkilerini pekiştirdi. Eski Ahit'in verdiği bilgilerle beraber Zoan (Tanis)'da ki arkeolojik bulgulara göre, o dönemde İsrail krallığına ait olmayan Filistî topraklarında Mısır'ın etkisi bulunuyordu. İsrail ile iyi ilişkiler içerisinde olan Firavun, Süleyman'a siyasî konularda çok yardımcı oldu. O, İsrail düşmanı bir Edomî olan Hadad'a baldızını vererek Mısır dışına çıkmasına müsaade etmedi⁴⁰². Böylece Süleyman güney sınırlarını garanti altına almış oldu. Mısır'da 22. sülâlenin kurucusu Şişak tahta geçince, Mısır ile İsrail arasında düşmanlık başladı⁴⁰³.

³⁹² Abramsky, "Solomon", EJD, XV, 96-97; Sevilla-Sharon, s.19; Johnson, s.60.

³⁹³ I. Krallar, 2/5-9.

³⁹⁴ I. Krallar, 2/25.

³⁹⁵ I. Krallar, 2/34.

³⁹⁶ I. Krallar, 2/27.

³⁹⁷ I. Krallar, 2/46.

³⁹⁸ "Süleyman", ABr., XX, 168.

³⁹⁹ I. Krallar, 3/1. Bu Firavun, Süleyman döneminde yaşamış olan Siyamun veya Psusennes'dir. Abramsky, "Solomon", EJD, XV, 101.

⁴⁰⁰ I. Krallar, 9/16.

⁴⁰¹ I. Krallar, 7/8 ; 9/24 ; II. Tarihler, 8/11.

⁴⁰² I. Krallar, 11/19-22.

⁴⁰³ I. Krallar, 11/40.

Süleyman başka krallıklarla da ilişkiler içindeydi. Moabîler, Ammonîler, Edomîler, Saydalılar ve Hittîlerden bir çok kadınla evlendi. Bu, İsrail ile komşu devletler arasında yakın bağların kurulmasını sağladı⁴⁰⁴.

Süleyman'ın dostluk kurduğu diğer hükümdarlardan birisi de , babasının özel ilişkiler içerisinde olduğu Tir Kralı Hiram oldu. Hiram, Baal'e tapan ve o zamana kadar İsrailoğulları'nın en kötü düşman saydıkları bir Kenanî idi. Süleyman babasının çizdiği yoldan ayrılmayarak yaptığı antlaşmalar sayesinde, hammadde ithalatında önemli bir faktör olan Hiram'ın güçlü donanmasından yararlandı ve Fenike'den inşaat uzmanları getirtti⁴⁰⁵.

Süleyman hem ülkesini savunmak hem de askerî teşkilatını güçlendirmek için; askerler ve iki tekerlekli savaş arabaları için Millo, Hatsoru, Gezer ve Megiddo'da binalar inşa etti⁴⁰⁶. Karmel Dağları'nda, kıyı ovasıyla Esdailon Ovası'nı birbirine bağlayan geçitte yer alan Megiddo kenti Süleyman'ın kurduğu koloni kentlerin günümüzde en iyi durumda bulunan örneğidir. Bu kentte 450 at alabilen bir ahırın kalıntılarının bulunması, I. Krallar Kitabı'nda Süleyman'ın 1.400 savaş arabası ve 12 bin atı olduğu yolunda ki bilgilerin pek de abartılı olmadığını göstermiştir (bazı bilim adamları buluntuların bir panayır yerine ait olabileceği üzerinde de durmaktadırlar)⁴⁰⁷.

O, İsrailoğulları'nın geleneksel olarak on iki kabileye bölünmesinin birliği bozucu bir olgu olduğunu, kabile ruhunun devletin yararına olmadığını anlamıştı. Bu nedenle büyük ölçüde kabile ayrımlarını gözetmeksizin krallığı on iki yönetim bölgesine ayırdı. Bu sayının yine on iki olması; her bölgenin yılın bir ayı boyunca devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirmek zorunda olmasına dayanıyordu. Her bölgeyi kral tarafından atanan bir vali yönetiyordu; on iki vali de bir şefe bağlıydı. Vergiler genellikle zorunlu çalışma biçiminde ya da aynî olarak ödeniyordu⁴⁰⁸.

⁴⁰⁴ I. Krallar, 11/1.

⁴⁰⁵ Sevilla-Sharon, s.20 ; Örs, s.188.

⁴⁰⁶ I.Krallar, 9/15-19.

⁴⁰⁷ "Süleyman", ABr, XX, 168-169.

⁴⁰⁸ I. Krallar, 4/7 ; "Süleyman", ABr, XX, 169 ; Besalel, "Şelomo Ameleh", III, 669.

2. Devlet Bürokrasisi

Kitab-ı Mukaddes’de Süleyman’ın bürokratlarının bir listesi bulunmaktadır. Tsadok’un oğlu Azarya kâhin, Şişa’nın oğulları Elihoref ve Ahiya kâtip, Ahilud’un oğlu Yehoşafat vakanüvisdir. Yehoda’nın oğlu Adoniram ise angaryacıların başındadır⁴⁰⁹.

Davud’la başlayan yönetim anlayışı devam etmektedir. Süleyman, döneminin peygamberi Natan’ın ve rahip Tsadok’un oğullarını; babası Davud gibi Bena, Tsadok ve Yehoşafat’ı vazifelendirdi. Bu liste, yeni yetişen neslin güçlendiğini ifade etmektedir. Ayrıca listedeki askerî rütbelere, bu listenin Süleyman’ın yönetiminin başlangıcından kalma olmadığını ispatlamaktadır⁴¹⁰.

Süleyman, ülkeyi on iki yönetim birimine ayırarak her birinin başına birer vali atadı. Her vali yılda bir ay kral ve kral sarayının bütün ihtiyaçlarını gideriyor, bunların hepsi de bir şefe bağlı bulunuyordu⁴¹¹.

Bu üst düzey görevli bürokratların listesinde İsraili olmayan yabancı unsurlar da bulunmaktadır. Adoniram, babasının ismi Abda gibi Fenike isimdir⁴¹². Şavşa⁴¹³ veya Şişa⁴¹⁴ oğlu Elihoref Mısır ya da Hitit isimdir. Genç İsrail krallığının bazı görevlileri komşu ülkelerden getirilmiştir. Hatta organizasyon ve kurumsallaşmalarda diğer ülkeler model olarak alınmıştır. Bazı bürokratların çalışmaları Mısır kurumlarının etkisini göstermiştir. Ama bu etkinin doğrudan ya da dolaylı olarak mı Kenan devletinden İsrail’e geldiği bilinmemektedir. Ancak bu etkinin küçük Kenan devletlerinden olduğu daha uygun görülmektedir⁴¹⁵.

⁴⁰⁹ I.Krallar, 4/1-6.

⁴¹⁰ De Vaux, s.128-129.

⁴¹¹ I.Krallar, 4/7-19.

⁴¹² De Vaux, s.129.

⁴¹³ II. Tarihler, 18/16.

⁴¹⁴ I. Krallar, 4/3.

⁴¹⁵ De Vaux, s.129.

3. Ekonomi

Süleyman'ın hakimiyeti kuzeyde ambar şehirler olarak inşa ettiği Hamat ve Tadmor'a kadar ulaşmıştı⁴¹⁶. Suriye ve Ürdün ötesindeki bu egemenlik, sadece değerli metallere, baharatlar ve atlar şeklinde politik ve ekonomik avantajlar değil; ayrıca Mezopotamya, Anadolu ve Mısır arasındaki başlıca taşıma yollarının kontrolünden sağlanan ticarî bir kazanç da getirmiştir⁴¹⁷. Filistî topraklarından geçen "Via Maris" ve Ürdün'den geçen "Kral Yolu" gibi uluslararası yollar ve Tadmor'un vahalarından Arap meralarına giden kervan yollarının kontrolü sağlamış; bunların dışında Kızıldeniz'le Akdeniz arasındaki toprakların bağlantıları ve Güney Arabistan'ın ticarî yollarının da kontrolü ele geçirilmiştir. Süleyman'ın bu güney ve kuzey ülkeleri arasında tam bir ticarî kontrolü vardı ve buradan geniş bir paya sahip olmuştur⁴¹⁸.

Süleyman'ın ülkesi, Mısır ve Mezopotamya gibi verimli topraklara sahip değildi. Halkın geçim kaynağı zanaat, madencilik ve ticaretti. Bunu iyi bilen Süleyman, komşu ülkelerle iyi geçinerek, antlaşmalar yapmış ve onların tecrübelerinden, donanımlarından faydalanmıştır. Böylece ülkesinin gelir seviyesini yükseltmiştir⁴¹⁹.

Süleyman'ın hükümdarlığının ünlü öykülerinden biri de Seba kraliçesi Belkıs'ın ziyaretiydi⁴²⁰. Seba kraliçesinin Arabistan Yarımadası'nın güneyinde, Kızıldeniz yoluyla Hint Okyanusu'na açılan ülkesi altın madeni ile akgünlük ve mürrüsafi bitkileri bakımından zengindi. Süleyman'ın ticaret ağını koruyabilmesi için Seba ülkesinin ürünlerine ve ticaret yollarına ihtiyaç duymasına karşılık; Seba kraliçesinin de mallarını Akdeniz'de pazarlayabilmek için Filistî limanlarına ihtiyacı vardı. O dönemde baharat ticareti, bir yandan Afrika ülkeleri ile Güney Arabistan arasında, diğer yandan da Suriye ile Akdeniz toprakları arasında gelişmeye başlamıştı. Süleyman, bu ticarî kervanların geçtiği rotaların sınırlarını kontrol ettiği için, medenî ülkelerde büyük talep gören baharat ticaretinde büyük pay sahibiydi. Seba halkı Kuzey Arabistan'da seyahat edip, ticaret yapıyorken; Süleyman'ın Güney Arabistan tüccarıyla bir bütün olarak toprak

⁴¹⁶ II. Tarihler, 8/3-5.

⁴¹⁷ I. Krallar, 5/1; 10/25; Abramsky, "Solomon", EJD, XV, 99.

⁴¹⁸ Abramsky, "Solomon", EJD, XV, 99.

⁴¹⁹ Örs, 187.

⁴²⁰ I. Krallar, 10/2.

bağı vardı⁴²¹. Seba kraliçesinin Süleyman'a gelmesi, İsrail ticaret filosunun Seba kervan şebekesine verdiği zarara bağlanabilir⁴²².

Süleyman'ın iyi ilişkiler içerisinde bulunduğu krallardan birisi de Tir Kralı Hiram'dır. Fenikeliler iyi bir ekonomiye, mimarî ve denizcilik tecrübesine sahipti. Bu yüzden Süleyman babasının da iyi dostu olan Tir kralı ile işbirliği yapmıştı. Denizi iyi bilen Hiram'ın adamlarıyla Kızıldeniz'in Akabe Körfezindeki Etsyon – geber limanında bulunan ve bizzat Süleyman'ın yaptırdığı gemilerle Ofir'e (muhtemelen, Arabistan'ın güneyi, belki de Hindistan) kadar gidebiliyor, buradan İsrail'e altın, gümüş, değerli taşlar, fildişi, sandal ağacı, maymun ve tavus kuşu getiriyor, dış ülkelere bakır götürüyorlardı⁴²³. Uzun süreli gemi yolculuklar ve maden ticareti için geniş Tarşış gemileri yapıldı⁴²⁴. Kitâb-ı Mukaddes, Süleyman'ın gemileri yanında Hiram'ın da gemi filosundan bahsetmektedir⁴²⁵. Bu gemi filoları sayesinde Süleyman Kızıldeniz'in güneyindeki ülkelerle, Tiri'ler de önce Kızıldeniz'de sonra da Akdeniz'in geniş kıyılarında uzun mesafeli gemi ticaretini geliştirmişlerdir.

Süleyman ile Hiram arasında takas ticareti de yapılıyordu. İsrail Tir'e yağ ve buğday götürüyorken, karşılığında altın, kereste ve ağaç alıyordu⁴²⁶. Hiram, Mabel'in yapımında Süleyman'a yardım için kendi ustalarını göndermişti⁴²⁷.

Hiram'la denizcilik, iş ve ticarete yaptığı işbirliği, Süleyman'a, Anadolu ve Kıbrıs'tan çinko ve demir ithal etme ve Ürdün ovasında tapınağın ihtiyaçlarını karşılamak için dökümhane kurma imkânı vermiştir⁴²⁸.

Davud ve Abibaal zamanında başlayan karşılıklı menfaate dayalı bu ilişkiler, Süleyman ve Abibaal'ın oğlu Hiram zamanında daha da gelişmiş⁴²⁹; Süleyman'ın yirmi şehirle ticarî ilişkiler kurmasından Hiram rahatsız olmuştur. Ancak iyi ilişkiler sebebiyle, Süleyman'ın ticaretine de ses çıkarmamıştır⁴³⁰.

⁴²¹ I. Krallar, 10/10, 25; Abramsky, "Solomon", EJD, XV, 99-100; "Süleyman", ABr, XX, 169.

⁴²² Sevilla – Sharon, s.21.

⁴²³ I. Krallar, 9/26-28; 10/11, 22; Abramsky, "Solomon", EJD, XV, 100 ; Sevilla- Sharon, s.20-21; Zeitlin, Irving M., Ancient Judaism, Polity Press, U.S.A. 1984, s. 179-180; Besalel, "Şelomon", III, 669.

⁴²⁴ İşaya, 2/16; Hezekiel, 27/25; Mezmurlar, 48/8.

⁴²⁵ I. Krallar, 9/26.

⁴²⁶ I. Krallar, 5/22-25; 9/11.

⁴²⁷ I. Krallar, 7/13-15.

⁴²⁸ I. Krallar, 7/46; Abramsky, "Solomon", EJD, XV, 101.

⁴²⁹ II. Samuel, 5/11-12 ; I. Krallar, 5/1-12.

⁴³⁰ Abramsky, "Solomon", EJD, XV, 101.

Süleyman silah ticareti de yapıyordu. Cilicia'dan satın aldığı atları, savaş arabası karşılığında Mısır'a satarak, bu savaş arabalarını da kuzeydeki krallıklara satıyordu. O, bir anlamda Yakın Doğu'nun silah tedarikçisi idi⁴³¹.

İsrail krallığının o devrin en üst seviyelerine gelmesinin sebeplerinden birisi de madencilikti. Amerikalı arkeolog Nelson Glueck Etsyon – geber yakınlarındaki Hither el Kheleif'te bakır rafinerisi harabeleri bulmuştur. Madencilik kulübelerinden arta kalanlar ve birçok yüksek ısı fırınları bu mevkide görülebilmektedir⁴³². Bunlardan o zamanlar, besmer yöntemine benzeyen bir yolla çelik elde edildiği anlaşılmaktadır⁴³³.

Bu mevkiin kuzey batı ucunda, kalınlığı iki metre olan ve 76 metre karelik alanı kuşatan bir duvar bulunmaktaydı. Duvarın içinde yıkılmış kulübeler, fırınlar, mıcır yığınları vardı. Her şey bir tutuklu kampı görünümündeydi. Glueck, buradaki maden işlerinin köleler tarafından yapıldığını tahmin etmişti. Burası dünyanın en sıcak ve en ıssız yerlerinden biriydi. Böyle yorucu bir iş için bundan daha kötü bir yer olamazdı. Suyu kilometrelerce öteden taşımak ve bunaltıcı sıcakta çalışmak çok zordu. Bu sebeple maden işi sadece sonbahar, kış ve ilkbaharda yapılabilmekteydi. Şüphesiz, hür doğan İsraililer bu duruma maruz kalmamış diye iş gücü kölelerden oluşturulmuştu⁴³⁴.

Sonuç olarak Süleyman'ın İsrail'in güneyinde açtırmış olduğu Timna bakır madeni, binlerce yıl sonra İsrail Savunma Kuvvetleri tarafından keşfedilmiş ve bir ara işletmeye de açılmıştır⁴³⁵.

4. Haremi

Süleyman zekâsı, hikmeti ve barışçılığı kadar, eşlerinin çokluğu ile de ün salmıştır⁴³⁶. Onun yabancı kadınlarla çok evliliği sadece zevki için değil, aynı zamanda diğer ülkelerin sadakatini kazanmak, desteğini almak ve ittifaklar kurmak için de olmuştur. O dönemin diğer ülke yöneticileri de böyle çok evlilikler yapmışlardır. Ancak bunlardan hiç birisi Süleyman'ın haremi kadar geniş bir hareme sahip olamamıştır⁴³⁷.

⁴³¹ I. Krallar, 10/25-29; Abramsky, "Solomon", Ejd, XV, 99; Johson, s.62.

⁴³² Zeitlin, s.179; Johnson, s.62.

⁴³³ Örs, s.190.

⁴³⁴ Zeitlin, s.179.

⁴³⁵ Sevilla – Sharon, s. 21.

⁴³⁶ Örs, s.191.

⁴³⁷ De Vaux, s.116.

Tanah'da Süleyman'ın evlilikleri şöyle anlatılmaktadır: “ Ve kiral Süleyman Firavun'un kızıyla beraber Moabîler, Ammonîler, Edomîler, Saydalılar ve Hittilerden çok ecnebî kadınlar sevdi. Rabbin İsrail oğullarına: Onların arasına gitmeyeceksiniz, ve onlar da sizin aranızda gelmeyecekler; çünkü mutlaka yüreğinizi kendi ilâhlarının ardınca saptıracaklardır, diye söylemiş olduğu milletlerden idiler; Süleyman onlara sevgi ile yapıştı. Ve onun yedi yüz karısı kiral kızı olup, üç yüz de cariyesi vardı; ve karıları onun yüreğini saptırdılar... O zaman Süleyman Yeruşalim'in önünde olan dağında, Moab'ın mekruh şeyi Kemoş için, ve Ammon oğullarının mekruh şeyi Molek için bir yüksek yer yaptı. Ve kendi ilâhlarına buhur yakan ve kurbanlar kesen bütün ecnebi karıları için böyle yaptı”⁴³⁸.

Süleyman'ın sarayı gerçek bir Bâbil Kulesi haline gelmişti⁴³⁹. Eski Ahit'teki bilgilere göre Seba, yani şimdiki Yemen'in bir kısmının kraliçesi Belkıs da Süleyman'ın methini duymuş ve onu görmeye gelmişti; yanında değerli taşlar, baharatlar ve altın yüklü develerden oluşan bir kervan vardı. Bu kadar zengin olan bu kraliçe bile Süleyman'ın sarayının ihtişamına hayran kalmıştı⁴⁴⁰: “Ve Süleyman'ın bütün hikmetini, ve yapığı evi, ve sofrasını ve yemeğini, ve kullarının oturuşunu, ve hizmetçilerinin duruşunu, ve onların esvaplarını, ve sakilerini, ve Rabbin evine çıktığı merdiveni Şeba Kraliçesi gördüğü zaman artık kendisinde can kalmadı. Ve kirala dedi: Senin işlerin için, ve hikmetin için memleketimde işitmiş olduğum söz doğru imiş”⁴⁴¹.

Bu büyük hükümdar, yapılan bir tasvire göre ticaret ve endüstri alanında gösterdiği dehâya, bütün imarcılığına rağmen, İsrail'in dayandığı temeli, ahlâk ve dini biraz da kendisi yıkmıştır⁴⁴²; Tevrat'ta Musa'nın anlattığı bir İsrail kralında bulunması gereken bütün özellikleri çiğnemiştir⁴⁴³.

Onun ilk evliliği Firavun'un kızı ile olmuştur. Firavunların kızlarını yabancılarla evlendirmeleri alışagelmiş bir olay değildi ve bu durum Süleyman'ın gücünün bir göstergesi olarak da kabul edilebilir. Ancak onun statüsünün

⁴³⁸ I. Krallar, 11/1-3, 7-8.

⁴³⁹ I. Krallar, 10/1-2.

⁴⁴⁰ I. Krallar, 10/1-2.

⁴⁴¹ I. Krallar, 10/4-6.

⁴⁴² Örs, s.192.

⁴⁴³ Tesniye, 17/17.

Mısır'inkinden üstün olduğu söylenemez⁴⁴⁴. Firavun, bir evlilik hediyesi olarak kızına yakıp yıktığı Gezer şehrini vermiştir⁴⁴⁵. Süleyman da Firavun'un kızına bir ev inşa etmiştir⁴⁴⁶.

Süleyman'ın siyasetinin bir parçası olan karışık evliliklerle İsrail sarayına yabancı unsurlar girmeye başlamış ve bu durum, çoktanrılı inançların (politeizm) İsraililer arasında yayılmasına yol açmıştır⁴⁴⁷. Süleyman, zaman içerisinde puta tapan karıları için mabedler inşa etmiş; onlarla beraber bu mabedlere giderek buhur yakmış ve kurbanlar kesmiştir⁴⁴⁸.

Mısır'dan kurtarmak suretiyle kendilerini vaat edilmiş ülkeye kavuşturduğuna inandıkları Yahve'nin hor görülmesinden, yabancı ve mekruh tanrılara bir İsrail hükümdarının kurban sunmasından öğrenen dindarlar ve bunların önderleri olan peygamber, bu uygunsuzluklardan rahatsız oldular⁴⁴⁹.

Eski Ahit'teki bilgilere göre, monarşinin ilk dönemlerinde kralın haremî halefine geçmektedir. Bu, bir kralın gücünü kanıtlamaktadır⁴⁵⁰. Adoniya, Davud'un haremine ait olan, fakat Davud'un ilgi göstermediği ve sonradan Süleyman'ın haremine girmiş olan Abişag'a sahip olmak istemiştir. Bu isteğini krala bildirmesi için Süleyman'ın annesini ikna ettiği zaman, Süleyman annesine, "benden ona kraliyeti vermemi mi istiyorsun?" diye cevap vermiştir⁴⁵¹.

İsrail ve yakın komşuları arasında olmamakla birlikte, İranlılar'da böyle bir geleneğin varlığından söz edilmektedir⁴⁵².

5. Malvarlığı

Süleyman'ın ticarî yatırımlardan elde ettiği gelirler malvarlığını oluşturuyordu. O, malvarlığını şöyle anlatmıştır: "Büyük işler yaptım; kendime evler yaptım; kendim için bağlar diktim; kendim için bahçeler ve korular yaptım; ve oralarda her çeşit meyve

⁴⁴⁴ Besalel, "Şelomo", III, 669; Abramsky, "Solomon", XV, 101-102.

⁴⁴⁵ I.Krallar, 9/16.

⁴⁴⁶ I.Krallar, 7/8; II. Tarihler, 8/11.

⁴⁴⁷ Sevilla-Sharon, s.20.

⁴⁴⁸ I.Krallar, 11/8, 10.

⁴⁴⁹ Örs, s.192.

⁴⁵⁰ II.Samuel, 12/8; 16/21-22; I.Krallar, 1/4.

⁴⁵¹ I.Krallar, 1 / 2 -4; I.Krallar, 2/16-22.

⁴⁵² Bkz. De Vaux, s.116-117.

ağaçları diktim ; ağaç yetiştirilen ormanı sulamak için kendime su havuzları yaptım; köleler ve cariyeler satın aldım, ve evimde doğmuş kölelerim vardı ; hem de çok malım, sığırlarım ve davarım vardı, benden evvel Yeruşalim’de olanların hepsininkinden çoktu; hem de kendim için gümüş ve altın, ve kralların ve vilâyetlerin hazinesini topladım; ve erkek ve kadın hanendeler, ve âdem oğullarının zevk aldıkları şeyler, bir çok kadınlar edindim⁴⁵³.

Tanah’da bu mülkün nasıl ve kimler tarafından yönetildiği hakkında detaylı bir bilgi bulunmamaktadır.

Ayrıca savaşlarda esir alınan kölelerin bir kısmı krala ait oluyordu. İsrail monarşisinde komşu ülkelerdeki gibi iki köle sınıfı vardı. Kralın köleleri ve Mâbedin köleleri. Her ikisi de yabancı kökenli ve genellikle savaş esirleriydi. Sürgünden sonra kraliyet kurumları yok olunca, “Süleyman köleleri” de Mâbedin hizmetine verilmiştir⁴⁵⁴.

6. Sosyal ve Dinî Gerilimler

İsrail birleşik krallığı, İsrail tarihinin her yönüyle en muhteşem dönemi olmakla birlikte, Süleyman’ın ölümünden hemen sonra krallığı bölecek iç gerilimlerin de baş gösterdiği bir dönem olmuştur. İsrailoğulları, Süleyman’ın şüpheci projelerinden yarar sağlayamadıkları gibi geleneksel özgürlüklerinden de şiddetli kısıtlamalar yaşamışlardır. İnsanlar, kendilerine yüklenen Mısır’a ait fikirleri hoş görmemişler; dolayısıyla monarşinin üçüncü kralı, İsrail toprakları üzerinde gerçek bir “köle evi” oluşturmuştur.

Mabed dinî ihtilafları arttıran bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Çünkü Mabed putperestler tarafından inşa edilmişti ve onların kendi tanrıları için inşa ettikleri yapılara çok benziyordu.

Süleyman, atalarının Tanrısına kendisini adadığı ve Mabed sunağını ataları gibi temiz tuttuğu halde, devletle ilgili nedenlerden dolayı çok evlilik yapmaya mecbur kalmıştı⁴⁵⁵. Geniş haremi diplomatik evliliklerinin bir sonucudur. Haremde Mısır Prensesinin yanında Moabî, Ammonî, Edomî, Saydalı ve Hittî birçok kadınları

⁴⁵³ Vaiz, 2/4-8.

⁴⁵⁴ De Vaux, s. 90, 125-126.

bulunuyordu⁴⁵⁶. Süleyman'ın varisi olan Rehoboam'ın annesi Ammonî idi⁴⁵⁷. Süleyman'ın politik evlilikleri bir yenilik değildi. O, Filistî ve ötesindeki diğer krallıklarla dostça ilişkiler kurabilmek için en az yedi kadınla evlenmiş olan Davud'u takip etmiştir⁴⁵⁸.

Süleyman'ın Yerusâlim (Kudüs)'in yakınına yabancı hanımlarının, kendi tanrılarına ibadet etmeleri için putperest mabedleri inşa ettirmesi önemli bir yenilik olarak zikredilmelidir.. Bu, İsrail topraklarında bir İsrail kralı tarafından yabancı tanrılar için yapılan ilk uygulamadır; bu hem halk hem de peygamber ve din adamları tarafından hoş karşılanmamıştır. Yaşanan bu sorunlar Süleyman krallığının yıkılmasının ana sebebi olarak görülmüştür⁴⁵⁹.

Süleyman'ın dünyevî politikaları geniş bir sosyal hoşnutsuzluğa sebep olmuştur. Çöküş sebepleri arasında Süleyman'ın sayısız vergi koymak suretiyle uyguladığı menfi vergilendirme politikası, angarya (zorunlu işler) ve Judah'a göstermiş olduğu iltimas sayılabilir. İnsanların görüşüne göre, ulusal anlamda hayatta kalma ihtiyacından doğan monarşi artık haddini bilmez bir putperest boyunduruğu halini almıştır. Yerusâlim'deki kral, büyük doğu krallarını taklit ederek çok güçlü bir şahsiyet haline gelmiş; politikaları da, tevarüs edilên antlaşmaları yok edici bir tehdit niteliğine bürünmüştür. Bunların tümü, sosyal bir ihtilâle delâlet eden menfi gelişmelerdir.

Süleyman'ın krallığında özellikle kuzeyliler ağır vergi ve angaryalar altında inlemekte idiler. Halk bunu Süleyman'ın oğlu Yeroboam'a şikâyet etmiş; Yeroboam peygamber Ahiya'nın desteğiyle babasına karşı ayrılıkçı hareketin lideri olmuştur. Süleyman bu hareketi duyar duymaz, liderini yakalayıp işi daha büyümeden halletmeye çalışmış; ancak Yeroboam, Mısır'ın tahtına yeni çıkmış olan Şişak'tan politik bir sığınma daveti alarak Mısır'a kaçmıştır. Aynı dönemde Edom'lu Hadad ve Şam'lı Rezon bu iç gerilimlerden cesaretleterek Süleyman'a karşı başarılı isyanlar yürütmeye başlamışlardır.

⁴⁵⁵ Zeitlin, s.185.

⁴⁵⁶ I. Krallar, 11/1.

⁴⁵⁷ I. Krallar, 14/21.

⁴⁵⁸ I. Krallar, 3/1 vd.

⁴⁵⁹ I. Krallar, 11/11-13, 29-31, 33; Zeitlin, s.185.

Sonuç olarak, Davud'un, İsrail'in düşmanlarına karşı kurduğu hegemonya çok çabuk dağılıp çözülmeye yüz tutmuştur⁴⁶⁰.

C. Talmud'a Göre Süleyman

Talmud'a göre Süleyman on iki yaşında tahta geçti. Asıl ismi Yedidya (Tanrı'nın sevgilisi) iken, sonra Süleyman (Şelomo) oldu. Barış anlamına gelen Şelomo⁴⁶¹ dışında ayrıca Vâiz⁴⁶², Yake, Agur, İtiyele⁴⁶³ ve Lemeul⁴⁶⁴ isimleri de vardı. Tanrı onu insanların en akıllısı yaptı⁴⁶⁵.

Bahçıvanlıkta uzmandı. Eretz – İsrail'de değişik türde birçok bitki yetiştirdi⁴⁶⁶. Hayvanların ve kuşların dilini anladı ve onları emrine itaat ettirdi.

İki kadının çocuk üzerinde annelik iddiasında, bu kadınlar çocuğun Süleyman'ın bilgeliğini ortaya çıkarmak için Tanrı tarafından gönderildiğini öne sürdüler. Süleyman'ın adaletinin diğer örnekleri de vardır. Meselâ bir kölenin efendisinin oğlu olduğunu iddia ettiği olay ile çift miras iddia eden çift başlı çocuk ve para bulamayıp Şabbat'ın başlangıcında gizlenen üç adam olaylarında bunu görmek mümkündür. Süleyman, yukarıda zikredilen özelliklere ve kendine güvene sahipti. Adaletini, Tanrı'nın uyarısıyla ve hiçbir şahide başvurmaksızın yayacaktı.

Birçok insan onun tavsiyelerine uydu. En önemli örnek Seba kraliçesinin ona danışmasıydı. Süleyman'a birçok bilmece sordu ve o bunların hepsini doğru bir şekilde cevapladı.

Süleyman; akılcıların ilk örneği ve prototipi oldu⁴⁶⁷. O, her kutsal olaya mantikî bir açıklama bulmuştur⁴⁶⁸.

En sonunda kutsal kitaba ait kuralları çiğnemiş; birçok ata sahip olmuş ve haddinden fazla altın ve gümüş yığmıştır. Bilgeliğin kendisini günaha götürmeyeceğini düşünerek on sekizden fazla kadınla evlendi. Tanrı ona; "sen yaşadın, Torah'dan önce

⁴⁶⁰ Zeitlin, s.185-186.

⁴⁶¹ Rothkoff, Aaron, "In the Aggadah", EJD, c.XV, Jerusalem 1978, 106.

⁴⁶² Vaiz, 1/1.

⁴⁶³ Süleyman Meselleri, 30/1.

⁴⁶⁴ Süleyman Meselleri, 31/1.

⁴⁶⁵ Rothkof, "In the Aggadah" EJD, XV, 106.

⁴⁶⁶ Vâiz, 2/4-6.

⁴⁶⁷ Rothkoff, "In the Aggadah" EJD, XV, 107.

⁴⁶⁸ Vaiz, 7/23.

böyle yüzlerce davranışın yok edilecek” dedi. Hahamlar bunu şöyle açıklarlar: “Süleyman lağımları temizlese bu onun için daha iyi olur”.

Süleyman Firavun’un kızıyla evlendiğinde baş melek Cebrail Cennetten indi ve denizin ortasına saz bir kamış koydu, çamuru arttırdı ve böylece Roma inşa edildi. O, düğün akşamı bin müzik enstrümanı getirdi. Hepsinin ayrı ayrı görevleri bulunuyordu. Fakat Süleyman onları durdurmayı ihmal etti. Yatağına goblen yaydı ve onu elmaslarla, incilerle süsledi, gökyüzünde hayali parlayan yıldızlar yarattı. Süleyman o sabah dörde kadar uyudu. O günkü kurban ibadeti yerine getirilemedi. Çünkü mabedin anahtarı Süleyman’ın yastığının altındaydı.

Süleyman’ın eserlerinin en önemlisi, melekler ve cinlerin yardımıyla yapılan Mabel’dir. Bu büyük yapı muhteşem bir şekilde geniş ve ağır taşların kullanılmasıyla yapılmıştır. O , inşası yedi yıl süren bu Mabel’de çok çalıştı. Bu eserin benzeri ne ondan önce ne de sonra görülmedi. Süleyman, babasının en üstün oğluydu. Kendisine Mabel’le bağlantısı olan bir ev inşa etti. Tahtı mücevherlerle, altınlarla süslenmişti ve hayvanlar ona korumalık yapıyordu.

Hükümdarlık, Süleyman’ın oğlu Rehoboam zamanında Mısır’a alındı. Süleyman’ın kayınpederi Şişak dul kalan kızına karşılık tazminat olarak bunu uygun gördü.

Sonuçta hükümdarlık İsrailoğulları’nın elinden çıkarak Bâbil, Yunanistan ve Roma’ya geçmiş oldu.

Talmud’un anlattığına göre Süleyman, günahlarından dolayı tahtını, zenginliğini ve bilgeliğini kaybetti. İlk olarak âlemlerin, daha sonra yeryüzünün, nihayet İsrail’in hükümdarlığından oldu. En sonunda elinde sadece yatağı ve asası kaldı.

Süleyman’ın kendi tahtına bir daha geri dönüp dönmediği ile ilgili farklı düşünceler bulunmaktadır. Bir düşünceye göre o, üç değişik dünya görmüştür. Birincisi, özel bir kişidir. İkincisi, kraldır ve yine özel bir kişidir. Üçüncüsü ise, o kraldır, özel kişidir ve yine kraldır.

Süleyman günahlarını affettirmek için üç uzun yıl boyunca bir dilenci olarak şehir şehir, ülke ülke seyahat etmiştir.

O; gençliğinde “Neşîdeler Neşîdesi”ni, orta yaşlarında “Süleyman’ın Meselleri”ni ve ihtiyarlığında da “Vâiz” i yazmıştır⁴⁶⁹.

II. SÜLEYMAN DÖNEMİNDE DİN

Süleyman Mabedi'nin inşa edildiği, dünyanın en eski ve en kutsal şehirlerinden olan Kudüs, Lut Gölü'nün 24 km. batısında, Akdeniz'den yaklaşık 50 km. içeride, Akdeniz'le Şeria ırmağı arasındaki havzada yer alır⁴⁷⁰.

Eski adı "Jerusalem", "İliya" olan şehre Araplar "el-Kuds", eski müellifler ise genellikle "Beytü'l-Makdis (el-Beytü'l-Mukaddes)" derlerdi. Bu isim, İbranice "Bet ha-Mikdaş" kelimesinin tercümesi olup, "mabed (Süleyman Mabedi)" manasına geliyordu. Ayrıca buraya "el-Balat" (ikamet yeri, makarr) ismi de verilmekteydi. Belâzurî, "İliya, Beytü'l-Makdis şehridir"⁴⁷¹ demektedir.

Kudüs, aslında bir Arap kavmi olan Kenanîler tarafından M.Ö. 3000 yıllarında kurulmuştu. Onlar, Orta Arabistan çöllerinden hareket ederek kuzeye doğru ulaştıkları noktada kurdukları bu şehre, o zaman ki tanrılardan ötürü "Orosalem" demişlerdi. Tarihte Arami ya da Babil kökenli kelimeler olarak "Varva Salem" ve "Yargo Salem" diye de isimlendirilmiştir. Yine Kenanîler'in bir kolu olan Yebusîler'den dolayı, M.Ö. 1400 dolaylarında Kudüs'e "Jebus" denmiştir⁴⁷².

Köklü bir tarihe sahip olan Kudüs, Davud tarafından M.Ö. X. asırda fethedilmiş ve İsrail Krallığı'nın başkenti olmuştur⁴⁷³. Kudüs'ün başkent olmasından sonra Ahid Sandığı oraya nakledilmiştir. O vakit İsrail, Mısır'dan Babil'e kadar uzanıyor ve Kızıldeniz'e kadar Sina yarımadasını ve bugünkü Suriye'nin bir kısmını içine alıyordu. Davud, İsrail milletinin birliğini tamamlamış, bir hükümet, bir merkezî idare tesis etmiş, mahallî birtakım vazifeler ihdas ederek oğlu Süleyman'ın muhteşem devri için muazzam bir temel hazırlamıştır⁴⁷⁴.

Babasının ölümünden sonra Süleyman İsrail'in üçüncü kralı olmuştur. Saltanatı parlak ve sulh içinde geçmiştir. Onun döneminde İsrail, Asya'yı Afrika'ya;

⁴⁶⁹ Rothkoff, "In the Aggadah" Ejd , XV, 107-108.

⁴⁷⁰ "Kudüs", ABr , XIV, 35.

⁴⁷¹ Özen, s.62.

⁴⁷² Özen, s.62.

⁴⁷³ Kaufmann-Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", s.124; Kutluay, 117; Tanyu, Tarih Boyunca Yahudiler Ve Türkler, I, 67.

⁴⁷⁴ Kaufmann-Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", s.124; Sharon, 21; Özen, s.62.

Mezopotamya'yı Mısır'a bağlayan belli başlı ticari yollar üzerinde kontrol kuran büyük bir ekonomik güç haline gelmiş, ülke mamur edilmiş ve üretim artmıştır. Hülasa, lüks ve bolluk, İsrail toplumu ile adeta özdeşleşmiştir⁴⁷⁵.

A. Mabed'in İnşası

Davud, Kudüs'ü fethettikten sonra, Allah'ın şanını yüceltmek⁴⁷⁶ ve sandığı muhafaza etmek için bir "ev" inşa etmeyi düşünmüştür. Ancak, Davud'a iletmek üzere peygamber Natan'a bildirilen ilahî emir gereği bundan vazgeçilmiştir⁴⁷⁷. Ayrıca Rab, Davud'a çok kan dökmesi ve savaşçı olması sebebiyle ev (mabed) inşa edemeyeceğini, onun yapımının, ancak oğlu Süleyman'a nasib olacağını bildirmiştir⁴⁷⁸. Davud, oğluna kolaylık olsun diye, mabedin yapımı için gerekli olan malzemeleri önceden hazırlamış⁴⁷⁹, yerini de önceden tespit etmiştir. Burası Yebusi Aravna'nın harman yerinde⁴⁸⁰ Rabb'in meleşinin durduğu yerdir. Davud, burayı Aravna'dan elli şekel gümüşe satın alarak sadece bir mezbah inşa etmiştir⁴⁸¹. Açık bir şekilde belirtilmemişse de bu mezbahın yerinin Süleyman Mabedi'ndeki mezbahın yeri olduğu tahmin edilmektedir. Bugün Kubbetü's-Sahra olarak bilinen camiin, Süleyman Mabedi'nin sınırları içinde yer aldığı ifade edilse de bu, ihtilafli bir meseledir⁴⁸².

Allah'ın Davud'a, kendisi için bir mescidin, oğlu tarafından yapılması emri gereği⁴⁸³, Süleyman da babasının ölümünü müteakip Davud tarafından hazırlanan yere bir mabed inşa etmeye başlamıştır⁴⁸⁴. Mısır'dan çıkıştan 480 yıl sonra⁴⁸⁵, saltanatının dördüncü yılında başlayan inşaat⁴⁸⁶ yedi yıl altı ayda (yaklaşık M.Ö. 967 veya 953) tamamlamıştır. Bet ha-Mikdaş (Süleyman Mabedi) olarak da adlandırılan bu mabed⁴⁸⁷, Kudüs'te Sion tepesi

⁴⁷⁵ I. Krallar 5/ 4; Kaufmann-Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", s.123.

⁴⁷⁶ Kaufmann-Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", s.124.

⁴⁷⁷ II. Samuel, 7/ 1-17; I.Tarihler 17/ 1-15; Özen, s.63.

⁴⁷⁸ I. Tarihler, 22/ 6-10.

⁴⁷⁹ I. Tarihler, 22/ 5, 14, 16; Kutluay, s.117.

⁴⁸⁰ II. Samuel, 24/ 16.

⁴⁸¹ II. Samuel, 24/ 25; Özen, s.63; De Vaux, s.309. 50 Şekel=622 Türk altın kuruşu.

⁴⁸² Özen, s. 63-64

⁴⁸³ I. Krallar, 5/ 5; Özen, s. 64.

⁴⁸⁴ II.Tarihler, 3: 1, Kaufmann-Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", s.124; Özen, s.64; Sevilla-Sharon, s.21.

⁴⁸⁵ I. Krallar 6/ 1.

⁴⁸⁶ De Vaux, 312; Tanyu, Hikmet, "Ağlama Duvarı", DİA, İstanbul 1988, I, 474.

⁴⁸⁷ Tanyu, "Ağlama Duvarı", DİA, I, 474; Öğüt, Salim, "Harem", DİA, İstanbul 1997, XVI, 127.

üzerine⁴⁸⁸ kraliyet sarayının hemen yanına inşa edilmiştir⁴⁸⁹. Yapımında eski Sur şehriden işçiler çalışmış⁴⁹⁰, Lübnan'dan getirilen en kıymetli sedir ağaçları kullanılmıştır⁴⁹¹. Tahtaları, saf altınla kaplanmış⁴⁹².

Mabed bitirilince büyük törenler düzenlenmiş⁴⁹³, yaşlılar, aşiret ve aile reisleri de Kudüs'e gelerek açılış merasimine iştirak etmişlerdir. Kohen ve Levililer tarafından taşınan Ahid Sandığı, Süleyman tarafından Yahudi cemaatiyle birlikte Mabed'in kudsü'l-akdes denilen bölümüne yerleştirilmiş⁴⁹⁴, "oturmak için sana bir ev, ebediyen mesken tutacağın bir yer yaptım"⁴⁹⁵ diyerek açılmıştır⁴⁹⁶. Günün hatırasına birçok kurban kesilmiş ve on dört gün süren şenlikler düzenlenmiştir⁴⁹⁷.

Mabed, bir giriş (ulam, elam)⁴⁹⁸, Mabed'in ana bölümü olan kutsal mekan (hehal, makdis)⁴⁹⁹ ve kudsü'l-akdes (kodesh kadaşim, devir)⁵⁰⁰ olmak üzere üç bölümden oluşmaktaydı⁵⁰¹.

Mabed'in girişinde sağlı sollu, Yakın (pekiştirecek) ve Boaz (kuvvet bunda) olarak isimlendirilen iki tunç direk bulunmaktaydı⁵⁰². Bunlar kadim Kenan mabedlerinin önünde duran dikili taşları hatırlatıyordu. Bu sütunlara verilen Yakın ve Boaz isimleri, o dönemde kadim Yakın Doğu'da mabed ve hanedanın devamlılığının bir sembolü sayılıyordu⁵⁰³.

⁴⁸⁸ Kaufmann-Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik", s.123.

⁴⁸⁹ Özen, s. 64.

⁴⁹⁰ I. Krallar 5; 2-6; 7: 13-14; Özen, s. 64.

⁴⁹¹ I. Krallar 5; 1-12; Özen, s. 64; De Vaux, s.312.

⁴⁹² Özen, s.64.

⁴⁹³ Tanyu, Tarih Boyunca Yahudiler Ve Türkler, I, 68.

⁴⁹⁴ I. Krallar, 8/ 3-7.

⁴⁹⁵ I. Krallar 8: 13

⁴⁹⁶ Sevilla-Sharon, s. 21.

⁴⁹⁷ I. Krallar 8:5; Özen, s.65.

⁴⁹⁸ I. Krallar, 6/ 3; 7/ 19. Ulam: "Bir şeyin önünde olmak" manasındaki bir kökten türemiştir (De Vaux, s.313).

⁴⁹⁹ I. Krallar, 6/ 3. Hehal: Hem İbranice hem de Fenike dilinde "saray" ve "mabed" manalarına gelir. Hehal, sonraları "kutsal mekan" olarak adlandırıldı. (De Vaux, s.313).

⁵⁰⁰ I. Krallar, 6/ 5; 19/ 23. Devir: "Arka oda" manasına gelir. Sonra kudsü'l-akdes olarak adlandırıldı (De Vaux, 313).

⁵⁰¹ Özen, s.65; De Vaux, s.313.

⁵⁰² I. Krallar, 7/ 15-22, 41.

⁵⁰³ Özen, s.65.

Mabed'in ön avlusunda, yakılan takdimeler mezbahı⁵⁰⁴, on iki bronz boğa üzerinde duran tunç (dökme) deniz⁵⁰⁵, yani yaratılıştan önceki kaotik suyu temsil eden bir havuz ve on kazan (leğen) bulunuyordu⁵⁰⁶. İbadetin yapıldığı Hehal'de⁵⁰⁷ altınla kaplı buhur mezbahı (mizbeah ketoret)⁵⁰⁸, mayasız ekmek masası ve on şamdan vardı⁵⁰⁹. İç mabed de denilen⁵¹⁰ sandığın konulduğu⁵¹¹ kudsü'l-akdes'e beş basamakla çıkılırdı. Burası tek kapılı yüksekçe bir yer olup, diğer bölümlerden ahşap bir duvarla ayrılmıştı⁵¹². Yahve'ye tahsis edilmiş bu bölümde koyu bir duman olduğuna inanılır⁵¹³.

Mabed'in ön avlusunda bulunan yakılan takdimeler mezbahının Mabed'in inşası hikaye edilirken bahis konusu edilmemesi dikkat çekicidir⁵¹⁴. Heykellerin yasaklanmasına rağmen avluda bronz boğa figürlerinin de bulunduğu görülür. Daha sonra kaldırılan bu heykeller, belki de Yahve'nin heykelleri olarak yapılmamış olabilirler. Ön avluda bulunan kazanlar, yakılan takdimelerin, havuz ise kohenlerin yıkanması içindir⁵¹⁵. De Vaux, II. Tarihler 4/6'yı değerlendirirken havuz ve kazanların sembolik bir manaya sahip olduğunu, havuzun kadim suları, kazanların ise bulutları temsil ettiğini ifade eder⁵¹⁶.

Hehal'deki mayasız ekmek masası, Davud'un ziyareti esnasında Nob mabesinde bulunan mayasız ekmeği hatırlatmak içindir⁵¹⁷. Mayasız ekmek masasının yanında altın bir masanın yer aldığı⁵¹⁸ ve bunun, buhur mezbahı olduğu kabul edilir. Fakat pek çok alim buhurun bir İsrail âdeti olmadığı, onun sürgünden sonra kullanılmaya başlandığı noktasından hareketle bunu da tarih hatası olarak değerlendirirler⁵¹⁹.

⁵⁰⁴ II. Krallar 16: 14

⁵⁰⁵ I. Krallar 7: 23-26.

⁵⁰⁶ I. Krallar 7: 27-39; Özen, s.65.

⁵⁰⁷ De Vaux, s.313.

⁵⁰⁸ I. Krallar 6: 20-22.

⁵⁰⁹ I. Krallar, 7/48-49.

⁵¹⁰ Özen, s.65..

⁵¹¹ I. Krallar 6: 23-28; de Vaux, s.313

⁵¹² Özen, s.65.

⁵¹³ De Vaux, s.313; Örs, 237

⁵¹⁴ Özen, s. 66.

⁵¹⁵ II. Tarihler, 4/ 6.

⁵¹⁶ De Vaux, s.319-320; Özen, s. 66.

⁵¹⁷ I. Samuel 21: 6; Özen, s. 66.

⁵¹⁸ I. Krallar 7/ 48.

⁵¹⁹ Özen, s. 66.

Sonraki dönemde Mabel'de, tunçtan yapılmış ve Hizkiya (Hezekiah)'nın putperestlik ile ilgili olduğu için tahrip ettiği bir yılan figüründen sözedilir⁵²⁰. Her ne kadar onun Musa tarafından⁵²¹ çöl döneminde yapıldığı nakledilse de, Mabel'e getiriliş zamanından bahsedilmez. Musa zamanından, heykelin tahribine kadarki tarih hakkında hiçbir şey anlatılmaması ve Hâkimler döneminde bulunduğu yer ya da Mabel'e nereden nakledildiği hususunda herhangi bir bilginin olmaması dikkat çekicidir⁵²².

B. Mabel Döneminde İnanç Ve İbadet

Süleyman Mabeli özel bir mabel değil, kraliyet âyinlerinin icra edildiği resmî bir mabedi. Aslında bu tarz, o güne kadar görülmemiş bir şeydi. Mabel'in yapısı, alışılmışın dışında farklı bir özelliğe sahip değildi; o, çöldeki çadır mabelin bir izdüşümünden ibaretti. Diğer mabellerden farklı yönü, kralın servet ve ihtişamına yakışır şekilde daha muhteşem tasarlanıp yapılmış olmasıdır.

Mabel, Davud ve Süleyman zamanının bir sentezidir denilebilir. Onun plan, mefruşat, evrensel sembollerle ifade ve ibadet kalıplarının Kenan (Şekem), Fenike ve Mısır tesirinde olduğu görülür. Bu düşünceden hareketle Süleyman Mabeli'nin inşasının Yahvizm fikrine yabancı olduğu iddia edilse de, bu fikrin tam olarak doğru olduğu kabul edilemez. Çünkü mabel fikri, İsrail'de yeni bir şey değildir. Kutsal yer fikri, İsrail dininde sabit ve önemli bir yer işgal eder. İsrailoğulları'nın tarihi boyunca görülen dağ, sandık, çadır mabel, Şekem veya Şilo gibi mabeler bunun en müşahhas örneğidir. Mezbahın motiflerle dekore edilmesi, sütunlar, duvar, ışığın sembolik ifadesi, huzur ekmeği, kazan ve tunç deniz, İsrail ibadetinin parçalarını oluşturmaktaydı⁵²³.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, önceleri, Yahudi kabileleri nerede olurlarsa olsunlar, takdimelerini Yahve'ye sunarlardı. Bu amaçla çöldeki seyahatleri esnasında küçük bir çadır taşımışlar ve bunu, Yahve'nin aralarında bulunuşunun bir işareti olarak kamplarının merkezine yerleştirmişlerdi. Filistin'e yerleştikten sonra da hem Yahve için yaptıkları yeni mabelerde, hem de Kenanlılar'a ait pek çok mabelde ibadet etmişlerdi⁵²⁴.

⁵²⁰ II. Krallar 18/ 4.

⁵²¹ Sayılar 21/ 8-9.

⁵²² Özen, s. 66.

⁵²³ Özen, s. 66-67.

⁵²⁴ Özen, s. 67; Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban, s.246.

Sonraki yıllarda Süleyman, Kudüs'deki muhteşem mabedi inşa edince, Yahudiler burayı dinlerinin merkezi olarak telakki ettiler ve ona doğru yöneldiler. Yahve'nin, bu mabedi kendi adına tahsis ettiğine ve mabedin içindeki derin, karanlık ve gizli odasında (kudsü'l-akdes) hazır bulunduğu inanamaya başladılar. Zamanla Yahve'ye hakiki olarak ibadet eden kimsenin, O'na sadece Kudüs'deki mabedde bir kurban takdim edebileceği anlayışı hakim oldu. Mabed, kurban, dua ve şükür maksadıyla bütün halkın toplandığı bir yer haline geldi⁵²⁵.

Kurban kesmek, hâlâ Tanrıya karşı aslî bir vazife addediliyordu. Kurbanın takdiminde kürek, maşa, kül kapları ve gelberilerden oluşan tunç eşya ve avadanlıklar kullanılırdı. Bunlardan en önemlisi, dökme deniz (yam mutsak) adı verilen tunç havuzdu. Mabede lazım olan su buna konur ve tekerlekli bir su deposuyla istenen yerlere taşınırdı⁵²⁶.

Kurbanın arzı, yakılması ve buhur gibi birçok teferruata uyularak⁵²⁷ Mabed'de görkemli âyinler düzenlenirdi. Tamid olarak adlandırılan kurban sabah ve akşam olmak üzere, yılboyu günde iki defa takdim ediliyordu⁵²⁸. Oesterley⁵²⁹ ve de Vaux⁵³⁰, sürgün öncesi günlerde sadece sabah kurbanının takdim edildiğini ifade etseler de⁵³¹, Ahaz zamanında (M.Ö. 735-720) Mabed'de hem sabah, hem de akşam olmak üzere günde iki kez kurban takdim edildiği görülmektedir⁵³².

Yakılan takdime olarak bilinen bu kurban, Mabed zamanındaki cemaat ibadetinin merkezini oluşturuyordu. Mezbahın kuzey tarafında kesilir ve serpilmesi için kanı, bir âyin kabına toplanırdı. Takdime yüzülmeli, parçalara ayrılmalı ve mezbahta yakılmalıydı⁵³³.

Mabed'de bundan başka, türlerine göre değişik şekillerde takdim edilen kurban çeşitleri -selamet, ekmek, suç ve günah takdimeleri de bulunmaktaydı.⁵³⁴ Hem Süleyman Mabedi ve hem de diğer mahallî mabedlerde belli olaylarda ferdi ya da ailevi kurbanların takdim edildiği de görülmektedir⁵³⁵. Kurban ibadetine ilaveten Levililer, "çenkerin, santurların

⁵²⁵ Özen, s. 67.

⁵²⁶ Örs, s.237.

⁵²⁷ Bkz. Tesniye 12/ 5-7, 11-12.

⁵²⁸ Çıkış 29: 38-41; Sayılar 28: 2-8; Özen, s. 68.

⁵²⁹ Özen, s. 68.

⁵³⁰ Bkz. De Vaux, s.469.

⁵³¹ Özen, s. 68.

⁵³² II. Krallar, 16/ 15.

⁵³³ Zebahim 5/4.

⁵³⁴ Zebahim 5/ 1-8; Özen, s. 68.

⁵³⁵ Özen, s. 68.

ve zillerin"⁵³⁶ eşliğinde "her sabah ve her akşam Rabb'e şükür ve hamdetmek için"⁵³⁷ ilahiler terennüm ederlerdi⁵³⁸.

Bayramların kutlanması, özel bir önemi haizdir. Halk, Şabat'larda ve Roş Hodeş'lerde⁵³⁹ Rabb'e ibadet için Mabed'e giderlerdi⁵⁴⁰. Özellikle belli mevsimler ve üç hac bayramında -Pesah, Şavuot, Sukot- birçok insan Süleyman Mabedi'ne sel gibi akardı. Buraya sadece Kudüs'den değil, bütün Yahuda'dan⁵⁴¹, hatta Şekem, Şilo ve Samiriye gibi daha uzak yerlerden gelirlerdi⁵⁴². Süleyman da bu bayramlarda maiyetiyle birlikte Mabed'e gider, kurban keser, Hehal'e girerek secde eder ve Devir'in kapısı önünde, altın mezbahta buhur yakardı. Hergün ve her Şabat kurban kestirirdi⁵⁴³. Hac mevsiminde Kudüs insan ve hayvanlarla dolardı⁵⁴⁴. Kutlama, ilahilerle geceye kadar sürerdi⁵⁴⁵. Aslında bunlar, Mabed'e özgü bayramlar değillerdi. Kurban takdiminde olduğu gibi bu bayramlar, Mabed inşa edilmeden önce de mahallî mabedlerde kutlanmışlardı⁵⁴⁶.

I. Mabed'in ayakta olduğu günlerde yazılı hiçbir şekli dua olmadığı gibi, duanın zorunlu olduğuna dair bir emir de mevcut değildi. Dua, şekil ve muhteva olarak ne ferde, ne de zaman veya mekâna hasredilmişti. Şekli dualar sadece Tesniye 26 ve Levililer 16'da bulunmaktaydı⁵⁴⁷.

Sürgünden önceki ibadetin en belirgin özelliği, neşelenmek için Allah'ın huzuruna gelinmesi şeklinde tezahür etmektedir⁵⁴⁸. Bu amaçla insanlar diğer mabedlere gittikleri gibi, Süleyman Mabedi'ne de giderek ziraî festivallerde biraraya gelirler ve tabiatla ihsan ettiği nimetler sebebiyle Tanrı'ya hamd ederlerdi⁵⁴⁹. Tıpkı Şilo'nun genç kızlarının⁵⁵⁰ ve Davud'un Ahid

⁵³⁶ I. Tarihler 25/ 1; II. Tarihler 29/25

⁵³⁷ I. Tarihler 23/ 30

⁵³⁸ Özen, s. 68.

⁵³⁹ İşaya 1/ 13, 66/ 23; Hezekiel 46/ 3; krş. II. Krallar 4/ 23.

⁵⁴⁰ İşaya 33/ 20; Hezekiel 46/ 9.

⁵⁴¹ Yeremya 7: 26; 26: 2; krş., Mezmurlar 122: 1-2.

⁵⁴² Yeremya 41/ 5; Özen, s. 69.

⁵⁴³ Örs, s.238.

⁵⁴⁴ Hezekiel 36/ 38.

⁵⁴⁵ İşaya 30/ 29; Özen, s. 69.

⁵⁴⁶ Özen, s. 69.

⁵⁴⁷ Tesniye, 26/ 5-10, 13-15; Özen, s. 69.

⁵⁴⁸ Hoşea 2: 11; İşaya 30: 29; Mezmurlar 149: 2; Özen, s. 69.

⁵⁴⁹ Özen, s. 69.

⁵⁵⁰ Hakimler 21/ 21.

Sandığı önünde raksettiği gibi⁵⁵¹, Mabel'de dansederlerdi⁵⁵². Süleyman'ın sarayında müzikîye yer verilmekteydi. Fakat burada sadece dinî alaylarda çalgı aletleri çalan musikîciler ve tefefot olarak adlandırılan tef çalan kızların bulunduğu anlaşılmaktadır. Mabel'deki törenlere ise zaten musikîci kadınlar alınmazdı. Bu dönemde her ne kadar dinî musikî fazla gelişme göstermese de⁵⁵³, burada neşenin her türü mevcuttu. Ülkedeki diğer mabellerde olduğu gibi, Tanrı'nın huzuruna, neşelenmek için gelirlerdi. Öşürlerini, turfandalarını ve genellikle kurban takdimelerini Mabel'e getirirlerdi. Müzik, sololar, şükran ilahileri, danslar, bütün enstrümantal çeşitleriyle tören alayları, buhur yakmak, nasihat, kutsal okumalar, temenniler, dualar, adaklar, akşam ve gece ibadetleri, iman ikrarlarının (amentü) söylenmesi ve itiraf, kutsal yemek ve mezbah ateşlerinin temizlenmesi gibi dinî karakterler mevcuttu. Böylece halk Mabel'i, onun ihtişam ve merasimini, müziğini, Levililerin şarkılarını, kohenlerin hizmetlerini, başkohen (kohen gadol)'in duruşunu ve kutsamasını, Yom Kipur'da derin bir sessizlik içinde ibadet edenlerin secde etmelerini çok benimsedi⁵⁵⁴.

Süleyman'ın ölümünden sonra memleket, iki oğlu arasında taksim edildi⁵⁵⁵. I. Yeroboam (M.Ö. 937-915) kuzeyde İsrail Devleti'ni, Rehoboam (M.Ö. 937-920) ise güneyde Yahuda devletini kurdu⁵⁵⁶. Kuzey Krallığı'nda yaşayanlar, zengin olmaları hasebiyle müreffeh bir hayat sürüyorlardı. Ancak Kenanîler'in âdetlerini benimseyerek onların ilahları Baal'e tapıyorlardı. Güney Krallığı'nda yaşayanlar ise fakirdiler ve ilah olarak Yahve'ye tabi idiler. Bu sebeple ibadet, İsrail'e nispetle Yahuda'da daha safı.

Böylece Yahve'ye yapılan ibadet, zamanla Kenanîler'in de tesiriyle saflığını kaybederek bozulmaya yüz tutmuş; Yahve ve ibadeti görünüşten ibaret kalmıştır. Amos, millî tanrıya karşı vefasızlığı tenkit ederken; Hoşea, eski saf ibadetin ciddi olarak tehlikeye girdiği şeklinde uyarılarda bulunmuştur. Çünkü ibadet, Yahve'ye yapılmaktaydı; ancak, putperest fikirlerden esinleniliyordu.

M.Ö. 621 yılına gelindiğinde Kral Yoşiya (M.Ö. 639-608) tarafından köklü reformların gerçekleştirildiği görülür. Yapılan reformlarla ibadetler putperest âdetlerden arındırıldı. Mabel, putlardan temizlendi. Gerek ferdi ve gerekse kabile ve ailelerin kestiği diğer

⁵⁵¹ II. Samuel, 6/ 14.

⁵⁵² Mezmurlar, 87/ 7; 149/ 3; 150/ 4; Özen, s.69.

⁵⁵³ Örs, s.239.

⁵⁵⁴ Özen, s. 69-70.

⁵⁵⁵ Kutluay, s.117.

⁵⁵⁶ Kutluay, s.117; Özen, s. 70.

kurban türleri Kudüs'de merkezileştirildi. Mahallî mabedler ve mahallî kohenlik iptal edildi⁵⁵⁷. Reformlar çerçevesinde Baal, Aşera ve diğerleri için yapılan kaplar yakıldı. Buhur yakma yasaklanarak, buhur mezbahları murdar sayıldı. Betel ve Yeroboam mezbahları yıkıldı. Millî kurtuluş bayramı olan Pesah'ın kutlanması istendi⁵⁵⁸.

Böylece Yoşiya, Kudüs ve krallığın her yerinde ibadeti arıtmaya çalışmıştır. Islahatların neticesinde ibadet millileştirilmiş; Kudüs ibadetin, Mabed de sosyal hayatın merkezi olmuştur⁵⁵⁹.

İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkışının dört yüz sekseninci yılında⁵⁶⁰ Süleyman tarafından yaptırılan Mabed, ancak dört asır kadar ayakta kalabilmiştir. Onun ölümünden sonra ikiye ayrılan krallık fazla uzun ömürlü olmamıştır. Kuzeydeki İsrail Krallığı M.Ö. 719 yılında Asurlular tarafından, Güneydeki Tahuda Krallığı da M.Ö. 586 yılında Babil Krallığı tarafından işgal edilmiştir⁵⁶¹. Nebukadnezar (Buhtunnasır) komutasındaki Babil ordusu Kudüs'ü tahrip ederek bağımsızlıklarına son vermiştir. Şehirle beraber Süleyman Mabedi de bu tahripten nasibini almıştır. İşgal neticesinde Yahudiler esir alınarak uzun bir esaret hayatı sürecekleri Babil'e sürgün edilmişlerdir⁵⁶². Götürülenlerin çoğu, aralarında Hezekiel'in de olduğu seçkin insanlar olmuştur. Sadece aşağı tabakadan insanlar orada bırakılmışlardır⁵⁶³. Onlarla birlikte Mabedin teçhizatı da Babil taşınmıştır⁵⁶⁴.

Yıllarca süren Babil esareti, Yahudiliğin temellerinin atıldığı yer olması açısından önemlidir. Bu devrede Kudüs'deki Mabed'in yerini cemaat kavramı almış, kutsal diyara bağlı olmaları sebebiyle bayramlar da kutlanamamış; bunların hepsinin yerini, tek dinî gün olarak Şabat almıştır⁵⁶⁵.

⁵⁵⁷ Özen, s. 70.

⁵⁵⁸ II. Krallar, 23/4-25.

⁵⁵⁹ Özen, s.71.

⁵⁶⁰ I. Krallar, 6/1.

⁵⁶¹ Kutluay, s.167.

⁵⁶² Tanyu, Tarih Boyunca Yahudiler Ve Türkler, I, 72-74.

⁵⁶³ Örs, s.220-222.

⁵⁶⁴ II. Krallar, 25/13-17; Yeremya 52/17-23; Özen, s.71.

⁵⁶⁵ Örs, s.220-222.

III. SÜLEYMAN DÖNEMİNDE İSRAİL EDEBİYATI

Musa'dan Birinci Mabet'in yıkılışına kadar ki devir İsraililerin milli edebiyatının "Altın Çağı" olarak isimlendirilmektedir⁵⁶⁶. Bu çağda, en önemli eserlerin verildiği ve edebiyatın çok büyük bir atılım yaptığı zaman Süleyman dönemi olmuştur.

İsrail edebiyatının Eski Ahit dışında hiç örneği kalmamıştır. Bu da doğaldır, çünkü bu bölgede kilden tabletler üzerine yazı yazılmıyordu.

Yazı malzemesi olarak kullanılan deri ve papirüs de zamanın etkilerine dayanan şeyler değildi. Gerçi Eski Mısır'dan papirüs üzerine yazılı birçok belge kalmışsa da bu, onların ölü gömme sistemleri sayesinde olmuştu. Yalnız Eski Ahit'te, Süleyman devrinden kaldıkları anlaşılan ve onun eserleri olduğu iddia edilen hayli parça bulunmaktadır.

Rivayete göre Süleyman da babası gibi bir şairdi⁵⁶⁷; bilgeliği ve şairliği ile de ünlenmişti. Dolayısıyla Eski Ahit'teki "Süleyman'ın Meselleri", "Neşideler Neşidesi" ve "Vaiz" bölümleri Süleyman'a atfedilmektedir.

A. Süleyman'ın Meselleri :

İbrânîce Kitab-ı Mukaddes'de bu kitabın adı "Meşâlim" dir. "Mâşâl" oldukça esnek bir edebî usul olarak göze çarpmaktadır⁵⁶⁸. Bu kavram, çeşitli şiirlere⁵⁶⁹, kehânetlere⁵⁷⁰, hicivlere⁵⁷¹, halk özdeyişlerine⁵⁷² uygulanmıştır. Latince tercümede bu kelime "Proverbia" ile karşılanmıştır. Türkçe'ye ise "Mesel" olarak çevrilmiştir ki İbrânîce ve Arapça'daki kelimenin Türkçe'ye girmiş şeklidir.

1. Plan ve Muhtevası :

Kitabın çeşitli yazarlara nispet edilmesi, kitapta incelenen konuların çeşitliliği, edebî yapıların farklılığı gibi hususlar, Meseller kitabında sekiz grubun

⁵⁶⁶ Kutluay, s.167.

⁵⁶⁷ Örs, s.201.

⁵⁶⁸ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.141.

⁵⁶⁹ Sayılar, 21/27-30 ; Mezmurlar, 49/5 ; 78/2.

⁵⁷⁰ Sayılar, 23/7, 18.

⁵⁷¹ İşaya, 14/4 ; Mika, 2/4.

⁵⁷² I. Samuel, 10/12/ ; 24/14 ; Hezekiel, 12/22-23 ; 18/2-3.

bulunduğunu göstermektedir⁵⁷³.

Bölümler	İncelenen Konular	Yazarlar
1/8-9 /18	Bilgeliği kazanmaya davet Yazar, bilgeliğe sahip olmanın meyvalarını belirtir; bilgeliği metheder	Anonim
10/1-22 /16	Adab-ı Muaşeret kuralları	Süleyman
22/17-24/34	Yakınlarına karşı ödevler	Bilgeler
25-29	Tembellik hakkında Çeşitli özdeyişler	Süleyman ve Hizkiya' nın yazıcıları
30/1-14	İlahî hikmet, insanın küçüklü	Agur
30/15-33	Sayısal Meseller	Anonim
31/1-9	Krallara nasihatlar	Lemiel
31/10-31	Güçlü kadının medhi	Anonim

Bu kitap 31 bölüm ve 915 pasukdan (sure,"Sof Pasuk" işaretiyle sona eren Tanah cümlesi) meydana gelmektedir⁵⁷⁴.

2. Kitapla İlgili Meseleler :

Süleyman'ın Meselleri kitabının temelini "Süleyman'ın Özdeyişleri"(2.ve 4.bölüm) koleksiyonu teşkil etmektedir. Beş zeyil, bu bütüne ilâve edilmiştir. İlk zeyil, birinci koleksiyona – ki bu ikinci bölümdür – ilâve edilen üçüncü bölümdür ve "Bilgelerin Sohbeti" şeklindedir. Dört Zeyil ise(5'den 8'e kadar), ikinci kısma ilâve edilmiştir. Giriş kısmı (Birinci bölüm), oldukça yakın bir tarihe aittir. Septante (Yetmişler) tercümesi farklı bir düzen benimsemiştir : Septante'ta zeyiller (güçlü kadının methi hariç) Süleyman'ın Mesellerinin iki koleksiyonu arasına yerleştirilmiştir.

⁵⁷³ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.141.

⁵⁷⁴ Besalel, "Meseller", II, 397.

Güçlü kadının methi, eserin sonuç kısmını teşkil etmektedir⁵⁷⁵. Bu son kısım, cuma akşamı evde söylenen Kuduş'tan evvel söylemek üzere dua ritüeline dahil edilmiştir⁵⁷⁶.

İki büyük koleksiyon⁵⁷⁷ Süleyman'a atfedilmiştir. Şu farkla ki, ikinci koleksiyon Hizkiya'nın saltanatında (M.Ö.700'lere doğru) meydana getirilmiştir⁵⁷⁸. Kendisine bilgelik de verilen⁵⁷⁹ Davud oğlu Süleyman'ın, bütün vecizelerin yazarı olduğu tartışılabilir, pek çoğunun onun tarafından söylendiği ve krallık yazıcıları tarafından derlendiği kuvvetle muhtemeldir⁵⁸⁰. Ayrıca Süleyman'ın 3000 deyiş ve 1005 şarkı yazdığı söylenmektedir⁵⁸¹. Talmud'a göre Süleyman, Meseller'i orta yaşında yazmıştır⁵⁸². Meseller kitabında, onun adıyla nakledilen koleksiyonlar, eserin en eski metinleri olarak görünmektedir. Bu bölümde hakim olan edebî form, ilkel ve basit yapıdaki beyitlerdir. Vecizeler, umumiyetle günlük tecrübelerin tanıkları veya yaşayan âdetlerin izleridir.

Bunun yanında, sonraki dönemlerde ilave ve düzeltmeler de yapılmıştır. Süleyman'a atfedilen bölümlerde, özellikle de ikinci bölümde ilaveler yapıldığı bir vakıadır ki sürgün dönemi, bu hususta en verimli etaptır.

Süleyman'ın Meselleri ile Panopolis'te oturan ve Mısır'ın üst düzey görevlisi olan Amenemope'nin hikmeti arasında büyük benzerlikler görülmüştür. Özellikle 22/17-23/24 bölümlerinde bu benzerlikler söz konusudur.

Siracide zamanında (M.Ö.200), Meseller kitabı bugünkü şekliyle mevcuttu; belki Yunanca'ya da tercüme edilmişti.

Meseller kitabı, ilk resmî (protokaonik) kitaplardandır. Meseller kitabının da söz konusu olduğu, Rabbinik tartışmalar Jamnia Sinod'unda sona ermiştir. Theodore de Mopsueste, Spinoza kitabının ilham mahsulü olduğu kabul etmemişlerdir⁵⁸³.

⁵⁷⁵ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.142.

⁵⁷⁶ Besalel, "Meseller", II, 397.

⁵⁷⁷ Süleyman'ın Meselleri, 10/1-22 ; 16 ve 25-29.

⁵⁷⁸ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.142 ; Besalel, "Meseller!", II, 397.

⁵⁷⁹ I. Krallar, 3/4-15 ; 5/9-14 ; 10/1-10.

⁵⁸⁰ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.142 ; Besalel, "Meseller", II, 397.

⁵⁸¹ I. Krallar, 5/9-14.

⁵⁸² Besalel, "Meseller", II, 397.

⁵⁸³ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.142-143.

B. Neşîdeler Neşîdesi :

Neşîdeler Neşîdesi, Yahusilerin üçlü tasnifinde “Ketubîm” grubu içinde ve “Beş rulo”(megilloth) diye adlandırılan (Neşîdeler Neşîdesi, Rut, Mersiyeler, Vâiz, Ester) grubunun başında yer alır. Bunlar, beş büyük bayramda okunurlar.

Neşîdeler Neşîdesi, en üstün neşîde demektir. Rabbi Akiba, II.yüzyılda “bütün ketubîm kutsaldır, fakat Neşîdeler Neşîdesi, en kutsal olanıdır” diye yazmış; şölenlerde bunu söyleyenleri, mutlu bir dirilişin dışında bırakmıştır⁵⁸⁴. Rabbi Akiba, bu kitabın ulusal Yahusi edebiyatının önemli parçalarından biri olduğunu ve ayrıca içeriğinin mistik ve kutsal alegoriler içerdiğini savunmuştur⁵⁸⁵. Peschitto ise, “Neşîdeler Neşîdesi” başlığı altında “Süleyman’ın Hikmetlerinin Hikmeti” ifadesini kullanmıştır⁵⁸⁶.

Neşîdeler Neşîdesi sinagoglarda, Paskalya (Pesah) bayramının sekizinci gününde okunmaktadır. Seferadim arasında Pesah Seder’inden sonra ve cuma öğleden sonraları Şabat dualarından evvel okuma geleneği vardır. Bu son uygulamada “Şabat Kraliçesi” karşılanır⁵⁸⁷.

Vulgate, kitabının adını “Canticum Cantorum” olarak çevirmiştir ki, Batı dillerindeki tercümenin karşılığıdır. İbrânîce adı ise “Şîr ha Şîrim” dir⁵⁸⁸. Bu ad, halk dilinde Şir Aşirim olarak ifade edilmektedir.

1. Plan ve Muhtevası :

Neşîdeler Neşîdesi kitabı, baş tarafında bir giriş kısmı, sonunda iki zeyil olan beş şiirden meydana gelmektedir.

Medhal : 1 / 2 - 4 : Sevgili, aşığını bulmayı arzu etmektedir.

I. Şiir : 1/5-2/7 Sürgün edilen kadının sıkıntılarını dile getirir (1/5-7); Koro, onu umutlu olmaya çağırır (1/8) ; Aşık ortaya çıkar ve methederek, sevgilisinin sevgisini kazanmaya çalışır (1/9-11); Bir diyalog bize, onların karşılıklı hayranlıklarını anlatır (1/12-2/5). Buna rağmen, birleşmeleri kesin değildir (2/6-7).

⁵⁸⁴ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.145.

⁵⁸⁵ Besalel, “Şir Aşirim”, III, 679.

⁵⁸⁶ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.145.

⁵⁸⁷ Besalel, “Şir Aşirim”, III, 679.

⁵⁸⁸ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.145.

II.Şiir : 2/8-3/5 : Çiftlerden her birinin karşılıklı olarak birbirlerini arayışları anlatılır. Sevgili, kendisine doğru koşan aşğını tasvir eder (2/8-16); onun arayışına kendi de katılır ve şehirde onunla karşılaşır (2/17-3/4); fakat vuslat henüz gerçekleşmez (3/5).

III. Şiir : 3/6-5/1 : Bu şiir, Süleyman'a eşlik eden bir zafer kortejinin tasviriyle başlar (3/6-11); Aşık kendini gitgide daha çok sevdaya kaptırır (4/1-5/7; buluşma için yer tespit eder (4/6); çok arzulu ifadelerle, sevgilisini oraya davet eder (4/8-15); sevgilisi kabul eder (4/16-5/1).

IV. Şiir : 5/2-6/3 : Sevgili'nin hâlâ çekingen olduğunu gösterir (5/2-3); Sevgili kapıyı açar fakat çok geç kalmış, aşğı gitmiştir (5/4-6); Sevgili yeniden onu arar (5/6).

V. Şiir : 6/4-8/4 : Aşık, tekrar sevgilisinin üstünlüklerini sayar (6/4-12); onun güzelliklerini dile getirir (7/1-10); Sevgili de kendi arzusunu anlatır (7/11-8/3); fakat uykusu bitmemiştir (8/4). Aşık, sevgilisini uyandırır (8/5); O, hiç bitmeyecek bir sevgi ister (8/6-7)

Zeyiller : 8/8-14 : Daha sonra ilave edilmiş iki zeyil, Neşîdeler Neşîdesi tarafından ilham edilen düşünceler gibi görünmektedir ⁵⁸⁹.

Neşîdeler Neşîdesi 117 pasuktan oluşmaktadır⁵⁹⁰.

2. Yazarı :

Neşîdeler Neşîdesi'nin, Hz. Süleyman'a nispet edilmesi edebî bir yanılıdır. Hz. Süleyman, onun yazarı değildir. Tıpkı Meseller, Vaiz, Hikmet kitaplarının yazrı olmadığı gibi. Diğerleri gibi Neşîdeler Neşîdesi de Ahd-i Atık'teki şu ifade sebebiyle ona atfedilmiştir : “Ve üç bin mesel söyledi ve ilahîleri bin beşti” (I.Krallar 4/32).

Neşîdeler Neşîdesi'nin dili de, geç dönem İbranîcesinde görülen deyimlerle doludur. Eserin yazılışını, Hz. Süleyman veya ondan biraz sonraki dönemlere çıkarma teşebbüslerine rağmen, gerek dili gerekse üslûbu, oldukça geç dönemlere, Pers dönemine (V.asır) hatta Yunan dönemine (III.asır) ait olduğunu göstermektedir. Dussaud, Tabac, Ricciotti ve Buzy ise, IV.asrın ilk yarısındaki politik huzurun Neşîde'nin edebi asrı olduğunu kabul etmektedirler.

⁵⁸⁹ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.145-146.

⁵⁹⁰ Besalel, “Şir Aşirim”, III, 679.

3. Kutsal Yazılar Arasına Alınışı ve İbadette Kullanılışı :

Ahdi-Atık içinde yer alan bu kitap bir çok problem ihtiva etmektedir : Neşîdeler Neşîdesi bir aşk şiiri, daha doğru bir ifadeyle aşk şiirleri koleksiyonudur. Oldukça erotik bir mahiyet arz etmektedir. Söz konusu olan sadece fizikî güzelliştir. Ne Tanrı, ne meşru bir evlilik hakkında, ne de peygamberlere ait bir tebliğ hususunda hiçbir ifade olmadığı gibi; İsrail tarihinin önemli olayları ile ilgili bilgi de yoktur. O halde, nasıl kutsal metin olarak kabul edilmiştir? Bazı Hahamlar onun ilham eseri olduğundan şüphe etmişlerdir. Buna rağmen Jamnia Sinodu, İbranice Kitabı Mukaddes Kanonu'na onu almıştır. Rabbi Akiba, M. S. II. asırda, hiç çekinmeden bu kararı savunmuştur.

Theodore de Mopsueste (350-428) – ki bu eserin ilham mahsulü oluşuna karşı bir temayül göstermiştir- dışında, Neşîdeler Neşîdesi, Yeni Ahid'de zikredilmemesine rağmen, daima kanonik olarak kabul edilmiştir. Pek çok Protestanın, günümüzde tamamiyle din dışı (profane) kabul etmesine rağmen, Protestan, geleneği, onun kutsal yazı oluşundan yanadır.

Neşîdeler Neşîdesi, Yahudilerin Paskalya bayramlarında okunmaktadır. Bu teamül, en erken, M.S. V. asırda görülmektedir. Hristiyanlarda da, bu kitap, Marie-Madeleine âyîninde okunmaktadır.

4. Neşîdeler Neşîdesi'ne Dair Çeşitli Yorumlar :

Kitap hakkındaki çeşitli yorumları dört grupta mütalaa etmek mümkündür :

a) Alegorik Yorum : Bu yorum, M.S. I. asra kadar çıkmaktadır. Bu yoruma göre, kitapta söz konusu edilen Maşuk ve Maşuka, Tanrı ile İsrailoğullarıdır. Targum ve Talmud'da da aynı yorumu benimsenmiştir. Talmud'a göre, Tanrı maşuk, İsrail milleti ise maşukadır. Hristiyanlar da, önceleri aynı yorumu kullanmışlardır. Neşîdeler Neşîdesi, onlara göre Mesih ile Kilise'nin mistik evliliğini kutlayacaktır.

b) İbadetle İlgili Yorum : Bu yoruma göre Neşîdeler Neşîdesi, yakın doğu putperest ibadetinin ifadesidir ki buna göre Tanrı ölünce, cehennemlere giderek aşk ve savaş ilâhesi olan sevgilisini aramaktadır. Tören de, bu Tanrı için yapılmaktadır.

c) **Dramatik Yorum** : Bu yorum kitaptaki cinsel arzu gerçeğini kabul eder. Kitabın mistik bir yoruma ihtiyacı olmadığını belirterek, sadakat kadar cinselliğin de gerekli olduğu, dürüst bir aşkın tasvirinin yapıldığını belirtir.

d) **Natüralist Yorum** : Bunlar, Neşîdeler Neşîdesi'nin oldukça realist bir aşk şarkıları koleksiyonu olduğunu, Mısır veya Arap halk şarkıları gibi muhafaza edildiğini ileri sürmektedirler. Bazıları, bu şarkıların tümüyle profan olduğunu; Süleyman'ın, Firavunun kızıyla evliliğinin söz konusu edildiğini, yanlışlıkla kutsal kabul edilmiş açık saçık bir şarkı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Kitabın anlattığı olayda söz konusu kişilerin sayısı ve rolleri konusunda farklı görüşler mevcuttur : Grekçe tercümedeki “Koro “ nun görevine benzer görev üstlenen Kudüs (Yeruşalim) kızlarının dışında, iki kişi mi yoksa üç kişi mi vardır? Üç kişi vardır diyenlere göre, olayın kahramanı şunlardır: Kırsal kesimden bir genç kız, onun nişanlısı(Çoban) ve Hz.Süleyman. Ülkenin kuzeyinde yaptığı bir yolculuk esnasında Süleyman ve maiyeti, genç kızı görürler (6/10-13), onu Kudüs'e götürüp saray kadınları içine koyarlar. Kral ona sahip olmak ister fakat muvaffak olamaz. Sülamit, kralın övgülerine nişanlısı olan çobanı övmek suretiyle cevap verir. Gündüz durgunlaşır, gece ise onu hayal eder hep onun sözlerini hatırlar ve ona sadık kalır. Sonunda nişanlılar biraraya gelirler(8/5-7). Genç kızın erkek kardeşleri, onun iğvâlara karşı direnmesini överler. Şiirde Süleyman, nişanlı kız sadakatsizliğe sürüklemeye gayret eden bir kişi olarak görünür(7/1-9). Bu teoriye göre şiir, krallık maiyetinin ve kralın iğvalarına karşı koyan, temiz bir aşk dile getirmektedir. Bazıları ise Sulamit'i kırsal kesimde bir genç kız değil de, Firavunun kızı ve Süleyman'ın eşi olarak kabul etmişlerdir⁵⁹¹

C. Vâiz :

Beş rulo (Megillôth) adı verilen grup içinde yer alır. İbrânîce Kitab-ı Mukaddes'de kitabın adı “kôhelet”dir. Mükemmel bir vâiz, hikmet üstadı, bilginler kurulu başkanı demektir. İbrânîcede bu kelime, toplamak manasına gelen “qâhal”

⁵⁹¹ Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.145-148.

kökünden veya “topluluk” manasına gelen “qâhâl” kökünden gelmektedir. Yunancaya, “Ecclesiastes” olarak tecüme edilmiştir. Vulgate aynı ismi kullanmıştır.

1. Planı ve muhtevası :

Medhal : 1/3-11 : Varlıkların devrî dönüşü anlatılır.

I. Bölüm : 1/12-2/27 : Vâiz bu bölümde, Süleyman’a kendi otokritiğini yaptırır. Neşîdeler Neşîdesi, büyük bir coşkuyla büyük kralın debdebelerini, aşırılıklarını, aşklarını anlatırken Vâiz, insanın gayretlerinin bir işe yaramadığını vurgulamaktadır.

II. Bölüm : 3/1-6/12 : Bu bölümde Vâiz, her beşerî realitenin, menfî yönünü ve sınırlarını da beraber taşıdığını, sonsuz zaman ile geçici anlar arasındaki zıtlığı gösterir. Hakîm böylece izafiliğin şuurunu kazanır. Kaderin esrarı karşısındaki felsefi tedirginliği ifade eder.

III. Bölüm : 7/1-12/7 : Bu bölüm, yedi düşünceden oluşan bir seri ile başlar. Yazar daha sonra hikmeti, hikmetin adalet, kadın gücün tatbiki, kaderin esrarı ile olan münasebetlerini anlatır.

Sonuç : 12/9-14 : Vâizin methi ve bilgelerin sözlerinin önemi belirtilir. Yazar, kitaptan elde edilecek izlenimleri (Tanrıdan korkarak ona itaat ve yargı gününe hazırlanmak) nakleder.

2. Yazarı :

Kitabın başında yazar kendisini, Davud’un oğlu ve kral olarak takdim eder. Talmud’da ifadesini bulan Yahudi geleneği, bu metinleri lafzî manâda kabul ederek, bu kitabı Süleyman’a (onun yaşlılık dönemine) atfetmiştir. Kilise babaları da Yahudî geleneğini benimsemiştir. Fakat çok sayıdaki delil, kitabın Süleyman’a ait olmadığını göstermektedir. Ederin Süleyman’a atfedilmesi (1/1, 12), onun çok daha sonraki dönemlerde yazılmış olmasına engel teşkil etmemelidir. Kitaptaki yazı dili, Arâmîce menşeli kelimelerin çokluğu, krallık yönetimiyle ilgili değerlendirmeler, Hz. Süleyman’a ait olduğu fikriyle bağdaşmamaktadır. Kôhelet (Vâiz), Davud’un oğlu değildir. Zira, Davud’un, Kôhelet adında ve Yerusâlim’de krallık yapan oğlu yoktur. Kôhelet’in, hayal ürünü olarak kendisini Süleyman gibi gösterdiği ortadadır. Zira, yazar “işte benden önce Yerusâlim’de olanların hepsinden ziyade hikmet artırdım” derken,

kendisini, o devreye oturmadığını unutmaktadır. Şehrin Davud tarafından fethinden sonra ikinci kral olan Süleyman'ın kendisini, daha önce Kudüs'de oturan bilgeler veya prensler nesli ile mukayese etmesi çok güçtür. Yazar, kendi devrinde kullanılan bir usûlü, hayalî kişilere atıf usûlünü uygulamaktadır. Eserin, doğrudan bazı Yunan üstadlarına veya Helen menşeli felsefi bir sisteme bağlılığı iddia edilmesi bile, Filistin'de Yunan devrini karakterize eden düşünce ortamına ait olduğu kesindir. Bazıları Vâiz'in, Eyüb'la muasır olduğunu, çünkü bu ikisinin de aynı problemleri – hayatın çilesi, ızdırıp, kötülük, insan kaderinin bilinmemesi gibi- inceldiğini ileri sürmüşlerdir. Fakat Vâiz, Eyüb'den daha ileri bir safhayı ifade etmektedir. Eyüb, yeryüzü mutluluğunu yeterli bir tatmin olarak görmektedir. Vâiz ise, mutluluk dünya hayatında yaşanabilir olsa da, acıyı onunla birleştirecek kadar ileri gitmektedir. Eyüb, dürüst insanın iyiliklere doymamasına şaşırırken, Vâiz, iyiliklere doymuş bile olsa, mutlu olmadığını vurgulamaktadır. Yeryüzü tatminsizliği insanda, Vâiz kitabın göre, Eyüb kitabındakinden daha fazla bir boşluk meydana getirmektedir. Bu öyle bir boşluktur ki, bunu ancak vahiy doldurabilecektir.

Vâiz kitabı M.Ö. 300 ve 200 yılları arasında yazılmış olmalıdır. Bu dönemde Filistin, Ptomelee'lerin hakimiyeti altında idi. Krallar hakkında söylenenler ise, Pers'lerden çok Lagide'ler dönemine uymaktadır.

Kitabın sonuç kısmı, bir başkası tarafından ilave edilmiştir. Kôhelet ismi, bu bölümde iki defa kitabın yazarı olarak zikredilmiştir. Halbuki yazar kendisi için bu ismi sadece bir defa kullanmaktadır. Üstadın ateşli bir talebesi olan bu kişi, sonuç kısmını ilâve ettiği gibi, Bilge'nin üçüncü şahıs olarak zikredildiği yerleri de yazmış olmalıdır. Eser içine sokulan özlü sözler, farklı bir kişinin işi olduğunu göstermektedir.

Bütün bu belirtiler sebebiyle, Vâiz kitabında, bir sonuç kısmı yazarı, bir kısmı yazarı, bir Hakîm (hâkâm), bir dindar yazar (hâsid), kısaca çok sayıda redaktörün mevcudiyeti düşüncesine varılmıştır. Ancak mesele yine de çözülmüş değildir.

Yazar, bir taraftan dünyevî karşılığın olmadığını söylemekte(7/15; 8/10, 14; 9/1-6); gerekçe, Tanrı âdildir fakat insan, İnyetin şartlarını anlayamaz demekte; diğer taraftan ise, kitaptaki bazı metinlere, dünyevi karşılığın lehinde konuşulmaktadır. Hikmetin hoş olduğunu, ıstırapı artırdığı belirtilirken, 7/11; 8/1; 10/2, 3, 13, 13'de hikmetin methedildiği görülmektedir.

Kitaptaki bu uyumsuzlukları izah için birçok hipotez ortaya atılmıştır. Bazıları eseri Kôhelet'in, kendisiyle veya hasımlarıyla yaptığı bir diyalog diye kabul ederken, diğerleri, farklı yazarların katkısı olduğu kanaatindedirler.

Süleyman'ı Vâiz kitabının yazarı olarak gösteren rivayet (tradition), bir değer ifade etmemektedir⁵⁹².

IV. SÜLEYMAN'DAN SONRA YAHUDİLİK

Kral Süleyman'ın ölümünden sonra Krallık, Yuda (Yehuda) ve İsrail olmak üzere ikiye ayrılmıştır⁵⁹³. Güneydeki Yuda krallığı David (Davud) hânedanının elinde kalmış, Yehuda ve Binyamin aşiretlerinden oluşmuştur. Kuzeydeki İsrail krallığı ise çeşitli hânedanlar tarafından yönetilmiştir.

Bir müddet sonra, İsrail krallığı Asurlular tarafından ortadan kaldırılmış ve Yahudiler, Asur'un çeşitli yerlerine sürülmüştür.⁵⁹⁴ Yuda krallığı da Bâbil kralı Nabukadnezar tarafından yıkılmış, Mâbed tahrip edilmiş ve bütün Yuda halkı Bâbil'e sürülmüştür⁵⁹⁵.

Bâbil kralı Nabukadnezar öldükten sonra, bu devlet, Persler tarafından yıkılmış (M.Ö.539). Pers kralı Kirus, Kudüs'ü fethettikten sonra Yahudilerin oraya dönmelerine izin vermiş ve bununla ilgili bir ferman yayınlamıştır⁵⁹⁶. Fakat, Yahudilerden çok azı Kudüs'e dönmüş ve büyük güçlüklerle Mâbed yeniden inşa edilmiştir⁵⁹⁷.

Bâbil'deki sürgün hayatı, Yahudilerde önemli değişikliklere yol açmıştır. Yahudiler, daha sonra, yüzyıllar boyunca yaşayacakları sürgün hayatına mukavemet etmeyi Bâbil'de öğrenmişlerdir. Tek Tanrı inancına sahip olan Yahudiler, görkemli bir medeniyete sahne olan Bâbil'in kozmopolit ortamında kendi elleri ile yaptıkları putlara

⁵⁹² Harman, Yahudi Kutsal Kitapları, s.151-153.

⁵⁹³ I. Krallar, 11 ve 12. Baplar.

⁵⁹⁴ II. Krallar, 17/4-6.

⁵⁹⁵ II. Krallar, 25.

⁵⁹⁶ Ezra, 1/2-4; 6/3-5. Eroğlu, Ahmet Hikmet, Osmanlı Devletinde Yahudiler, Andaç Yayınları, 3. Bs., Ankara 2003, s. 31-32.

⁵⁹⁷ Ezra, 3 ve 6. Baplar.

tapan bir toplulukla karşılaşmışlar⁵⁹⁸ ve kendi kültürlerini koruyamamışlardır. Bir kısmı mahallî inançları benimsemiş ve kendi kültürlerini unutmaya başlamıştır⁵⁹⁹.

Bâbil sürgünü sonrasında Ezra, Yahudilerin kendi kültürlerine yabancılaşmaya başlamasını, onların yabancı kadınlarla evlenmelerine bağlamış ve onlara şöyle seslenmiştir: “Siz hainlik ettiniz ve İsrail’in günahını arttırmak için yabancı karılar aldınız. Ve şimdi atalarımızın Allah’ı Rabbe suçunuzu itiraf edin, ona hoş olanı yapın; memleketin kavimlerinden ve yabancı karılardan ayrılın”⁶⁰⁰. Ezra’nın bu sözleri üzerine, yabancı kadınlarla evli olan Yahudiler, karılarını boşayacaklarına dair söz vermişler⁶⁰¹. Ve o tarihten sonra, milli benliklerini ve dinlerini koruma kaygısıyla, yabancı kadınlarla evlenmemeye her zaman dikkat etmeye çalışmışlardır. Zaten kutsal kitapları da onlara bunu emretmektedir. İshak, oğlu Yakub’u çağırarak ona; “Kenan kızlarından kadın almamasını” tenbih etmiştir⁶⁰².

Tevrat, Yahudilere yabancı kadınlarla evlenmeyi yasaklarken, gerekçe olarak, bazen de ırkî sakıncalar göstermiştir. Kral Süleyman misalini verirken, “yabancı kadınların onun yüreğini başka ilahların ardınca saptırdığını”⁶⁰³ öne süren Yahudi kutsal kitabı, başka bir yerde, yabancı kadınlardan olan çocukların Yahudi dilini konuşmadıklarından yakınmıştır⁶⁰⁴.

Yahudiler, Mabel’in yeniden inşasından, Helen istilasına kadar rahat bir dönem geçirmiştir. Pers yönetimi, onlara, kendi aralarında Yahudi dini kurallarını uygulama izni vermiştir; tapınakta uygulanacak kurallara varıncaya kadar, Yahudi dinî kurallarının hepsi din adamlarınca tespit edilmiştir⁶⁰⁵.

Büyük İskender’in M.Ö.332 yılında Filistin’i işgal etmesi ile Helen hâkimiyetine girmiş olan Yahudilerden bir grup, başlarında Büyük Kohen olduğu halde, Büyük İskender’e bağlılıklarını arz etmişlerdir. O da onlara, vergiye bağlamakla birlikte,

⁵⁹⁸ Sevilla-Sharon s.38.

⁵⁹⁹ Sevilla-Sharon, s.39; Eroğlu, Osmanlı Devletinde Yahudiler, s.32.

⁶⁰⁰ Ezra, 5/10-11.

⁶⁰¹ Ezra, 5/18-44.

⁶⁰² Tekvin, 28/1; 28/6.

⁶⁰³ Krallar, 11/2; 11/4.

⁶⁰⁴ “Ve o günlerde Aşdodlu, Ammonî ve Moablî karılar almış olan Yahudileri gördüm; çocuklarının yarısı Aşdod dilini söylüyorlardı. Ve onlara çekiştim, ve onlara lânet ettim ve bazılarını dövdüm. Ve saçlarımı yoldum, onlara Allah hakkı için and ettirdim ve dedim: Kızlarınızı onların oğullarına vermeyeceksiniz, oğullarınıza ve kendinize onların kızlarından almayacaksınız.” (Nehemya, 13/23-25).

⁶⁰⁵ Eroğlu, s.33.

dinlerinde ve yaşayışlarında serbest olduklarını bildirmiştir⁶⁰⁶. Helen hâkimiyeti döneminde, içlerinden Helen adını alıp âdetlerini benimseyenler olmasına rağmen, Yahudilerin büyük çoğunluğu kimliklerini muhafaza etmiş ve asimile olmamıştır⁶⁰⁷. Onlar, bu dönemde de, Bâbil sürgününden dönüşte meydana getirdikleri iç yönetimlerini ve dinî kurallarını uygulamaya devam etmişlerdir.

Yahudiler, M.Ö. 200-142 yılları arasında, Selevkîlerin yönetimi altında yaşamışlardır. Bu dönemde önceleri rahat bir ortam bulmuş; ancak, Selevkî krallığının Romalılarla yaptığı savaşlardan dolayı mâli bakımdan dara düşüp, M.Ö. 169'da Büyük Mabedi yağma etmesi ile, Yahudiler ve Selevkî yöneticileri arasında ilişkiler bozulmaya başlamıştır. Selevkîler tarafından Yahudiler dinî kurallara uymaktan men edilmiş ve Büyük Mâbed'in adı Zeus olarak değiştirilmiştir⁶⁰⁸.

Selevkî yönetiminin sertleşmesi ile Yahudiler arasında bir isyan fikri de gelişmeye başlamıştır. M.Ö. 167 yılında Haşmonaim sülâlesi önderliğinde başlayan ihtilal hareketi, M.Ö. 140 yılında başarıya ulaşmış ve Yahudiler bağımsızlığına kavuşmuştur⁶⁰⁹.

Haşmonaim sülâlesi döneminde Ferisîler(Peruşîm), Sadukîler ve Essenîler (İsiyîm) olmak üzere üç Yahudi mezhebi vardır. Ferisîler ile Sadukîler arasında meydana gelen bir anlaşmazlıkta, Haşmonaim sülâlesi Sadukîler tarafını tutmuş ve bu anlaşmazlık iç savaşa dönüşmüştür⁶¹⁰. Kralın Sadukîler tarafını tutması, bir çok Ferisînin kılıçtan geçirilmesine neden olmuştur. Ancak, Essenîler mezhebi bu olaylara karışmamıştır⁶¹¹.

Kendi aralarında siyasî ve dinî çatışmalar içerisinde bulunan Yahudiler, Romalıların Suriye'yi fethederek Kudüs'e dayanması esnasında onlara karşı üç ay kadar direnebilmiş; ancak, M.S. 63 yılında Romalıların Kudüs'e girmelerine engel olamamışlardır⁶¹². Bu yıldan itibaren Roma yönetimi altında yaşayan Yahudiler, M.S.66 yılında, adı geçen yönetime baş kaldırmıştır. Bu arada çalkantılar içinde bulunan Roma'da imparator olan Vespasianus, oğlu Titus'u Kudüs üzerine yollamıştır. Titus,

⁶⁰⁶ Kutluay, s.187-188.

⁶⁰⁷ Sevilla-Sharon, s.51-53.

⁶⁰⁸ Sevilla-Sharon, s.57-58.

⁶⁰⁹ Eroğlu, s.34.

⁶¹⁰ Sevilla-Sharon, s.61.

⁶¹¹ Kutluay, s.190-192.

⁶¹² Sevilla-Sharon, s.62; Eroğlu, s. 34.

Yahudilerin şiddetle karşı koymalarına rağmen, M.S.70 yılında Kudüs'e girmiş; Büyük Tapınağı (Kudüs Mabed'i) yıkmış ve birçok Yahudiyi kılıçtan geçirmiştir⁶¹³.

Romalılar tarafından İkinci Mabed'in yıkılması ile Yahudiler için yüzyıllar sürecek olan esaret dönemi başlamış; birçoğu öldürülmüş, bir kısmı da Roma vilâyetlerine sürülmüştür⁶¹⁴.

V. İSLÂMÎ KAYNAKLARA GÖRE HZ. SÜLEYMAN

Hz. Süleyman'ın hayatı ve faaliyetleriyle ilgili bilgiler Kur'an-ı Kerîm ve Tevrat'ta bulunmaktadır. Hz. Süleyman, Kur'an'da isminden çok bahsedilen bir peygamberdir. Kur'an dışı kaynaklarda hayatı hakkında daha çok efsanevî nakillere rastlanmaktadır. Gerçek bilgilerle bu esatirî nakilleri birbirinden ayırmak oldukça zordur⁶¹⁵.

Hz. Süleyman, Davud (a.s.)'un oğludur⁶¹⁶ ve babasına -malda değil⁶¹⁷ - saltanat ve nübüvvette varis olmuştur. İbadete düşkün, salih bir kadın olan annesi, oğlu Süleyman'a "geceleeri az uyumasını" öğütlemiştir; zira geceleri uyumak kişiyi ahirette fakir bırakmaktadır.

Rivayete göre Hz. Süleyman beyaz tenli, iri gövdeli, nur yüzlü bir zat olup tüy ve kılları çoktu. Beyaz elbise giyerdi⁶¹⁸.

Hanımları ve cariyelerinin sayısı ile ilgili rakamlar çeşitli rakamlar verilmekte;

- a) 700 hanımı, 300 odalığı,
- b) 300 hanımı, 700 odalığı⁶¹⁹,
- c) 300 hanımı, 900 odalığı⁶²⁰ olduğundan söz edilmektedir.

Kitaplarında bu mübalağalı rakamlara yer veren müellifler, bu kadar çok sayıdaki hanımın hakkından gelmek için Hz. Süleyman'a yüz erkeğin cinsel gücünün

⁶¹³ Sevilla-Sharon, s.75-76.

⁶¹⁴ Sevilla-Sharon, s.76.

⁶¹⁵ Cilacı, Osman, "Hz. Süleyman, Şâmil İslâm Ans., c.V, Şâmil Yayınları, İstanbul 1994, 454.

⁶¹⁶ Sâd, 38/30.

⁶¹⁷ Taberî, Tefsir, XVII, 57; Aydemir, Abdullah, İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s.187.

⁶¹⁸ Aydemir, İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler, s.187.

⁶¹⁹ Aydemir, İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler, s.187 – 188.

⁶²⁰ Taberî, Tefsir, XXVIII, 163.

verildiğine dair haberler de kaydetmişlerdir⁶²¹.

Bu konuda; “işte bu, sana ihsanımızdır. İster dağıt, ister yanında tut, bu hesapsızdır” ayetine⁶²² istinad etmektedirler. Oysa bu âyetin öncesinde ifade edildiğine göre Hz. Süleyman, Allah’tan, kendisinden başka hiç kimseye lâıyk olmayacak “bir mülk ve saltanat” istemiş ve bu talebi kabul edilmiştir. Bu talebi ifade eden âyetten sonraki üç âyet, ona bahşedilen nimetleri dile getirir.

Hemen sonra da Allah, “işte bu, sana ihsanımız. İster dağıt, ister yanında tut, bu hesapsızdır” buyurur. Müteakip âyette ise Hz. Süleyman’ın Allah’a yakınlığı ve âkıbetinin hayırla dolu olduğundan bahsedilir. Bütün âyetlerde, ona verildiği söylenen şehvet ve erkeklik gücüne - dolaylı da olsa- en ufak bir işaret yoktur⁶²³.

Taberî, tefsirinde söz konusu âyetle ilgili rivayetler kaydeder, daha sonra iki yerde tercih yaparak Hz. Süleyman’a verilen şeyin “şehvet” değil “mülk ve saltanat” olduğunu ifade eder⁶²⁴.

Hz Süleyman’ın eş ve cariyelerinin “bin” kadar olduğu yolunda tefsirlere geçen rivayetlerin kaynağı Kitab-ı Mukaddes’dir. I. Krallar’da aynen şu ifade yer alır: “... Ve onun 700 karısı kral kızı olup, 300 de cariyesi vardı”⁶²⁵. Sahih hadis mecmualarında ise onun 90 hanımından bahsedilmiştir⁶²⁶.

Ehl-i Kitap, Hz. Süleyman’ı peygamber olarak tanımaz⁶²⁷. Kendisinden Kitab-ı Mukaddes’de daima “kral” olarak zikredilir⁶²⁸. Kur’an- ı Kerim ise Hz. Süleyman’ı vahye mazhar peygamberler arasında sayar⁶²⁹. Kendisine bahşedilen nimetlerle ilgili olarak da, onun hidayet ve nübüvvete kavuşturulduğu; adaleti tatbik konusunda babasını dahi geçtiği⁶³⁰; kendisine ilim verildiği⁶³¹; kuşların dilini anladığı⁶³²; cinlerden, insanlardan ve kuşlardan ordular topladığı⁶³³; rüzgârın onun emrine verildiği; erimiş

⁶²¹ Aydemir İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler , s.188.

⁶²² Sâd, 38/39.

⁶²³ Aydemir İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler , s.188.

⁶²⁴ Taberî, Tefsir, XXIII, 163-164.

⁶²⁵ Bkz. Bap 11/3.

⁶²⁶ Buhari, Nikâh, 119; Müslim, Eyman, 22, 24.

⁶²⁷ Aydemir İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler , s.189.

⁶²⁸ Misal olmak üzere bkz. I. Krallar, 10/23; 11/1.

⁶²⁹ en-Nisa, 4/163.

⁶³⁰ el-Enbiyâ’, 21/78, 79.

⁶³¹ en- Neml, 27/15.

⁶³² en- Neml, 27/16.

⁶³³ en- Neml, 27/17.

bakır madenlerinin onun için sel gibi akıtıldığı; cinlerden bir kısmının onun emrinde çalıştığı⁶³⁴; daima Allah'a yöneldiği⁶³⁵; imtihan edilmesi üzerine Rabbinden bağışlanma dilediği ve kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlürlüğü isteyip buna kavuştuğu⁶³⁶ belirtir.

İslâmî kaynaklardaki anlatımlardan, Hz. Süleyman'ın mülk ve saltanattan oluşan bu hükümlürlüğünün daha ziyade manevî nitelikte olduğu ve manevî varlıklara tasarrufta bulunduğu anlaşılıyor. Fakat bilindiği gibi o, peygamber olması yanında aynı zamanda bir kraldı. Kral, belli bir coğrafya üzerinde hükmeden kişi olduğuna göre Hz. Süleyman da bundan hariç tutulamaz. Ne var ki, bazı müellifler bu konuda da aşırı tasvirlerle yer vermişlerdir:

Hâkim'in el- Müstedrek'indeki kayda göre, Hz. Süleyman'a yeryüzü mülk olarak verilmişti ve o, arzın "doğusuna ve batısına" hükmediyordu. 700 yıl altı ay hükümdarlık yapmıştır. Dünyada insan, cin, hayvan, kuş ve yırtıcı Mahlûkat namına ne varsa hepsine malikti; her şey kendisine verilmişti. Her yaratığın dilini anlardı. Dev eserler, insanı hayrete düşüren yapılar ve sanat abideleri onun zamanında yapılmıştır. Eceli geldiği zaman, kendisinde bulunan Allah'ın ilim ve hikmetini kardeşine devretmesi vahyedilmiştir. Neslinden 480 kişi risalet verilmeksizin peygamber olmuştur⁶³⁷.

Zehebi, bu haber için "batıldır" der. Hz. Süleyman'ın mülkünün genişliğiyle ilgili bir hayli abartmalar varsa da, bunları nakletmeye insanın dili varmıyor. Bundan yüz çevirmek şüphesiz daha iyidir. İslâmî kaynaklarda rastlanan detaylı bilgilerin, büyük ölçüde Kitab-ı Mukaddes'deki (I. Krallar, bab 4) çok daha detaylı anlatımlardan aktarıldığı anlaşılmaktadır⁶³⁸

Hz. Süleyman dönemindeki en önemli olaylardan biri de Seba melikesi (kraliçesi) ile Hz. Süleyman arasında geçmiştir. Yemen'deki Seba devleti Belkıs adındaki bir kraliçe tarafından yönetiliyordu⁶³⁹. Hz. Süleyman ile çağdaş olan bu

⁶³⁴ es- Sebe, 34/12.

⁶³⁵ Sâd, 38/30.

⁶³⁶ Sâd, 38/34-40.

⁶³⁷ Aydemir, İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler, s.208.

⁶³⁸ Aydemir, İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler, s.208-209.

⁶³⁹ Aydemir, İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler, s.210; Cilacı, "Hz. Süleyman", Şâmil İslâm Ans., V, 454.

kraliçenin Belkis olup olmadığı belli değildir. Zira milattan sonra 250'li yıllarda yaşayan ve adı Belkis olan bir Himyeri Kraliçesi bilinmektedir. Müfessirlerin, yakın tarihte yaşayan Belkis ile Hz. Süleyman'ın çağdaşı olup, ismi bilinmeyen kraliçeyi barıştırmış oldukları görülmektedir⁶⁴⁰. Hz. Süleyman, hizmetinde bulunan Hüdhüd' ün haberi sonucu kraliçeye “besmele” (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla) ile başlayan bir mektup yazar⁶⁴¹. Durumu adamlarıyla görüşen kraliçe, maiyetinden bazılarıyla beraber bir takım hediyeler alarak yurdundan kalkar ve Hz. Süleyman'ın ziyaretine gelir. Hz. Süleyman kendisini ziyarete gelen kraliçe ve maiyetindekilerin yanına gelmeden önce kraliçenin tahtının getirilmesini arzu eder. Yanında bulunanlardan “kitap” ilmüne vâkıf olan biri, Hz. Süleyman gözünü açıp kapamadan tahtı getirir ve Hz. Süleyman tanınmaması için üzerinde çeşitli değişiklikler yaptırır. Ziyarete geldiğinde tahtını tanıyan Kraliçe hayretler içinde kalır ve müslüman olur⁶⁴².

Hz. Süleyman ile Seba kraliçesi arasında geçen kıssa Kur'an-ı Kerim⁶⁴³, Tevrat⁶⁴⁴ ve İncil'de⁶⁴⁵ çeşitli şekillerde zikredilmiştir. Ancak bu kıssanın, daha sonradan yazıya geçirilen Yahudi şifahî rivayetlerinde geçen şekliyle Kur'an'daki anlatılışı arasında büyük bir benzerlik tespit edilmektedir⁶⁴⁶.

Kur'an-ı Kerim'de hayat hikayesi oldukça ayrıntılı olarak verilen Hz. Süleyman, özellikle Tevrat ve Yahudi kaynaklarında farklı anlatılmaktadır. Kur'an, Hz. Süleyman'ın büyük saltanat ve güçlerini büyü ile elde ettiği yolundaki Tevrat (I. Krallar ve II. Krallar)'dan kaynaklanan isnadı şiddetle reddeder. Bir diğer husus da şudur : Hz. Davud ve oğlu Hz. Süleyman, bir kavmin çobansız kalan sürüsünün geceleyin başkasına ait bir arazide yayılması üzerine, ortaya çıkan zararla ilgili olarak hüküm vermek durumunda kalmışlardır. Hz. Süleyman'ın hükmü babasının verdiği hükümden daha isabetli olan bu önemli meseleye Kitab-ı Mukaddes ve Yahudi kaynaklarında

⁶⁴⁰ Cilacı, “Hz. Süleyman”, Şâmil İslâm Ans. , V, 454.

⁶⁴¹ en- Neml, 27/30.

⁶⁴² en- Neml, 27/29-44.

⁶⁴³ en- Neml, 27/20-44.

⁶⁴⁴ II. Tarihler, 11/1-12.

⁶⁴⁵ Matta, 12/42; Luka, 11/31.

⁶⁴⁶ Mevdudi, Tefhîmu'l Kur'an, çev. Muhammed Han Kayanî ve dğr., İnsan Yayınları, İstanbul 1987, IV, 103.

rastlanmaz. Ancak bu konudaki bilgiler Kur'an⁶⁴⁷ ve Kur'an tefsirlerinde yer almaktadır⁶⁴⁸.

Yine Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan ordular topladığı açıklandığı halde; gerek Tevrat, gerekse İncil bu konuya hiç temas etmemişlerdir. Kur'an dışında, hadise ayrıntılı olarak Talmud ve hahamlara ait rivayetlerde anlatılmaktadır. Aynı şekilde, Hz. Süleyman'a kuş ve hayvan dillerinin öğretilmiş olduğuna dair bilgi Kitab-ı Mukaddes'de bulunmamasına karşılık, Kur'an-ı Kerim'de yer almaktadır. Bu konu biraz farklı olmakla beraber İsrail kaynaklı eserlerde de mevcuttur⁶⁴⁹.

⁶⁴⁷ el- Enbiyâ', 21/78-79.

⁶⁴⁸ Mevdudi, Tefhîm, III, 332.

⁶⁴⁹ Cilacı, "Hz. Süleyman", Şâmil İslâm Ans. , V, 454-455.

SONUÇ

İsrailoğulları'nın krallık yönetimini benimsemeleri önceleri çok zor olmuştur. O güne kadar klanlar halinde yaşayan, serbestçe hareket eden, emir almaya alışmamış ve angaryaya zorlanmamış bir ulus için bu, kabul edilemezdi. Nitekim onlar Hâkimler devrinin sonlarında diğer ulusların kralları gibi bir kral istemişler; fakat monarşi yönetiminin zorluklarını yaşamaya başlayınca pişmanlık duygusuna kapılmışlardır.

Kral Saul zamanı; monarşinin tam olarak uygulanamadığı, kabile reislerinin yine serbest hareket ettiği ve dinî liderlerin de halkın üzerindeki etkilerinin sürdüğü bir dönemi temsil etmektedir. Çünkü Saul'un ne ordusu, ne siyasî gücü ne de dinî kimliği bulunduğundan; bir iş yapabilmesi için kabile reislerinin ve dinî liderlerin yardımına ihtiyaç duymuştur. Saul zamanı, Yahudi tarihinde Hâkimler devri ile monarşinin tam olarak uygulandığı Hz. Davud ve Hz. Süleyman dönemleri arasında bir geçiştir.

Kral Davud döneminde monarşinin tüm müesseseleri yerleşmiş ve bütün İsrailoğulları üzerinde hâkimiyet tesis edilmiştir. Yaklaşık iki yüzyıldır fethedilememiş olan Kudüs alınmış ve siyasî – dinî merkez yapılmış, Ahid Sandığı oraya getirilmiş, dağınık olan kabileler bir birleşik krallık çatısı altında toplanmış, düzenli ordunun kurulmasıyla kabile reislerine olan bağlılık sona ermiş, halk angaryaya zorlanmış, fethedilen yerler vergiye bağlanmış ve güçlü devletlerle antlaşmalar yapılarak krallığın sınırları güven altına alınmıştır. Ayrıca, bu dönemde mabed ve ibadetler yeniden düzenlenmiştir. Böylece İsrail tarihinin en büyük devleti kurulmuştur.

Kral Süleyman dönemi ise; savaşların azalıp mevcut sınırların korunduğu, yapılan antlaşmalarla ekonominin güçlendiği, halkın refah düzeyinin arttığı ve inşa edilen “mabed”le bütün Yahudilerin dinî birliğinin sağlandığı bir dönem olmuştur. Ancak krallığın büyümesine karşılık, Süleyman’ın getirdiği zorunlu vergi ve angarya halkın ezilmesine ve yönetime karşı isyanına sebep olmuştur.

Süleyman’ın ölümünden sonra krallık ikiye ayrılmış ve bu her iki devlette de krallık sürdürülmüş; ancak birinci krallar dönemindeki gibi başarılı olunamamıştır.

Yahudi tarihinde krallar döneminin karakteristik özellikleri şöyle sıralanabilir: vadedilmiş topraklara gelen İsrailoğulları göçebelikten kurtulup yerleşik hayata geçmiştir. Klanlar monarşi çatısı altında toplanmış ve güçlü bir devlet oluşturulmuştur. Mabed çevresinde dinî hayat ve ibadetler düzenlenmiştir. İsrail edebiyatında “Altın Çağ” ve ekonomide parlak bir dönem yaşanmıştır.

Krallar döneminde Yahudilik, yani din meselesinin kendine özgü bazı tezahürleri vardır. Detayı ilgili bölümlerde verilmekle birlikte, sonuç olarak şöyle bir tasvir yapılabilir: Her şeyden önce Mabed’in inşası bu dönemin en belirleyici unsurudur. Mabed, dinî birliğin sembolü olduğu gibi, ibadetin yalnızca Allah’a yapılacağını ve putperestliğin reddini ifade eden kutsal bir merkezdir. Yahudiler, Mabed öncesi ve sonrasında birçok defa putperestliğe meyletmişler; ancak Hz. Davud ve Hz. Süleyman dönemlerinde bu temayül daha aşağı sınırlara çekilmiştir.

Eski İbraniler göçebelik döneminde, buldukları her yerde Yahve’ye ibadet etmişlerdir. Kenan diyarına geldiklerinde, Kenanlıların Baal’lara ibadet ettikleri kutsal mekânları benimsemişler ve oralarda Yahve’ye ibadet etmeye başlamışlardır. Kutsal mekânların bazıları; Şilo, Nob, Beytel, Şekem gibi büyük şehirler olmuştur. Fakat bu durum, aynı anda birden fazla tanrıya ibadet edilmesine yol açmıştır.

Süleyman Mabedi inşa edilince, Yahudiler burayı dinlerinin merkezi olarak telakki etmişler ve ibadet sistemlerini yeniden düzenleyerek ona doğru yönelmişlerdir. Yahve’nin bu mabedi kendi adına tahsis ettiğine ve Mabed’in içindeki gizli odasında (kudsü’l-akdes) hazır bulunduğu inanmaya başlamışlardır. Zamanla Yahve’ye hakiki olarak ibadet eden kimsenin, O’na sadece Kudüs’deki Mabed’de bir kurban takdim edebileceği anlayışı hâkim olmuştur. Mabed; kurban, dua ve şükür maksadıyla bütün halkın toplandığı bir yer haline gelmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- Adam, Baki, Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, Seba Yayınları, Ankara 1997.
- Alt, A., "Saul", DR, c.V, Tübingen 1957, s.1375.
- Abramsky, Samuel, "Solomon", EJD, c.XV, Jerusalem 1978, s.98-106.
- Ahmet b. Hanbel, el- Müsned, el-Mektebetü'l-İslâmî, 5.bs., Beyrut 1985.
- Aydemir, Abdullah, İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003.
- Aydemir, Abdullah, Tefsîrde İsrâîliyyat, Beyan Yayınları, İstanbul ts.
- Ba., R., "David", DR, J.C.B.Mohr (Paul Siebeck),c.II, Tübingen 1957, s.48.
- Besalel, Yusuf, "Bet Din", Yahudilik Ansiklopedisi, c.I , Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 2001, s.116.
- _____, "David Ameleh", Yahudilik Ansiklopedisi, c.I , Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 2001, s.136.
- _____, "Şelomo Ameleh", Yahudilik Ansiklopedisi, c.III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 2002, s.668-670.
- _____, "Meseller", Yahudilik Ansiklopedisi, c.II, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 2001, s.397.
- _____, "Şir Aşirim", Yahudilik Ansiklopedisi, c.III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 2002, s.679.
- Brandon, S.G.F., "David", DCR, London 1971, s.223.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl, Sahîhu'l-Buhârî, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul 1979.
- Cilacı, Osman, "Hz. Süleyman", Şâmil İslâm Ans., c.V, Şâmil Yayınları, İstanbul 1992, s.454-456.
- Çelebi, Ahmet, Yahudilik, çev. Ahmet M. Büyükpınar – Ömer Faruk Harman, Kalem Yayınları, İstanbul, 1978.
- Dan, Joseph, "Sitra Ahra", The Oxford Dictionary of the Jewish Religion, (ed.R.J.Zwi Werblowsky – Geoffrey Wigoder), Oxford University Press, New York 1997, s.647.
- Davis, Eli, "In the Aggadah", EJD, c.XIV, Jerusalem 1978, s.914-916.
- "Davud", ABr, c.IX, Ana Yayıncılık, İstanbul 1993, s.340-341.
- "Davud", Büyük Larousse, c.V ,Gelişim Yayınları AŞ., İstanbul 1986, s.2911.

- “Davud”, Dinler Tarihi Ansiklopedisi, c.II, Gelişim Yayınları, İstanbul ts., s.378-379.
- “Davud”, Meydan Larousse, c.III, Meydan Yayınevi, İstanbul 1987, s.422.
- De Vaux, Roland, Ancient Israel, Its Life and Institutions (translated by John MC HUGH), London 1988.
- Eliade, Mircea, Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, c.I, çev.Ali Berktaş, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2003.
- Elmalılı, M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’ân Dili, c.II, Azim Dağıtım, İstanbul ts., s.140-141.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet, Osmanlı Devletinde Yahudiler, Andaç Yayınları, 3.Bs., Ankara 2003.
- et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, Câmiu’l-Beyân An Te’vil-i Âyi’l-Kur’an, Mısır 1954.
- et-Taberî, Muhammed b.Cerîr, Târihu’l Rûsul ve’l Mülûk, Dâru’l Maârif, Kahire ts.
- Friedman, Richard Elliott, Who Wrote the Bible?, New York, 1987.
- Güç, Ahmet, Dinlerde Mabet ve İbadet, Esra Fakülte Kitabevi, İstanbul 1999.
- Güç, Ahmet, Çeşitli Dinlerde ve İslam’da Kurban, Düşünce Kitabevi, Bursa 2003.
- Gündüz, Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara 1998, s.337-338.
- Harman, Ömer Faruk, “Dağ”, DİA, c.VIII, İstanbul 1993, s.401.
- _____, “Davud”, DİA, c.IX, İstanbul 1994, s.21-24.
- _____, Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları, İstanbul 1988, (Basılmamış Doçentlik Tezi).
- İbni Kesir, Ebu’l-Fidâ İsmâil ed-Dimeşki, Tefsîru’l –Kur’âni’l-Azîm, Dâr-u Kahraman, İstanbul 1992.
- Johnson, Paul, Yahudi Tarihi, çev. Filiz Orman, Pozitif Yayınları, İstanbul 2000.
- Kaufmann, Francine – Eisenberg, Josy, “Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik”, Din Fenomeni, çev.Mehmet Aydın, Din Bilimleri Yayınları, 3. bs., Konya 2000.
- Kitabı Mukaddes (Eski ve Yeni Ahit), İstanbul 1981.
- “Kudüs”, ABr, c.XIV, İstanbul 1989, s.35.
- Kutluay, Yaşar, İslâm ve Yahudi Mezhepleri, Anka Yayınları, İstanbul 2001.
- Küçük, Abdurrahman, Dönmeler Tarihi, Andaç Yayınları, Altıncı bs., Ankara 2003.
- Mazor, Lea, “Psalms”, The Oxford Dictionary of the Jewish Religion, (ed.R.J.Zwi Werblowsky – Geoffrey Wigoder), Oxford University Press, New York 1997, s.554.
- Mevdudi, Tefrîmu’l Kur’an, çev, Muhammed Han Kayanî ve dğr., c.IV, İnsan

- Yayınları, İstanbul 1987, s.103.
- Millgram, Abraham E., Jewish Worship, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia 1971.
- Oded, Bustanay, "Davud", EJD, c.V, Jerusalem 1978, s.1318-1326.
- _____, "Saul", EJD, c.XIV, Jerusalem 1978, s.909-914.
- Öğüt, Salim, "Harem", DİA, c.XVI, İstanbul 1997, s.127.
- Örs, Hayrullah, Musa ve Yahudilik, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.
- Özen, Adem, Yahudilikte İbadet, Ayışığı Kitapları Yayınları, İstanbul 2001.
- Rabinowitz, Louis Isaac, "In the liturgy", EJD, c.V, Jerusalem 1978, s.1313.
- Ringgren, Helmer, Israelite Religion, (translated by David E.Green), Fortress Press, Philadelphia 1966.
- Rothkoff, Aaron, "In the Aggadah", EJD, c.XV, Jerusalem 1978, s.106-108.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Kardelen Yayınevi, Isparta 1999.
- Sarne, Nahum M., "ascription to David", EJD, c.XIV, Jerusalem 1978, s.1313.
- Schimmel, Annemarie, Dinler Tarihine Göre Giriş, Kırk Ambar Yayınları, İstanbul 1999.
- Scholem, Gershom, "In Kabbalah", EJD, c.V, Jerusalem 1978, s.1331.
- Seters, John Van, "Solomon", ER, c.XIII, New York 1987, s.408-409.
- _____, "David", ER, c.IV, New York 1987, s.242.
- _____, "Saul", ER, c.XIII, New York 1987 s.84.
- Sevilla- Sharon Moshe, İsrail Ulusunun Tarihi, Yeruslayim 1981.
- "Solomon", Dinler Tarihi Ansiklopedisi, c.II, Gelişim Yayınları, İstanbul ts., s.379.
- "Süleyman", ABr, c.XX, Ana Yayıncılık, İstanbul 1993, s.169.
- "Süleyman", Meydan Larousse, c.XI, Meydan Yayınevi, İstanbul 1987, s.640.
- "Süleyman", Büyük Larousse, c.XXI, Gelişim Yayınları AŞ., İstanbul 1986, s.10907.
- Ta – Shma, Israel Moses, " In the Aggedah", EJD, c.V, Jerusalem 1978, s.1326-1329.
- Tanyu, Hikmet, "Ağlama Duvarı", DİA, c.I, İstanbul 1988, s.474.
- Tanyu, Hikmet, Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler, Bilge Yayınevi, İstanbul 1976, I-II.
- The Interpreter's One-Volume Commentary On The Bible, ed. Charles M.Laymon, c.I, New York, 1971, 1272.
- Turgay, Nureddin, "Tâlût", Şâmil İslâm Ans., c.VI, Şâmil Yayınevi, İstanbul 1994,

s.110.

Tümer, Günay- Küçük, Abdurrahman, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara 1987.

Yahudi Tarihi, Komisyon, <http://www.sevicon.com/p-jewish-history.asp?id=20>
28 Aralık 2002

_____, <http://www.sevicon.com/p-jewish-history.asp?id=22> 27 Şubat 2002

_____, <http://www.sevicon.com/p-jewish-history.asp?id=23>

8 Temmuz 2002

Yıldırım, Suat, Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali, İstanbul 1998.

Zeitlin, Irving M., Ancient Judaism, Polity Press, U.S.A. 1984

Özgeçmişim

1972 yılında Almanya’da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Pınarhisar’da tamamladım. 1991’de Kırklareli Teknik Lisesi’nden, 2000’de Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldum.

Aynı yıl üniversitemin Sosyal Bilimler Enstitüsü’nce açılan yüksek lisans sınavını kazanarak, Yard. Doç. Dr. Süleyman Sayar’ın danışmanlığında “Krallar Dönemi’nde Yahudilik” konulu teze başladım.

Özcan TOSKİ